

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VOLBA POLSKÉHO KRÁLE AUGUSTA II. SILNÉHO OČIMA HABSBUŘSKÝCH VYSLANCŮ

Vedoucí práce: PhDr. Rostislav Smíšek, Ph.D.

Autor práce: Monika Hrušková

Studijní obor: Historie – Archeologie

Ročník: 3.

2010

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou prací na téma Volba polského krále Augusta II. Silného očima habsburských vyslanců vypracovala samostatně, pouze za použití pramenů a literatury, jež jsou uvedeny v příloženém seznamu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Hrdějovice 31. července 2010

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Rostislavu Smíškovi, Ph.D. za cenné rady a vedení této práce. Též děkuji mé rodině a přátelům, kteří se mnou trávili nelehké chvíle při jejím vytváření.

Anotace

Tato bakalářská práce přináší nový pohled na volbu polského krále v letech 1696-1697. Vychází z korespondence Ferdinanda ze Schwarzenberku s císařským vyslancem v Polsku Karlem Juliem Sedlnickým z Choltic a slezským hrabětem Kryštofem Václavem z Nostic, jež je uložena v Rodinném archivu Schwarzenberků v Státním oblastním archivu Třeboň, pobočce Český Krumlov. Cílem této práce je interpretovat, jak tito dva korespondenti vnímali volbu nového polského krále, která trvala více než rok. V první kapitole jsou naznačena metodologická východiska, použité prameny a literatura. Druhá kapitola se zaměřuje na vnímání polského interregna ve zprávách Karla Julia Sedlnického z Choltic a v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku. Navazující část pohlíží na vývoj v Polsku po zvolení dvou králů pohledem Kryštofa Václava z Nostic. Následující kapitola je věnována „obrazu toho druhého“, který si oba korespondenti Ferdinanda ze Schwarzenberku, i on sám, utvořili o jednotlivých aktérech polské královské volby i o Polácích samotných.

Annotation

The bachelor's thesis presents a new point of view on the elections of the Polish king in the years 1696-1697. It is based on the correspondence of Ferdinand of Schwarzenberg with an imperial envoy in Poland Charles Julio Sedlnicky of Choltice and with the Silesian count Christopher Václav of Nostitz that is preserved in the Schwarzenberg Family Archives in the satellite office of the State Regional Archives Třeboň in Český Krumlov. The aim of the thesis is to interpret the correspondents' reception of the new Polish king elections which lasted more than one year. The first chapter describes methodological bases of the thesis, used resources and the choice of bibliography. The second chapter focuses on the reception of the Polish interregnum in the messages of Charles Julio of Choltice and in the personal diary of Ferdinand of Schwarzenberg. The next part of the work deals with the analysis of the situation and the development of events following the election of two kings of Poland - Friedrich August of Silesia and Francois Louis de Conti. The analysis is based on the point of view of Christopher Václav of Nostitz. The last chapter treats the opinions of both correspondents of Ferdinand of Schwarzenberg as well as his own opinion on the two participants of the king elections but also his opinion on Polish people in general. The main contribution of the thesis is the complex picture of the longest interregnum in the Polish history seen by three noblemen of the Danubian Monarchy.

Obsah

Obsah	- 1 -
I. Úvod	- 2 -
I.1 Metodologická východiska, pramenná základna, badatelské cíle	- 6 -
II. Interregnum mezi léty 1696 a 1697 v Rzeczipospolite	- 11 -
II.1 Vývoj situace během interregna v letech 1696 až 1697	- 12 -
a) Důsledky smrti Jana III. Sobieského	- 12 -
b) Vnitropolitická situace v Rzeczipospolite po smrti Jana III. Sobieského	- 16 -
c) Princip volby panovníků v Rzeczipospolite	- 18 -
d) Odras bezkráloví v odborné literatuře	- 20 -
II.2 Karel Julius Sedlnický z Choltic a jeho zprávy o interregnu	- 22 -
II.3 Volba polského krále očima Ferdinanda ze Schwarzenberku	- 33 -
III. Období dvou králů	- 38 -
III.1 Reflexe politického vývoje v Polsku po ukončení volebního sejmku v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku	- 42 -
III.2 Kryštof Václav z Nostic a jeho zprávy	- 44 -
IV. Obraz Francouzů, Poláků a důležitých aktérů při královské volbě 1696-1697 v Rzeczipospolite	- 50 -
IV.1 „Contišská“ frakce očima císařských vyslanců	- 52 -
IV.2 Poláci očima Karla Julia Sedlnického, Václava Kryštofa z Nostic a Ferdinanda ze Schwarzenberku	- 57 -
IV.3 Zrcadlo minulosti. Polská identita na konci 16. a na sklonku 17. století	- 63 -
V. Závěr	- 67 -
VI. Seznam použitých pramenů a literatury	- 70 -
VI.1 Archivní prameny	- 70 -
VI.2 Vydané prameny	- 70 -
VI.3 Literatura	- 71 -
VII. Obrazová příloha	- 83 -

I. Úvod

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl zmapovat období polského interregna v letech 1696-1697 očima tří šlechticů, kteří pocházeli z habsburské monarchie. Stranou pozornosti nezůstane ani následná doba dvoukráloví, kdy byl současně zvolen habsburský kandidát kurfiřt Fridrich August Saský a francouzský pretendent Francois Louis de Bourbon, princ de Conti. Tato událost podstatně zasáhla do dalšího vývoje Polsko-litevského státu. Poté, co Fridrich August Saský upevnil své postavení a ujal se vlády, bylo Polsko personálně spojeno se Saskem. Tato doba se také nazývá saskými časy.¹

Téma saské epochy v Polsku je poměrně dobře zmapované polskými i německými historiky. Většinou však jde o starší práce, které se zabývají pouze politickými dějinami. Zcela stranou pozornosti nechávají vnitřní svět jedinců, jichž se tato pojednání týkají. Lze z nich však získat velké množství faktografických informací. Soupis prací k polským dějinám do roku 1948, které zahrnují i saskou epochu, uvedl již Josef Macůrek.² Jako nejpovedenější syntézu vyzdvil práci krakovského historika Michała Bobrzyńskiego, jež je však pouhým výčtem faktografie doplněným o subjektivní kritické připomínky autora.³

V české historiografii je téma saských časů v Polsku téměř neprobádané. Pouze okrajově se ho dotkl svrchu zmiňovaný Josef Macůrek ve své syntéze dějin polského národa a knize věnované česko-polským vztahům v historii.⁴ Většinou však jde pouze o popis vlády saských panovníků v Polsku, nikoli o interpretaci problémů spojených s jejich volbou. Další zmínky lze nalézt u Václava Melichara v syntéze polských dějin, která je však velmi marxisticky zaměřená. Několik informací lze získat také z učebního textu pro posluchače Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze z roku 1995. Tato skripta od Jana Vitoňe jsou však příliš stručná.⁵

V zahraničí je stav bádání na mnohem lepší úrovni. Už ve dvacátých letech 20. století vyšlo několik prací od německých či polských autorů o Augustu II. Silném či o

¹ Jako saská epocha je označováno období personální Sasko-polské unie, kdy v Polsku vládli saští kurfiřti August II. Silný a August III. Srov. Mariusz MARKIEWICZ – Ryszard SKOWRON (edd.), *Theatrum ceremonialne na dworze książąt i królów polskich*, Kraków 1999.

² Josef MACŮREK, *Dějiny polského národa*, Praha 1948, s. 5-13.

³ Michał BOBRZYŃSKI, *Přehled dějin polských*, Praha 1895.

⁴ J. MACŮREK, *Dějiny polského národa*; TÝŽ, *Češi a Poláci v minulosti I.*, Praha 1964.

⁵ Václav MELICHAR (ed.), *Dějiny Polska*, Praha 1975; Jan VITOŇ, *Úvod do dějin a kultury Polska I.*, Praha 1995.

saských časech.⁶ Jde však o pozitivistické spisy popisující činy panovníka spojeného s úpadkem Rzeczpospolite.⁷ Z faktografického hlediska jsou využitelné, i když je třeba kriticky nahlížet na hodnocení autorů, kteří jsou ve většině případů proti Augustovi II. Silnému zaujatí. Velký zájem o období panování Jana III. Sobieského a následně Augusta II. Silného se objevil především v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století.⁸ V této době k uvedenému tématu vznikla dvě klíčová díla, v nichž byla poprvé rozebírána také volba polského krále z roku 1697.⁹ První z nich – sborník *Um die polnische Krone* – sestavil tým polských a německých historiků. Zachytili v něm zápolení o polskou korunu během saského období. Objevil se tam také článek Kazimierza Piwarského, jenž se zabýval bezkrálovím v letech 1696-1697. Ačkoli dnes jsou jeho výsledky již překonané, stále je možné z jeho práce čerpat mnoho užitečných informací. Navíc závěry, které učinil, daly podnět k dalšímu zkoumání tohoto tématu.¹⁰

Druhým klíčovým dílem je pojednání z pera polského historika Michała Komarzyńskiego, která se přímo zabývá volbou i následným vývojem během doby dvoukráloví.¹¹ Michał Komarzyński ve své knize analyzoval zejména prameny uložené ve francouzských archivech a knihovnách a pokusil se nastínit průběh volby v letech 1696-1697 z pohledu prince Françoise Louise de Conti.¹² Zmíněné dílo je pro tuto práci přínosné zvláště tím, že se kromě vlastního interregna a období následujícího zaobírá děním v Polsku již od sklonku života krále Jana III. Sobieského. Srozumitelně tak vysvětluje důvody vzniku situace, která nastala.

Z novějších děl, jež vznikly v posledních dvaceti letech a zabývají se obdobím polského interregna a volby v letech 1696-1697, je možné zmínit detailně zpracované

⁶ Cornelius GURLITT, *August der Starke. Ein Fürstenleben aus dem deutschen Barock*, Dresden 1924; Pavel HAAKE, *August der Starke*, Berlin, Paetel 1927; Josef FELDMAN, *Czasy Saskie*, Kraków 1928.

⁷ Rzeczpospolita je termín pro Polsko-litevský stát od roku 1569, kdy byla mezi těmito zeměmi uzavřena unie. V překladu též znamená republika, ačkoli Polsko-litevský stát byl v té době konstituční monarchií. Srov. Mariusz MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2007, s. 27.

⁸ Polský král Jan III. Sobieski vládl v letech 1674-1696. Po jeho smrti byl zvolen králem August II. Silný, který stál v čele království v letech 1697-1706 a 1709-1733. K osobě Jana III. Sobieského existuje bohatá literatura. Srov. Zbigniew WÓJCIK, *Jan III Sobieski, 1629-1696*, Warszawa 1976; Otto Forst de BATTAGLIA, *Jan Sobieski*, Graz-Wien-Köln 1982.

⁹ Johannes KALISCH – Józef Andrzej GIEROWSKI, *Um die polnische Krone*, Berlin 1962.

¹⁰ Kazimierz PIWARSKI, *Das Interregnum 1696/97 in Pohlen und die politische Lage in Europa*, in: Johannes KALISCH – Józef Andrzej GIEROWSKI, *Um die polnische Krone*, Berlin 1962.

¹¹ Michał KOMARZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa po koronę Sobieskiego*, Warszawa 1971.

¹² Příspěvkem k vnímání volby z francouzské strany je i edice zápisků komorníka francouzského vyslance v Polsku – monsignora de Mongrillon. Srov. Łucja CZĘŚCIK, *Pamiętnik sekretarza ambasady francuskiej w Polsce pod koniec panowania Jana III oraz w okresie bezkrólewia i wolnej alekcji po jego zgonie (1694-1698) / Monsieur de Mongrillon*, Wrocław 1982.

faktografické syntézy polského historika Józefa Andrzeje Gierowského.¹³ Ten se dlouhodobě věnoval období raného novověku v Polsku. Stejně tak se jím zabýval i polský historik Paweł Jasienica. Zpracoval třídílnou syntézu polských dějin od Piastovců, přes Jagellonce až po šlechtickou Rzeczpospolitou.¹⁴ Tyto knihy již nejsou jen pouhým výčtem politických dějin, ale zahrnují i kulturní složku.¹⁵ Nejnověji raný novověk shrnují ve svých syntézách Andrzej Kamiński, Urszula Augustyniak a Mariusz Markiewicz.¹⁶ Syntéza posledně jmenovaného historika už zahrnuje novou metodologii. Členění knihy je velmi pozoruhodné. První část obsahuje obecný popis společnosti, kultury a fungování systémů státní správy v Rzeczpospolite. Ve druhé části jsou vylíčeny politické dějiny v letech 1492-1725. Kromě jednoduché faktografie autor vysvětluje i mnoho zvláštností charakteristických pro polský stavovský systém.¹⁷

Z německého a polského prostředí pochází také několik monografií přímo o Augustovi II. Silném.¹⁸ Osobností tohoto panovníka se velmi intenzivně zabýval Karl Czok. Nezůstal však jen u jeho osoby, ale zaměřil se i na kulturu a každodennost doby Augusta II. Silného.¹⁹ Ve svých monografiích využil modernější historickoantropologické a kulturněhistorické přístupy, August II. Silný je v nich vylíčen jako barokní vládce, mecenáš a obdivovatel uměleckých děl. V rámci symbolické komunikace aplikované na korunovaci polského krále Augusta II. vydala kulturněhistorickou studii Jutta Bäümel.²⁰ V ní interpretuje korunovaci jako velký symbolický akt, jenž přispěl k vytvoření personální unie Saska a Rzeczpospolite.²¹

¹³ Józef Andrzej GIEROWSKI, *Historia Polski 1505 – 1764*, Warszawa 1984; TÝŽ, *Rzeczpospolita w dobie złotej wolności 1648-1763*, Kraków 2001

¹⁴ „Rzeczpospolita *schlachecka*“ je ustálený název pro Polsko-litevský stát od vymření polského královského rodu Jagellonců v roce 1572 až do dělení Polska v roce 1772, dokud byl král volitelný šlechtici. Srov. V. MELICHAR (ed.), *Dějiny Polska*, s. 144-159.

¹⁵ Paweł JASIEINICA, *Rzeczpospolita Obojga narodów. Srebrny wiek*, Warszawa 1982; TÝŽ, *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Calamitatis regnum*, Warszawa 1999; TÝŽ, *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Dzieje agonii*, Warszawa 1972.

¹⁶ Andrzej Sulima KAMIŃSKI, *Historia Rzeczpospolitej wielu narodów 1505-1795*, Lublin 2000; Urszula AUGUSTYNIAC, *Historia Polski 1572-1795*, Warszawa 2008.

¹⁷ M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*

¹⁸ Reinhard DELAU, *August der Starke. Bilder einer Zeit*, Leipzig 1989; Jacek STASZEWSKI, *August II. Mocny*, Wrocław 1998; Wieland HELD, *Der Adel und August der Starke. Konflikt und Konfliktaustrag zwischen 1694 und 1707 in Kursachsen*, Köln am Rhein 1999.

¹⁹ Karl CZOK, *August der Starke und Kursachsen*, München 1988; TÝŽ, *Am Hofe Augusts des Starken*, Leipzig 1990; TÝŽ, *August der Starke. Sein Verhältnis zum Absolutismus und zum sächsischen Adel*, Berlin 1991; TÝŽ, *August der Starke und seine Zeit. Kurfürst von Sachsen, König in Polen*, Leipzig 1997.

²⁰ Jutta BÄUMEL, *Auf dem Weg zum Thron. Die Krönungsreise Augusts des Starken*, Dresden 1997.

²¹ Samozřejmě existuje také literatura k vztahům Rzeczpospolite s jinými státy během bezkráloví v letech 1696-1697. K polsko-německým vztahům srov. Barbara JANISZEWSKA-MINCER, *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1515-1772. Wybrane zagadnienia*, Bydgoszcz 1997; Christiane KLECKER, *Sachsen und Polen zwischen 1697 und 1765*, Dresden 1998. K polsko-francouzským srov. Michał KOMASZYŃSKI, *Polska w polityce gospodarczej Wersalu (1661-1715)*, Wrocław 1968; Jacek STASZEWSKI, *O miejsce w*

Nejnovější pojednání, které zpracovává volbu polského krále v roce 1697, pochází od Markuse Milewského.²² Jelikož autorka této práce používá obdobné prameny jako zmiňovaný německý historik, je pro ni jeho dílo klíčové. Autorka využila několik dopisů editovaných Milewským k porovnání s prameny, jež zpracovala. Milewského práce přináší nový, objektivnější pohled na celou volbu, který reflektuje interregnum v letech 1696-1697 z habsburského pohledu. Mimo již zpracovaných francouzských pramenů pracuje i s těmi, které jsou přístupné v německy mluvících zemích.

Průběh volby z roku 1697 je obdobný, jako volby polských králů na konci 16. století.²³ Všeobecná šlechtická volba polského krále je fenomén, který se v dějinách Rzeczypolite vyskytuje už od roku 1572. Proto je podnětné se o jeho původu zmínit i v této práci.²⁴ Existuje obrovské množství literatury, jež vyšla k polským interregnum v 16. století.²⁵ Další práce k volbám polských králů a hlavně ke kandidatuře Viléma z Rožmberka pocházejí rovněž z českého prostředí.²⁶

Europie. Stosunki Polski i Saksonii z Francją na przełomie XVII i XVIII wieku, Warszawa 1973. Pro polsko-ruské vztahy srov. Henryk WISNER, *Król i car. Rzeczpospolita i Moskwa w XVI i XVII w.*, Warszawa 1995.

²² Markus MILEWSKI, *Die polnische Königswahl von 1697*, Wien 2008.

²³ Na konci 16. století se konaly v Polsku tři královské volby. 1. Po vymření Jagellonců v Polsku roku 1752 proběhla volba krále v letech 1573-1574. Nový král Jindřich z Valois však nedlouho po svém nástupu na trůn uprchl do Francie, aby po smrti svého bratra mohl převzít francouzský trůn. 2. Další volba proběhla v letech 1574-1575. 3. Volba po smrti polského krále Štěpána Bathoryho roku 1587.

²⁴ Srov. také níže kapitola IV.3 *Zrcadlo minulosti. Polská identita na konci 16. a na sklonku 17. století*, s. 63-66.

²⁵ Srov. T. WIERZBOWSKI, *Dve kandidatury na polskij prestol', Vil'gelma iz Rozenberga i ercgercoga Ferdinanda 1574-1575*, Warszawa 1889; P. JASIEINICA, *Rzeczpospolita obojga narodów. Srebrny wiek*; J. A. GIEROWSKI, *Historia Polski*; Marcin KAMLER, *Władza i społeczeństwo w 16 i 17 wieku*, Warszawa 1989; Henryk GMITEREK, *Wilhelm z Rožmberka w Lubelskiem w latach 1572-1573*, *Rocznik Lubelski* 31-32, 1989-90, s. 103-110; TÝŽ, *Adelsresidenzen in polnischen Reisen Wilhelms von Rosenberg*, in: J. PÁNEK (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= *Opera historica* 3), s. 101-112; TÝŽ, *Lubelskie zakupy cesarskiego poselstwa z czasów pierwszego bezkrólewia*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 43, 1995, s. 485-489; TÝŽ, *Zjazd w Stężyca w 1575 roku*, *Stężyca* 1995; TÝŽ, *Czechy wobec starań Habsburgów o koronę polską w drugiej połowie XVI wieku*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin, sectio F*, 50, 1995, s. 91-102; A. S. KAMIŃSKI, *Historia Rzeczpospolitej*; M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*; U. AUGUSTYNIAK, *Historia Polski*.

²⁶ V české historiografii srov. J. J. KOŘÁN, *Vilém z Rosenberka, kandidát trůnu polského, a jeho poselství do Polska*, *Časopis Musea království Českého* 40, 1866, s. 197-202; J. SALABA, *Třetí legace Viléma z Rožmberka do Polska r. 1589*, *Časopis Musea království Českého* 101, 1927, s. 35-49; TÝŽ, *Dozvěky polského bezkráloví z roku 1587. Příspěvek k osvětlení snah rodu habsburského o získání koruny polské v letech 1588-1594*, Praha 1929; Waclaw SOBIESKI, *Vilém z Rožmberka a Jan Zamojski*, in: *Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi k 60. narozeninám*, Praha 1928, s. 287-292; Josef MACŮREK, *Čechové a Poláci v 2. pol. XVI. století (1573-1589). Tři kapitoly z dějin česko-polské politické vzájemnosti*, Praha 1948; Miroslav SLACH, *Kandidatura Viléma z Rožmberka na polský trůn v l. 1573-1575*, *Jihočeský sborník historický* 33, 1964, s. 130-148; Jaroslav HONC, *Cestovní účet diplomatické mise Viléma z Rožmberka do Polska r. 1588/89 a budget šlechtické domácnosti a dvora*, *Archivum Trebonense* 1973, s. 44-83.

I.1 Metodologická východiska, pramenná základna, badatelské cíle

Hlavním metodologickým východiskem předkládané práce jsou historicko-antropologické přístupy, konkrétně vnímání „toho druhého“. Historická antropologie vychází ze sociologických a psychologických výzkumů.²⁷ V Čechách je známá především díky práci Richarda van Dülmena, který představil celý metodologický směr historické antropologie.²⁸ Její část, vnímání (či obraz) „toho druhého“, se stala v posledních letech svébytným metodologickým celkem. S jeho využitím se historická věda snaží proniknout do myšlení raně novověkých osob, interpretovat jejich chování a jednání. Pro metodu vnímání „toho druhého“ je důležitá opoziční dvojice „my“ a „ti druzí“, kdy se jeden subjekt od druhého vymezuje charakteristickými znaky.²⁹ Ve vývoji vnímání „toho druhého“ se podle Richarda Dülmena historická pozornost původně obracela k naprosto odlišným „druhým“.³⁰ Pověštinou šlo o vnímání mimoevropských etnik – Turků a Indiánů.³¹

K rozsáhlé diskuzi o problematice „vlastního“ a „cizího“ došlo v devadesátých letech 20. století.³² Zde je možné rozlišit vymezení „cizího“ jako vnímání jiného etnika v rámci jedné společnosti. V prostoru Království českého šlo především o vnímání Cikánů a Židů.³³ Dalším v poslední době často zkoumaným tématem optikou vnímání

²⁷ Dějiny vývoje historické antropologie doposud shrnuje ve svém příspěvku Gert Dressel. Srov. Gert DRESSSEL, *Wissenschaftspraxis – Biographien – Generationen. Ein paar Facetten einer Reflexiven Historischen Anthropologie*, in: Václav BŮŽEK – Dana ŠTEFANOVÁ (edd.), *Menschen – Handlungen – Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*. České Budějovice 2001 (= Opera historica 9), s. 27-69.

²⁸ Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

²⁹ Luďa KLUSÁKOVÁ – Markéta KRÍŽOVÁ – Karel KUBIŠ – Miloš ŘEZNÍK, *Namísto úvodu. „My“ a „oni“ – náčrt teoretické reflexe problematiky*, in: Karel KUBIŠ (ed.), *Obraz druhého v historické perspektivě II. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, Praha 2003, s. 11-28.

³⁰ R. van DÜLMEN, *Historická antropologie*, s. 73. Srov. Arno STROHMEYER, *Wahrnehmungen des Fremden. Differenzerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert. Forschungsstand – Erträge – Perspektiven*, in: Michael ROHRSCHEIDER – Arno STROHMEYER (edd.), *Wahrnehmungen des Fremden. Differenzerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert*, Münster 2007, s. 1.

³¹ V českém prostředí se vnímáním Turků zabýval i Tomáš RATAJ, *České země ve stínu pŕlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002; Luďa KLUSÁKOVÁ, *Cestou do Cařihradu. Osmanská města v 16. století viděná křesťanskými očima*, Praha 2003. Ta pro svůj rozbor vnímání „toho druhého“ využívala hlavně ikonografické prameny, což není až tak obvyklé. K vnímání Indiánů srov. Svatava RAKOVÁ, *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni. Angličané v Novém světě*, Praha 1998; TÁŽ, *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe*, Praha 2005; Markéta KRÍŽOVÁ, *Ideální město v divočině*, Praha 2007.

³² Srov. Albrecht CLASSEN, *Das Fremde und das Eigene*, in: Peter DIEZELBACHER (ed.), *Europäische Mentalitätsgeschichte. Hauptthemen in Einzeldarstellungen*, Stuttgart 1993, s. 429-450.

³³ Ke vnímání cikánů srov. Jiří HANZAL, *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Dějiny etnika na okraji společnosti*, Praha 2004; ke vnímání Židů srov. Lenka VESELÁ-PRUDKOVÁ, *Židé a česká společnost v zrcadle literatury. Od středověku k počátkům emancipace*, Praha 2003.

„toho druhého“ je bádání o osobách na okraji společnosti, respektive lidí morálně pokleslých, fyzicky nebo mentálně zaostalých.³⁴

Kromě etnik a marginálních skupin se začalo zkoumat rovněž vnímání cizích zemí a jejich kultury očima vyslanců. Diplomatické zprávy jako prameny k vnímání „vlastního“ a „cizího“ se ukázaly být velmi vhodným materiálem pro vnímání odlišností mezi „vlastním“ a „cizím“ v rámci Evropy, jedné země nebo komunity.³⁵ Německý historik Arno Strohmeier přišel s několika důvody, proč jsou zprávy diplomatů ke zkoumání obrazu „toho druhého“ vhodnější než ostatní písemné prameny. Mezi ně patří především skutečnost, že diplomaté a vyslanci se, jako jedni z mála příslušníků raně novověké společnosti, vyznačovali velkým geografickým, intelektuálním a kulturním rozhledem. V zahraničí leckdy trávili i roky a mohli tak lépe proniknout do „cizí“ mentality a kultury.³⁶ Se svou odloučeností od „vlastního“ prostředí se vyrovnávali pomocí zpráv a korespondence. Díky těmto písemnostem lze podkrýt jejich vnímání obrazu „toho druhého“.³⁷

Právě sborník prací k vnímání „toho druhého“ vydaný německými badateli Michaelem Rohrschneiderem a Arno Strohmeierem v roce 2007 přinesl nejnovější poznatky o stavu a vývoji tohoto směru historického bádání.³⁸ Obsahuje množství případových studií, z nichž většina heuristicky vychází z diplomatických zpráv. Zejména relace papežských nunciů jsou jako historický pramen zkoumané již dlouho,

³⁴ Srov. Michel FOUCAULT, *Dějiny šílenství v době osvícenství. Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*, Praha 1994; TÝŽ, *Dohlížet a trestat*, Praha 2000; Jindřich FRANCEK, *Dějiny loupežnictva. Zloději, loupežníci, lapkové, pytláci a žháři v českých zemích*, Praha 2002; Carlo GINSBURG, *Benandanti. Čarodějnictví a venkovské kultury v 16. a 17. století*, Praha 2002; TÝŽ, *Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*, Praha 2005; Richard van DÜLMEN, *Bezectní lidé. O katech, děvkách, mlynářích*, Praha 2003; Daniela TINKOVÁ, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004; TÁŽ, *Člověk na okraji společnosti*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s.190-215; Jaroslav DIBELKA, *Příběh Johany Peřkové. Každodenní život tulačky a zlodějky v první polovině 18. století*, in: Václav BŮŽEK – Jaroslav DIBELKA (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12); Pavel HIML, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.

³⁵ Srov. Volker JARREN, *Die Vereinigten Niederlande und das Haus Österreich 1648-1748. Fremdbildwahrnehmung und politisches Handeln kaiserlicher Gesandter und Minister, Kaufleute und Fürsten*, in: Helmut GABEL – Volker JARREN (ed.), *Kaufleute und Fürsten. Außenpolitik und politisch-kulturelle Perzeption im Spiegel niederländisch-deutscher Beziehungen 1648-1748*, Münster 1998, s. 39-354.

³⁶ Mentalita, soubor životních představ, jako samostatný fenomén historické antropologie je spojena s historickou školou Annales, která položila základy historické antropologii ve studování kolektivních mentalit. K tomu více R. van DÜLMEN, *Historická antropologie*, s. 20-25; Georg IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002, s. 52-53, 60.

³⁷ A. STROHMEYER, *Wahrnehmungen des Fremden*, s. 6-8.

³⁸ M. ROHRSCHNIEDER – A. STROHMEYER (edd.), *Wahrnehmungen des Fremden*.

ovšem až v poslední době se na ně začalo pohlížet optikou vnímání „toho druhého“.³⁹ K metodice vnímání „toho druhého“ je potřeba zmínit ještě práci Bedřicha Loewensteina. Ač se zaobírá mladším obdobím než je raný novověk, je velmi důležitou studií k problematice „vlastního“ a „cizího“ kvůli použitým psychologizujícím přístupům.⁴⁰

V československém prostředí vyšlo k vnímání „toho druhého“ v posledních desetiletích mnoho prací. Asi nejdůležitějším počinem bylo vydání sborníku *Obraz druhého v historické perspektivě*, který přinesl teoretické ukotvení tohoto metodologického přístupu a nabídl řadu případových studií.⁴¹ Z koncepčního a metodologického hlediska je pro tuto práci, zaměřenou na vnímání „obrazu toho druhého“ v korespondenci raně novověkých šlechticů z českých zemí, třeba zmínit ještě dvě domácí studie. První je pojednání Rostislava Smíška o obrazu Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Ditrichštejna.⁴² Pro předkládanou bakalářskou práci je zajímavé tím, že při konstrukci obrazu „toho druhého“ využívá stejný typ pramenů jako její autorka. Navíc se jedná o srovnatelnou „jinakost“ odlišného národa pohledem šlechticů z habsburské monarchie. Naopak studie Václava Bůžka je podnětná, díky interpretaci vnímání cizích vlivů v Polsku i autoreflexi Poláků samotných po roce 1574, kdy polský král Jindřich z Valois uprchl z Polska do Francie.⁴³

Předkládaná práce vychází z pramenného bohatství dosud neuspořádaného Rodinného archivu Schwarzenberků. Jeho součástí je fascikl 404, který se nachází ve Státním oblastním archivu Třeboň, pracoviště Český Krumlov, jenž obsahuje 152 písemností (celkem 521 folií), povětšinou korespondence či dobových psaných i tištěných novin z let 1686-1703. Jejich příjemcem byl kníže Ferdinand ze

³⁹ Srov. Alexander KOLLER, *Kurie und Politik. Stand und Perspektiven der Nuntiaturrechtsforschung*, Tübingen 1998.

⁴⁰ Bedřich LOEWENSTEIN, *My a ti druzí. Dějiny, psychologie, antropologie*, Brno 1997.

⁴¹ Karel KUBIŠ (ed.), *Obraz druhého v historické perspektivě II. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, Praha 2003.

⁴² Rostislav SMÍŠEK, *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*, Časopis Matice Moravské 123, s. 47-76.

⁴³ Jindřich z Valois, bratr francouzského krále Karla IX., byl roku 1573 zvolen po vymření dynastie Jagellonců na polský trůn. Šlechtická vláda však výrazně zmenšila jeho královské pravomoce. Z toho důvodu po smrti svého bratra uprchl z Polska zpět do Francie a stal se francouzským králem Jindřichem III. Václav BŮŽEK, „*Od Rakous a od Moskvy zbav nás, pane Bože, všechny*“. *K projevům sarmatismu v polsko-litevské unii po vymření Jagellonců*, in: Acta universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, Studia historica 55, Praha 2003, s. 137-143.

Schwarzenberku. Roky, které jsou v rámci předkládané bakalářské práce o volbě Augusta II. Silného polským králem podstatné, jsou léta 1696 a 1697.⁴⁴

Po bližším prozkoumání výše zmíněného fasciklu autorka zjistila, že nejvíce písemností ve zkoumaných letech pochází od dvou korespondentů Ferdinanda ze Schwarzenberku – císařského vyslance v Rzeczypospolite Karla Julia Sedlnického z Choltic a slezského šlechtice Kryštofa Václava z Nostic. Tato práce má odrážet celé interregnum a následnou dobu dvoukráloví. Proto se autorka rozhodla ji postavit chronologicky a podle toho využívala i prameny, které měla k dispozici. Korespondence Karla Julia Sedlnického z Choltic je velmi rozsáhlá, ovšem ve sledovaném časovém úseku let 1696-1697 obsahuje pouze deset dopisů, jež pokrývají období počátku polského bezkráloví od srpna do konce listopadu 1696.⁴⁵ Všechny zkoumané dopisy se datem vydání shodují s dopisy editovanými v práci Markuse Milewského.⁴⁶ V jeho edici se totiž nachází několik dopisů Karla Julia Sedlnického z Choltic zaslaných nejvyššímu hofmistrovi císaře Leopolda I. Ferdinandovi z Ditrichštejna.⁴⁷

Informace o polském bezkráloví, které zprostředkoval svými dopisy Karel Julius Sedlnický z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku, končí s popisem událostí na konci listopadu 1696. Pozůstalost Ferdinanda ze Schwarzenberku neobsahovala žádné další zprávy z Polska až do doby volby nového krále. Autorka proto využila jako další pramen deník Ferdinanda ze Schwarzenberku.⁴⁸ Díky němu bylo možné chronologicky i faktograficky propojit relace Karla Julia Sedlnického z Choltic a jeho švagra Kryštofa Václava z Nostic. Deník totiž reflektuje právě dobu od ledna do září 1697.

Pro období od 25. srpna 1697 do 18. ledna 1698 skýtala pozůstalost po Ferdinandovi ze Schwarzenberku celkem devatenáct dopisů od Kryštofa Václava z Nostic. Ty pokrývají celou dobu zápasu o polskou korunu mezi dvěma zvolenými kandidáty. Autorka zpracovala veškerou korespondenci, kterou Kryštof Václav z Nostic

⁴⁴ Dne 17. června 1696 zemřel polský král Jan III. Sobieski. Až do 27. června 1697 trvalo interregnum, kdy byli zvoleni nezávisle na sobě dva kandidáti – saský kurfiřt Fridrich August a francouzský princ Francois Louis de Conti.

⁴⁵ Fascikl 404 obsahuje celkem 37 dopisů, které pocházejí od Karla Julia Sedlnického z Choltic.

⁴⁶ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 172-185.

⁴⁷ Ferdinand z Ditrichštejna spravoval úřad nejvyššího hofmistra císaře Leopolda I. Těž byl jeho důvěrníkem a politickým protivníkem Ferdinanda ze Schwarzenberku. K tomu více R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 292-453.

⁴⁸ K tomu srov. Rostislav SMÍŠEK, *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání. (Příspěvek k poznání mobility císařského dvora na sklonku 17. století)*. In: *Šlechtic na cestách v 16.-18. století. Sborník příspěvků (nejen) ze 3. adventního kulatého stolu, který se na téma "Prameny k dějinám šlechtického cestování, 1550-1800" konal na půdě Katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005*, Pardubice 2007, s. 129-161.

zaslal Ferdinandovi ze Schwarzenberku. Na jejím základě reflektovala období nejistot a obav z občanské války dvou znepřátelených královských stran v Rzeczpospolite.⁴⁹

Korespondence mezi Ferdinandem ze Schwarzenberku a oběma slezskými hrabaty je psána německy, novogotickou kurzívou. Text je prokládán četnými latinskými slovy, jež jsou psaná humanistickým písmem. Pozůstalost Ferdinanda ze Schwarzenberku obsahuje též několik tisků, které mu zaslal jeden z jeho polských dopisovatelů. Jedním z nich je polský tisk „*Konfederacya generalna*“, jež obsahuje závěrečnou zprávu z konvočního sejmu v Polsku, který se sešel před samotnou volbou. Byl také často prokládán latinskými slovy. Dalším z použitých pramenů je tisk „*Piwo wolne schlacheckie*“. Jde zřejmě o proslov, jež vznikl pro potřeby volebního sejmu, kde byl s největší pravděpodobností přednesen. Na základě tohoto polsky psaného pramene lze velmi dobře reflektovat polský sarmatismus i pohled na „ty druhé“.

Z pramenů, které měla k dispozici, využila autorka pouze tu část, která se týkala výše zmíněného období interregna a dvoukráloví. Tento vzorek shledala jako dost rozsáhlý soubor pro reflexi volby Augusta II. Silného i následné doby. Po porovnání obsahu fasciklu 404 s deníkem Ferdinanda ze Schwarzenberku zjistila, že v pozůstalosti nejvyššího hofmistra císařovny část korespondence z doby od prosince roku 1696 do července 1697 buď chybí, nebo musel Ferdinand ze Schwarzenberku získávat informace o vývoji v Polsku z jiných zdrojů. V jeho deníku je totiž téma polského interregna a následného dvoukráloví poměrně detailně vylíčeno.⁵⁰

V předkládané práci si autorka na základě uvedených pramenů stanovila několik badatelských cílů. Chtěla by upřesnit celou situaci mezi smrtí Jana III. Sobieského, volbou nového krále a následným upevněním moci Augusta II. Silného. Též má v úmyslu ozřejmit, jak Karel Julius Sedlnický z Choltic a Kryštof Václav z Nostic vnímali všechny události, které se děly se v Polsku a jak je reflektoval Ferdinand ze Schwarzenberku ve svém deníku. Také srovná postřehy obou korespondentů knížete ze Schwarzenberku s literaturou. Na základě dochovaných listů se pokusí vykreslit obraz účastníků královské volby. Na závěr provede srovnání volby z roku 1697s volbami polských králů na sklonku 16. století. Právě v té době totiž došlo k obdobné situaci, neboť na polský trůn byli zvoleni dva kandidáti.

⁴⁹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 95-102, 105-110, 112-115, 120-125, 129-145, 149-154.

⁵⁰ Z té doby fascikl 404 obsahuje pouze jeden dopis z konce května, jeden z června, tři z července 1697 a čtyři časově blíže neurčené dopisy, pouze je jisté, že dva z nich jsou z roku 1697.

II. Interregnum mezi léty 1696 a 1697 v Rzeczypolite

Doba, o které pojednává tato práce, představuje časový úsek mezi smrtí polského krále Jana III. Sobieského a nástupem nového krále Augusta II. Silného – s mírným přesahem několika měsíců po jeho korunovaci. Jan III. Sobieski byl zvolen králem pro jeho vynikající vojevůdčovské kvality a proslavil se jako „Vítěz od Vídně“, či „Turkobijec“.⁵¹ Již od února 1696 se však jeho zdravotní stav neustále zhoršoval a diplomaté okolních států zaostřili svou pozornost na dění v Rzeczypolite.⁵² Jan III. Sobieski zemřel 17. června 1696 kolem desáté hodiny večerní v horečkách na záchvat podagry v necelých 66 letech. Po sobě zanechal manželku Marii Kazimíru Sobieskou, která pocházela z francouzského šlechtického rodu de La Grange d'Arquien, a tři syny. Nejstaršímu princí Jakubovi bylo v té době 29 let, princí Alexandrovi 19 a Konstantinovi pouze 16 roků.

Ihned po smrti Jana III. Sobieského se začalo uvažovat o tom, kdo nastoupí na polský královský trůn po něm. Velké šance se připisovaly jeho synu Jakubovi, ovšem, jak bude ještě ukázáno, být synem krále automaticky neznamenalo stát se jeho nástupcem. Na konci 17. století byl Polsko-Litevský stát považován za jedinou konstituční monarchii v Evropě. Šlechta soustředila ve svých rukou ohromnou moc a panovník se stal spíše její loutkou než hlavou státu. Proto i po smrti Jana III. Sobieského začal vleklý diplomatický boj, jenž trval téměř celý rok, koho zvolit novým králem. Probíhal v domácím Polsko-litevském prostředí mezi šlechtou a magnátstvem, ale na kolbiště dějin byli vysláni i diplomaté z jiných zemí.⁵³ Polský historik Andrzej Józef Gierowski o smrti Jana III. Sobieského dokonce prohlásil, že stála na počátku nejdelšího a nejkorumpovanějšího bezkráloví v dějinách Polska.⁵⁴

⁵¹ Jan III. Sobieski vládl v letech 1674-1696. Byl panovníkem z domácí polské šlechty, pro něhož používají Poláci výraz „Piaś“, což je pojmenování po polském středověkém královském rodu Piastovců. Srov. Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998, s. 191.

⁵² M. KOMASZYŃSKI, *Księża Contiego niefortunna wyprawa*, s. 24.

⁵³ Narozdíl od ostatních zemí členění šlechty v Rzeczypolite na vyšší a nižší třídu neexistovalo a formálně si tak všichni šlechtici byli rovni. Prakticky ovšem mezi nimi byly výrazné mocenské a finanční rozdíly. Proto se nejmocnější a nejbohatší část šlechty označovala jako magnáti. Duchovenstvo bylo na sklonku 17. století v podstatě součástí šlechtického systému. K tomu více M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 134-142.

⁵⁴ A. J. GIEROWSKI, *Historia Polski*, s. 257.

II.1 Vývoj situace během interregna v letech 1696 až 1697

a) Důsledky smrti Jana III. Sobieského

Francie a habsburská říše, které spolu na počátku bezkráloví v Polsku válčily, se střetly i na diplomatickém poli při volbě polského krále. Ani jedna ze zmiňovaných mocností nechtěla oslabit svou mocenskou pozici ztrátou Polska ve prospěch té druhé.⁵⁵ Během vlády Jana III. Sobieského byla Rzeczpospolita státem, jenž tvořil „štít“ proti turecké expanzi, a v očích Habsburků představovala důležitého spojence.⁵⁶ Císař Leopold I. smrtí polského krále ztratil jistotu vojenské i diplomatické spolupráce s touto zemí. Navíc se obával, že bude-li na polský trůn dosazen profrancouzský kandidát, dostane se mu Francie do týla. I z těchto důvodů se prostřednictvím vlastních diplomatů snažil dosadit vlastního vhodného kandidáta. První porada císaře Leopolda I. se svými důvěrníky ohledně nástupnictví po Janu III. Sobieském se uskutečnila ve Vídni již 22. června 1696. Kandidát měl splňovat jednu základní podmínku – nadále zadržovat tureckou hrozbu a oplývat vynikajícími vojevůdcovskými schopnostmi. V myšlení Habsburků bylo nutné zachovat ve východní Evropě „*status quo*“, jelikož jejich příbuzní ve Španělsku stáli na pokraji vymření, a oni očekávali tvrdý boj o španělské dědictví. Především k němu chtěli napnout všechny síly; s nepřáteli v zádech si nedávali přílišnou naději na úspěch.⁵⁷

Sami Habsburkové, ačkoli se nikdy vládcí Rzeczpospolite nestali, již při několika předchozích volbách kandidovali na polský trůn.⁵⁸ V této volbě ovšem

⁵⁵ V letech 1689–1697 zuřila v západní Evropě válka Augsburské aliance proti Ludvíkovi XIV. a jeho politice reunii. V roce 1696 uzavřela Francie mírovou smlouvu se Savojskem, Anglií a Nizozemím, ale konečný mír byl podepsán až roku 1697 v Rijswijku. K tomu více Aleš SKŘIVAN, *Evropská politika 1648-1914*, Praha 1999.

⁵⁶ Po vítězné bitvě u Vídne roku 1683, kdy Jan III. Sobieski zachránil habsburskou monarchii před Turky, se v roce 1684 zformovala z iniciativy papeže Inocence XI. a císaře Leopolda I. protiturecká Svatá liga. Zahrnovala habsburskou monarchii, Polsko-litevský stát a Benátskou republiku. K tomu více TAMTĚŽ, s. 18-24.

⁵⁷ K boji o španělské dědictví více William ROOSEN, *The Origins of the War of the Spanish Succession*, in: Jeremy BLACK (ed.), *The Origins of War in Early Modern Europe*, Edinburgh 1987.

⁵⁸ Poprvé se o Habsburcích jako o možných nástupcích po Zikmundovi Augustovi uvažovalo již v letech 1564-1565. Po smrti tohoto polského krále v roce 1572 kandidoval na polský trůn arcikníže Arnošt, syn císaře Maxmiliána II. V další královské volbě roku 1574 se o trůn ucházel spolu s arciknížetem Ferdinandem II. Tyrolským a císařem Maxmiliánem II. Nakonec byl císař jedním ze dvou zvolených panovníků. Svůj vliv se mu však nepodařilo uplatnit a králem se stal sedmihradský vévoda Štěpán Báthory. Po jeho smrti v roce 1586 opět kandidoval na polský trůn Habsburk arcikníže Maxmilián, syn císaře Maxmiliána II. I on byl zvolen nastejně s jiným kandidátem, ale opět ho vypudil jeho protivník - Zikmund Vasa. Další šanci na získání polského trůnu měli Habsburkové v době „*Potopy*“ v Polsku, kdy vládnoucí král Jan Kazimír II. Vasa nabídl korunu císaři Ferdinandu III., pokud pomůže Rzeczpospolite

nemohli. Císař Leopold I. dosáhl již poměrně vysokého věku – bylo mu 56 let – a měl pouze dva syny. Starší Josef měl dosednout na císařský trůn a mladší Karel se měl stát nástupcem vymírající větve Habsburků ve Španělsku.⁵⁹ Nejbližším příbuzným, který se mohl ucházet o polský trůn, byl kurfiřt Maxmilián Emanuel II. Bavorský.⁶⁰ Ten se během svého života dvakrát oženil. Poprvé s dcerou Leopolda I. – Marií Antoníí – podruhé s dcerou Jana III. Sobieského – Terezou Kunigundou Sobieskou.⁶¹ To samo o sobě zvyšovalo jeho šanci na zvolení. Nevýhoda však tkvěla v tom, že bavorský kurfiřt plně nesouhlasil s politikou Habsburků. Navíc jeho neradostná finanční situace naznačovala, že by ho císař při kandidatuře musel více než štědrě podporovat. Nakonec ani on sám nejevil přílišný zájem o polský trůn, neboť jeho syn patřil k vnukům infantky Markéty Terezy Španělské a měl dobré vyhlídky na získání španělského trůnu.⁶²

Na straně Habsburků se však nabízel další vhodný kandidát – Karel Filip Falcko-Neuburský – bratr falckého kurfiřta, navíc spřízněný s císařským i polským královským rodem. Nejstarší z jeho sester – Eleonora Magdalena – se stala třetí ženou Leopolda I., další – Hedvika Alžběta Amalie – ženou Jakuba Sobieského. Navíc se oženil s jedinou dědičkou zámožného litevského rodu Radziwiłłů – Ludwikou Karolínou Charlottou.⁶³ Jako o možném uchazeči o polský trůn se v habsburském prostředí mluvilo i o vévodovi Leopoldu Lotrinském. Jeho matka – arcikněžna Eleonora – ovdověla po úmrtí manžela – polského krále Michała Korybuta Wiśniowického, který vládl před Janem III. Sobieským v letech 1669-1673. Leopold Lotrinský však nebyl synem bývalého krále, ale lotrinského vévody, za něhož se jeho matka provdala roku

od švédských vojsk. V dalších volbách již nekandidovali sami Habsburkové, ale vždy podporovali nějakého vybraného kandidáta. K tomu více B. JANISZEWSKA-MINCER, *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1515-1772*, s. 127-135.

⁵⁹ K tomu více Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996; Walter POHL – Karl VOCELKA, *Historie jednoho evropského rodu*, Praha 1996, s. 246-249; Robert John Weston EVANS, *Vznik Habsburské monarchie 1550-1700*, Praha 2003, s. 169.

⁶⁰ Ke kandidatuře Maximiliána Emanuela Bavorského více Zbigniew GÓRALSKI, *Zur Kandidatur des bayerischen Kurfürsten Maximilian Emmanuel für die polnische Krone (1696-1697)*, *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 34, 1971, s. 385-390; TÝŽ, *Die Beziehungen zwischen den Höfen der Wittelsbacher und dem von Sobiesky in der zweiten Hälfte des XVII. Jahrhunderts*, *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 46, 1983, s.313-328; TÝŽ, *Die Kandidatur des bayerischen Kurfürsten Maximilian Emmanuel im polnischen Thron – Folgestreit*, *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 53, 1990, s. 249-263.

⁶¹ Srov. M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 35-37.

⁶² K tomu více Hildegard ERNST, *Madrid und Wien 1632-1637. Politik und Finanzen in den Beziehungen zwischen Philips IV. und Ferdinand II.* Münster 1991; B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*; R. J. W. EVANS, *Vznik Habsburské monarchie*; Karl RUDOLF, *Spanien und Österreich*, Wien 1991; Helga WIDORN, *Die spanischen Gemahlinnen der Kaiser Maximilian II., Ferdinand III. und Leopold I.*, Wien, 1959 (disertační práce).

⁶³ Radziwiłłové byli významným litevským rodem, který v 17. století dokonce aspiroval na získání koruny Rzeczpospolite. Ludwika Karolína Charlotte Radziwiłłová z Birze byla dědičkou rodové linie Radziwiłł-Birze a také velkého bohatství. Srov. M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 586-587.

1678.⁶⁴ Karel Filip Falcko-Neuburský i Leopold Lotrinský ovšem neměli k dispozici dostatečné finanční prostředky k úhradě obrovských nákladů, jež se pojily s kandidaturou. Jak podotkl ve své práci historik Michal Bobrzyński, schopnost zaplatit si více straníků byla téměř vždy jediným faktorem, který při volbě v konečném důsledku rozhodoval.⁶⁵

Bohatým habsburským kandidátem se rovněž mohl stát markrabě Ludvík Vilém Bádenský. Mezi ním a císařem Leopoldem I. však panovaly politické i osobní neshody, jež znesnadňovaly vzájemnou spolupráci.⁶⁶ Nabízela se však ještě jiná možnost – podporovat nejstaršího syna zesnulého krále – Jakuba Sobieského. Ten patřil ke schopným vojevůdcem a velmi dobře znal poměry, které panovaly v Rzeczpospolite. Navíc po svém otci zdědil značný majetek, díky němuž si mohl hradit větší část výloh spojených s kandidaturou sám. Mezi polskou šlechtou se těšil veliké oblibě, o čemž svědčí vzájemná dohoda z roku 1695 o budoucí podpoře Jakubových nároků na polský trůn.⁶⁷ Zejména tyto argumenty nakonec vedly k výběru prince Jakuba jako kandidáta, jehož se Habsburkové rozhodli oficiálně podpořit. Naopak pozdější polský král – saský kurfiřt Fridrich August, který se též těšil habsburské podpoře, se zpočátku do volebních jednání vůbec nezapojil. Svou kandidaturu ohlásil až těsně před započítím volebního sněmu v létě 1697.⁶⁸

Naopak hlavním cílem Francie v tomto volebním boji bylo dosadit na trůn vlastního kandidáta, který by donutil Polsko vystoupit ze Svaté ligy. Habsburkové by tak ztratili část své vojenské moci na obou frontách – proti Francii i proti Turkům, jež patřili ve druhé polovině 17. století ke spojencům Francie. Na francouzské straně zpočátku panoval zmatek, neboť nevěděli, koho nasadit do boje proti princí Jakubu Sobieskému. Francouzská frakce nejdříve podporovala mladší syny Jana III. Sobieského, jelikož se dostali do ostrého sporu se svým starším bratrem. Rovněž padl návrh, že by se ovdovělá královna Marie Kazimíra Sobieská mohla znovu provdat za nějakého jiného vhodného kandidáta, například za dlouholetého spolubojovníka zemřelého krále Jana III. Sobieského – Stanislawa Jana Jablonowského, velkého

⁶⁴ Srov. M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 38-39.

⁶⁵ „... věci dospěly tak daleko, že nástupcem Jana III. měl se státi ten, kdo lépe zaplatí a za peníze nejvíce straníků získá.“ M. BOBRZYŃSKI, *Přehled dějin*, s. 340.

⁶⁶ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 41.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 99.

⁶⁸ M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 590.

korunního hetmana. Tento návrh nikdy nebyl myšlen vážně a objevil se pouze v pamfletech zesměšňujících královnu-vdovu.⁶⁹

Jako hlavní francouzský diplomat v Polsku působil Melchior de Polignac, který tu měl na rozkaz Ludvíka XIV. prosadit na polský trůn jednoho z francouzských princů.⁷⁰ V úvahu připadali Henri, princ de Condé, jeho syn Ludvík de Condé a Francois Louis de Bourbon, princ de Conti.⁷¹ Padaly však i jiné návrhy. Například dosadit na polský trůn sesazeného anglického krále Jakuba II. Stuarta. Ten se stal roku 1696 oficiálním vyhnancem a pobýval v Paříži, jelikož francouzský král, na jehož pomoc Jakub II. Stuart spoléhal, uzavřel příměří s Vilémem III. Oranžským.⁷² Nakonec se hlavním kandidátem francouzské strany stal princ de Conti. Jak naznačuje dosavadní bádání, navrhl jeho kandidaturu vlivný polský magnát Jeroným Lubomirski, který dlouhodobě sloužil v princově vojsku.⁷³

Ovšem svých vlastních cílů se při volbě polského krále nesnažila dosáhnout jen Francie či podunajská monarchie. Z nastalé situace chtěly rovněž těžit i všechny okolní státy. Například Braniborsko se pokoušelo získat od Polska Královské Prusy, protože jejich připojení by vedlo k propojení dosud odloučených územních částí Braniborska.⁷⁴ Carské Rusko naopak toužilo po Livonsku, neboť přímořská cesta pro ně byla strategicky důležitá.⁷⁵ Papež potřeboval, aby se dál vedla válka proti nevěřícím. Podařilo se mu dokonce najít vlastního vhodného kandidáta na polský trůn – svého synovce Dona Livia Odescalchi.⁷⁶

⁶⁹ K. PIWARSKI, *Das Interregnum*, s. 16.

⁷⁰ Melchior de Polignac byl italským duchovním zastávajícím ve Francii diplomatickou službu. Těž působil jako opat v Bonportu. Více k němu Léon de BASTARD D'ESTANG, *Négociations de l'abbé de Polignac en Pologne concernant l'élection du prince de Conti comme roi de Pologne 1696-1697*, Auxerre, 1864.

⁷¹ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 38; M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 83.

⁷² K tomu více Martin KOVÁŘ, *Anglie posledních Stuartovců 1658-1714*, Praha 1998; Josef POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka a evropské krize XVII. století*, Praha 1970; A. SKŘIVAN, *Evropská politika*; François BLUCHE, *Za časů Ludvíka XIV., Král Slunce a jeho století*, Praha 2006.

⁷³ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 38-39; K. PIWARSKI, *Das Interregnum*, s. 22.

⁷⁴ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 67-73.

⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 73-77.

⁷⁶ L. BORATYŃSKI, *Don Livio Odescalchi kandydatem do korony polskiej*, in: *Przegląd Polski*, Zeszyt 2, Kraków 1908, s. 207-239, 484-513.

b) Vnitropolitická situace v Rzeczipospolite po smrti Jana III. Sobieského

Samotná vnitropolitická situace v Rzeczipospolite po smrti Jana III. Sobieského byla velmi složitá. Různé magnátské strany se snažily těžit z bezkráloví. Nepřehlednou situaci ještě umocnilo vzbouřené korunní vojsko, které utvořilo konfederaci a požadovalo vyplatit žold, jenž po několik let nedostalo. K dohodě s konfederáty a jejich maršálkem Piotrem Baranowským došlo až v závěru bezkráloví, neboť konfederáti kvůli nedostatku žoldu začali postupem času drancovat a loupit na hranicích s Ruskem.⁷⁷

Po smrti Jana III. Sobieského se nejdůležitějším a nejmocnějším mužem v zemi stal polský primas kardinál Michal Štefan Radziejowski, který užíval titul „*interrex*“.⁷⁸ Názory šlechty i magnátů Rzeczipospolite na nejvhodnějšího kandidáta na nového krále se velmi různily. Existoval předpoklad kandidatury nejstaršího syna Jana III. Sobieského – Jakuba, jenž se zdál vhodným kandidátem, navzdory tvrzení historika Michala Bobrzyńského, že Jan III. Sobieski byl v jejich očích nepopulární stejně jako jeho syn.⁷⁹ Přesto mladý princ i jeho matka Marie Kazimíra Sobieská patřili k nejdůležitějším a nejvlivnějším vnitropolitickým hráčům; avšak stáli na odlišných stranách. Marie Kazimíra se pokoušela za každou cenu udržet u moci. Jak dokládají někteří badatelé, v posledních letech života zesnulého krále Jana III. Sobieského vládla za něj.⁸⁰ Po jeho smrti se snažila se, aby byl zvolen jeden z jejích mladších synů – Alexander nebo Konstantin, a ona si tak udržela své mocenské postavení. Tato cílevědomá žena se ovšem na rozdíl od svého muže netěšila u domácí šlechty přílišné oblibě. Poté, co se usmířila se svým nejstarším synem Jakubem, dělala všechno pro jeho zvolení, i když si dobře uvědomovala, že neměla přílišnou šanci na úspěch.

Už otec prince Jakuba – Jan III. Sobieski – nepatřil k nejmocnějším šlechticům. Králem se stal díky svým výjimečným vojenským schopnostem, neboť země byla v letech před jeho zvolením v neustálém tureckém ohrožení a potřebovala skvělého vojevůdce. Magnátské klany Lubomirských v Polsku a Sapiehů na Litvě se vyznačovaly mnohem větším vlivem, bohatstvím a mocí než Sobiesští. Jan III. Sobieski chtěl synovu

⁷⁷ K tomu více M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiogo niefortunna wyprawa*, s. 30-32.

⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 30.

⁷⁹ M. BOBRZYŃSKI, *Přehled dějin polských*, s. 340. Avšak v žádné jiné odborné práci není vztah Poláků k Janu III. Sobieskému takto formulován. V modernějších pracích je naopak tento král vyzdvihován jako víceméně populární panovník.

⁸⁰ M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 587; Josef MACŮREK, *Dějiny polského národa*, Praha 1948, s. 191.

prestiž pozvednout tím, že ho zasnoubil s dědičkou vlivného šlechtického rodu Radziwiłłů. Ke vzájemnému sňatku však nikdy nedošlo. Marie Kazimíra Sobieská věděla, že jedinou výhodou, kterou měl Jakub Sobieski při kandidatuře, představoval duchovní a hmotný odkaz jeho otce.⁸¹ I z tohoto důvodu začala ve věci kandidatury aktivně podporovat svého zetě Maxmiliána Emanuela Bavorského. Jeho společenské postavení bylo vyšší než jejího potomka. Díky tomu mohl snadněji proniknout na polský trůn. Ovšem neznamenal to, že by úplně rezignovala na Jakubovu kandidaturu. Nadále mu všemožně pomáhala. Maxmiliána Emanuela Bavorského si však nechávala jako případnou zálohu pro patovou situaci. Sama dospěla k předpokladu, že Habsburkové by ho na polském trůnu viděli mnohem raději než francouzského prince de Conti. Stejně tak i Francouzi by ho přijali snáz, než jejího syna Jakuba.⁸² Ve starší odborné literatuře se objevuje, že Marie Kazimíra patřila k velmi nerozhodným a nestálým ženám. Novější publikace však naznačují, že se naopak vyznačovala cílevědomostí a sledovala své plány, které ovšem nedokázala uskutečnit.⁸³ Na straně polské královské rodiny sice stály vlivné osobnosti jako velký korunní hetman Stanisław Jan Jabłonowski, łęczycký vojvoda Rafał Andrzej Leszczyński, kujavský biskup Stanislav Kazimír Dąbski a zpočátku dokonce i polský primas Michał Štefan Radziejowski. K jejím oponentům však patřily vlivné rodiny Lubomirských a Sapiehů. Navíc se opozice bála znovu zvolit králem některého člena rodiny Sobieských, protože by pak mohla být zavedena dědičnost královského titulu v tomto urozeném rodě. To nechtěli polští ani litevští šlechtici v žádném případě dopustit, přestože se mezi nimi našly hlasy pro zvolení nějakého „Piasta“.

⁸¹ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*. K historické paměti šlechtických rodů srov. Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007; Jacques le GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007.

⁸² Michał KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera d'Arquien Sobieska. Królowa Polski 1641-1716*, Kraków 1983, s. 175-193.

⁸³ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 105-116.

c) Princip volby panovníků v Rzeczipospolite

Společenské uspořádání, které fungovalo v době volby v Rzeczipospolite, bylo velice složité. Termín Rzeczipospolita lze do češtiny přeložit výrazem „republika“. V této „republice“ držela plná občanská práva, jež zahrnovala také aktivní právo volit, pouze urozená vrstva obyvatelstva. V jakékoli jiné zemi té doby by za daných okolností počet „občanů“ (lidí disponujících občanskými právy) nebyl nikterak vysoký, ale v Rzeczipospolite činila šlechta 6-10 % obyvatelstva.⁸⁴ Kostru celého systému základních práv tvořily zdánlivě absurdní zákony „*nihil novi*“, „*liberum veto*“, šlechtická rovnost, jindřišské články, „*pacta conventa*“ a volba krále „*viritim*“.⁸⁵ K nejstarším z nich patřil zákon „*nihil novi*“ (nic nového), který zajišťoval, že žádné nové důležité rozhodnutí nesmělo být učiněno bez projednání na sněmu, v Polsku označovaném jako sejm. Sejmy se konaly na několika územních úrovních. K nejnižším patřily sejmíky v okresech. Těch se mohli zúčastnit všichni šlechtici. Tyto sejmíky pak vysílaly delegáty do krajských sejmů. V některých oblastech se pořádaly ještě vyšší, provinční sejmy.⁸⁶ Ze sejmů provinčních a těch krajských, jež nebyly součástí provincií, se delegáti scházeli na valném sejmu, který v podstatě fungoval jako jakýsi parlament. Navíc po úmrtí krále se obvykle pořádaly tři zvláštní typy sejmů – konvokační sejm, volební sejm a nakonec korunovační sejm. Konvokační sejm spravoval zemi místo zesnulého panovníka do doby zvolení nového krále. V tomto sejmu zastával místo vládce „*interrex*“ – polský primas.⁸⁷

Sejmy však neměly takové pravomoce jako král, a proto všechna rozhodnutí učiněná konvokačním i volebním sejmem musela být potvrzena na korunovačním sejmu nově zvoleným panovníkem.⁸⁸ Konvokační sejm dále vypisoval termín volebního sejmů. Do něj měli posléze přístup všichni šlechtici díky zákonu volby krále „*viritim*“ (osobně). To samo o sobě přinášelo značné problémy kvůli veliké rozloze země a chudobě většiny urozených jedinců, kteří si cestu na volební sejm nemohli z finančních důvodů dovolit.⁸⁹

⁸⁴ Miloš ŘEZNÍK, *Polsko*, Praha 2002, s. 89.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 105.

⁸⁶ K oblastem s vlastním provinčním sejmem patřilo například Pomoří či Královské Prusy. K sejmům srov. M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 65.

⁸⁷ Polský primas bylo označení biskupa v Hnězdně. Jeho privilegia v době bezkráloví se téměř rovnala královským. Během bezkráloví 1696-1697 byl primasem kardinál Michał Radziejowski.

⁸⁸ M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 64.

⁸⁹ M. ŘEZNÍK, *Polsko*, s. 88.

Právě chudé šlechty využívali magnáti, jež vytvářeli rozsáhlé klientelské sítě, díky nimž mohli účinně ovlivňovat volbu krále.⁹⁰ Šlechtická rovnost představovala právo, které se podařilo prosadit velmi početné, nemajetné šlechtě. Znamenalo to, že nobilita se formálně hierarchicky nedělila a jako členové jedné společenské třídy si všichni urození jedinci byli právně rovni. Místo volebního sejmu se od uzavření Lublinské unie mezi Polskem a Litvou v roce 1569 nacházelo na Woli u Varšavy, aby to měli stejně daleko šlechtici z Polska i z Litvy.⁹¹ Jindřišské články („*Articuli Henriciani*“) zosobňovaly volební kapitulaci, jež obsahovala různá privilegia věnovaná šlechtě na úkor královské moci. Vznikla při první volbě nedynastického panovníka Jindřicha z Valois roku 1573, který za své zvolení nasliboval obrovské množství výsad. Na tyto články pak musel přísahat každý nově zvolený král, přičemž další ústupky se k nim připisovaly a nazývaly se „*Pacta conventa*“.⁹² Mimo všechny tyto zákony vládl v Polsku velmi silný sarmatismus, který zahrnoval právě ony šlechtické svobody, hrdost a bigotní katolictví.⁹³

⁹⁰ K výzkumu klientelismu srov. Antoni MAĆZAK, (ed.), *Klientelsysteme im Europa der früher Neuzeit*, München 1988; Zdeněk VYBÍRAL, *Die frühneuzeitliche Aristokratie als strukturelles Modell für die Erforschung der Geschichte der Macht in Mitteleuropa. Zu der anthropologisch-soziologischen Auffassung der Geschichte der Macht*, in: Václav BŮŽEK – Dagmar ŠTEFANOVÁ (edd.), *Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*, České Budějovice 2001 (= Opera historica 9), s. 239-253; TÝŽ, *Partnerství nebo poslušnost? "Zemská" aristokracie mezi zemskou obcí a panovnickým dvorem na počátku konfesijního věku 1547-1619*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr*, České Budějovice 2002 (= Opera historica 10), s. 235-248; TÝŽ, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005 (= Monographia historica 6), zejména s. 208-289, Václav BŮŽEK, „*Páni a přátelé*“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, Český časopis historický 100, 2002, s. 229-264; Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004, s. 641-678; Pavel MAREK, *Klientelní strategie španělských králů na pražském císařském dvoře konce 16. a počátku 17. století*, Český časopis historický 105, 2007, s. 40-87; TÝŽ, *Komunikace šlechticů mezi Prahou a Madridem v 16. a 17. století*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13), s. 427-466; Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009 (= Monographia historica 11), zejména s. 292-452.

⁹¹ Lublinská unie byla uzavřena mezi Polským královstvím a Litevským velkoknížectvím v roce 1569. Tímto aktem byla personální unie Polska s Litvou (která trvala od roku 1385) přeměněna v reálnou unii. Od té doby se také používá pro Polsko-litevský stát označení „*Rzeczpospolita obojga narodów*“. Podle M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 373-379.

⁹² M. ŘEZNÍK, *Polsko*, s. 74-75, 87-91, 104-113.

⁹³ K tomu více V. BŮŽEK, „*Od Rakous a od Moskvy zbav nás, Pane Bože, všechny*“, Kateřina BICANOVÁ, *Problematika sarmatismu v polské historiografii*, Slovanský přehled 93, 2007, č. 1, s. 23-34.

d) Odraz bezkráloví v odborné literatuře

Vlastní průběh interregna a volby byl zpočátku velmi dynamický. Jan III. Sobieski zemřel 17. června 1697 ve svém zámku ve Vilanově nedaleko Varšavy. Před svou smrtí však nesepsal závěť, a proto odtud ještě v noci odjel nejstarší syn Jakub do Varšavy, aby zajistil dědictví po otci. Druhý den přijela matka s mrtvým tělem krále, ovšem princ Jakub ji odmítl vpustit do zámku. Tato událost velmi rozkmotřila rodinu i celý národ, který se cítil Jakubovým chováním pohoršen. Polský primas Michal Štefan Radziejowski současně ujistil královnu, že konvokační sejm se nebude konat dříve než se rodina usmíří. To se Marii Kazimíře Sobieské příliš nezamlouvalo, protože mezi její plány patřilo nechat svolat volební sejm v zimě. To by díky povětrnostním podmínkám zaručilo mnohem menší účast šlechtických voličů než v létě. Ti by byli lépe ovlivnitelní a podplatitelní.⁹⁴

Konvokační sejm se nakonec uskutečnil 29. srpna 1696. Hned na jeho počátku vypukl velký skandál, neboť kardinál Michal Štefan Radziejowski si nad sebou nechal postavit baldachýn. Takové privilegium náleželo pouze králům.⁹⁵ Konvokační sejm nakonec rozhodl, že volební sejm se sejde až 15. května 1697. K dalším důležitým usnesením patřila rovněž skutečnost, že z kandidatury budou vyloučeni všichni „Piasté“.⁹⁶ Také se usnesl, že královská rodina měla pozbyt svá privilegia a na dobu konání volebního sejmu opustit varšavský zámek. Mnoho šlechticů se totiž oprávněně obávalo moci Marie Kazimíry Sobieské, kterou by lépe uplatňovala, pokud by se nacházela v bezprostřední blízkosti volebního sejmu.⁹⁷

V průběhu podzimu 1696 se Jakubovi Sobieskému podařilo usmířit s matkou a tím získat vlivného spojence. Marie Kazimíra Sobieská však nadále navenek podporovala svého zetě Maxmiliána Emanuela Bavorského. Ten ovšem v únoru 1697 svou kandidaturu stáhl a do Polska vzkázal, že podle něj zbyli pouze dva vhodné kandidáti – princ Jakub Sobieski a Francois Louis, princ de Conti.⁹⁸ V polovině března 1697 navíc oznámil svou kandidaturu markrabě Ludvík Vilém Badenský podporovaný

⁹⁴ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 115-116.

⁹⁵ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 30.

⁹⁶ S přihlédnutím k veškeré literatuře, Jakub Sobieski zřejmě nebyl považován za „Piasta“, protože se svou kandidaturou vytrval až do konce volebního období.

⁹⁷ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 30.

⁹⁸ Přímou k princovi Francoisovi Louisovi de Conti více TAMTÉŽ, s. 56-59.

Braniborskem.⁹⁹ Až v květnu – několik dní před začátkem volebního sejmů – veřejně vystoupil jako pretendent na polský trůn kurfiřt Fridrich August Saský.¹⁰⁰

Dne 15. května 1697 se sešel volební sejm na Woli u Varšavy. Den volby byl určen na 26. června 1697. Mezitím 2. června 1697 Fridrich August Saský tajně konvertoval ke katolicismu, protože polská společnost by nepřijala za krále luterána. V té době se mu však nedávaly velké šance na úspěch. Dne 26. června začal primas Michal Štefan Radziejowski sbírat hlasy, ale díky vysoké účasti se mu za celý den nepodařilo všechny sečíst. Odročil tedy volbu na následující den. Po prvním dnu volby se zdálo, že zvítězí princ de Conti. Ovšem během noci z 26. na 27. června 1697 vyslal Fridrich August Saský svého posla Jakuba Flemminga s velkým množstvím peněz, aby úplatkem zvrátil rozhodnutí jednotlivých šlechticů ve svůj prospěch. Část šlechticů, kteří přijali tyto peníze, si zřejmě již nepamatovala na množství „přátelských darů“, jež jim Melchior de Polignac po celý rok hojně rozdával, aby si zajistil jejich hlasy.

Plán Fridricha Augusta Saského nakonec slavil úspěch a peníze investované během volby mu zajistily vítězství.¹⁰¹ Když druhý den ráno pokračoval kardinál Michal Štefan Radziejowski ve sčítání hlasů, velmi ho překvapilo, že saský kurfiřt náhle získal převahu. Tuto skutečnost však nehodlal přijmout, jelikož došlo k manipulaci s již sečtenými hlasy, a 27. června 1697 prohlásil novým polským králem Françoise Louise de Conti. Příznivci saského kurfiřta proti takovému kroku protestovali, neboť jejich kandidát získal více hlasů. Proto 28. června 1697 prohlásil kujavský biskup Stanislav Dąbbski králem Fridricha Augusta Saského. Tím skončil samotný volební akt. Po roce bezkráloví stanuli v čele Rzeczypospolite dva králové.¹⁰²

⁹⁹ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 68.

¹⁰⁰ K. PIWARSKI, *Das Interregnum*, s. 30; J. STASZEWSKI, *O miejsce w Europie*, s. 89-90.

¹⁰¹ M. BOBRZYŃSKI, *Przełed dějin polských*, s. 340.

¹⁰² M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 64.

II.2 Karel Julius Sedlnický z Choltic a jeho zprávy o interregnu

Hrabě Karel Julius Sedlnický z Choltic se narodil 30. prosince 1653 v Opavě a zemřel 6. ledna 1731. Jeho kariéra začala v roce 1689, kdy byl jmenován podplukovníkem. Později se stal i tajným radou a administrátorem Lehnického, Břežského a Volyňského knížectví. V roce 1695 byl jmenován císařským vyslancem v Polsku.¹⁰³ Zřejmě kvůli tomuto úřadu – aby předešel případným ceremoniálním sporům s diplomaty dalších evropských mocností – jej císař povýšil 25. června 1695 do hraběcího stavu. Vlastnil mnoho statků ve Slezsku.¹⁰⁴ Jeho první manželkou se stala hraběnka Johana z Nostic, sestra slezského hraběte a v roce 1693 císařského vyslance v Polsku Kryštofa Václava z Nostic. Po její smrti se podruhé oženil s Kazimírou Peñaczek ze Sjidlovic.¹⁰⁵

Karel Julius Sedlnický z Choltic se stal korespondentem Ferdinanda ze Schwarzenberku již v roce 1695, kdy mu v dopise z 16. listopadu nabídl svou službu zpravodaje z Polského království.¹⁰⁶ Současně ke svému dopisu přidal i některé německy a latinsky psané noviny, které v Polsku posbíral. Do počátku interregna v Polsku v roce 1696, poslal Ferdinandu ze Schwarzenberku ještě jeden dopis.¹⁰⁷

Mnohem čilejší písemný styk se mezi Karlem Juliem Sedlnickým z Choltic a Ferdinandem ze Schwarzenberku rozproudil až po smrti polského krále Jana III. Sobieského 17. června 1696, počínaje dopisem z 8. srpna. Dá se však předpokládat, že

¹⁰³ Ludwig Bittner a Lothar Groß ve svém soupisu vyslanců jednotlivých evropských států uvádějí, že Karel Julius Sedlnický z Choltic nastoupil na místo císařského vyslance v Polsku až v roce 1697, přičemž předtím tam po dva roky tento úřad nikdo nezastával. Dodávají, že může jít pouze o nedostatek dochovaných pramenů, které by začátek i konec jeho polské mise detailněji chronologicky vymezovaly. Srov. Ludwig BITTNER – Lothar GROß (edd.), *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden I. (1648-1715)*, Oldenburg-Berlin 1936, s. 160. Klaus Müller tuto teorii ve své knize o císařských vyslancích pouze cituje a nedodává nic nového. Srov. Klaus MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden (1648-1740)*, Bonn 1976, s. 66. Oproti tomu v *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder IV.*, München-Oldenburg 2003, s. 16-17. se lze dočíst, že Karel Julius Sedlnický z Choltic působil v Polsku už od roku 1695. V nejnovější studii k tomuto tématu od Markuse Milewského je publikován poslední dopis od Sedlnického jako císařského vyslance ze dne 10. května 1697. Srov. M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 264-267. Kromě Karla Julia Sedlnického z Choltic však působil v Polsku ještě jako zvláštní císařský vyslanec pro dobu královské volby pasovský biskup Jan Filip z Lamberku. Císař Leopold I. mu zaslal generální instrukci 21. března 1697. TAMTÉŽ, s. 210-234.

¹⁰⁴ Statky, které Karel Julius Sedlnický vlastnil: Linhartovy (Geppersdorf), Opavice (Troplowitz), Radyně (Raden), Prerau, Dobroslavice, Krásné Loučky (Schönwiese), Passovice, Petrovice a Nassiedl.

¹⁰⁵ Ernst Heinrich KNESCHKE a kolektiv (edd.), *Neues Allgemeines Deutsches Adels-Lexicon VIII*, Leipzig 1868, s. 424-426.

¹⁰⁶ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 16. listopadu 1695, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 412-422.

¹⁰⁷ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 28. března 1696, TAMTÉŽ, fol. 401-407.

do té doby císařský diplomat knížeti ze Schwarzenberku zaslal nějaké další zprávy, neboť na začátku výše uvedeného listu z 8. srpna 1696 se zmínil o svém předešlém psaní.¹⁰⁸ V prvním dopise Karel Julius Sedlnický z Choltic informoval Ferdinanda ze Schwarzenberku o konání generálního sejmů v Mazovské provincii 27. července 1696.¹⁰⁹ Podle Sedlnického se takové sejmy měly sejít po celém Polsku i Litvě a odeslat primasovi království Michalovi Štefanovi Radziejowskému kvůli svolání konvočního sejmů výtahy z jejich setkání.¹¹⁰ S počátkem sejmů začal Karel Julius Sedlnický z Choltic shromažďovat různé zprávy o jeho průběhu. Ty, společně s vlastním podrobným komentářem, přikládal k dopisům adresovaným Ferdinandovi ze Schwarzenberku. Pozůstalost nejvyššího hofmistra císařovny, ze které tato práce vychází, obsahuje několik konvočních výpisů s rozmezím datace mezi koncem srpna a koncem září 1696. K žádnému z nich není připojen Sedlnického dopis, jenž by potvrdil, že konvoční výpisy pochází opravdu od něj, ačkoli je to velmi pravděpodobné.¹¹¹

Konvoční sejm se poprvé sešel 29. srpna 1696. O tom svědčí i jeden z dochovaných konvočních deníků, jenž detailně popisuje jeho zahájení.¹¹² Sám Karel Julius Sedlnický z Choltic ve svých dopisech na tyto konvoční deníky odkazoval.¹¹³ Ve svých zprávách se však nevěnoval jen dění na sejmů, ale především chování jednotlivých protagonistů, kteří se angažovali v nadcházející volbě. Sedlnickému například nešlo, že mezi polským primasem Michalem Štefanem Radziejowským a sněmovníky vznikla „*schwere differenz*“.¹¹⁴ Šlo o již výše zmiňovaný spor o baldachýn, jelikož při zahájení konvočního sejmů si nechal polský primas – v době bezkráloví „*interrex*“ – zavěsit nad své křeslo baldachýn. To pobouřilo ostatní přítomné, neboť toto

¹⁰⁸ „*Euer fürstlich Gnaden, solle ich ein Continuation meiner vorigen ferner gehorsambst hinterbringen.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 8. srpna 1696, TAMTÉŽ, fol. 299.

¹⁰⁹ „*Man ist um alhier des gewissen Abbe Scarlatti, welcher von Churbajern an die Republiqe geschicht wirdt, außen Frankreich aber gleichfalls eries Envoye extraordinaire Mons.*“ TAMTÉŽ, fol. 300. Více též Michał KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera D'Arquien Sobieska królowa Polski 1641-1716*, Kraków 1983, s. 191.

¹¹⁰ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 300.

¹¹¹ TAMTÉŽ, fol. 289-255, 233-236.

¹¹² TAMTÉŽ, fol. 289.

¹¹³ „*Thue ich die Continuation deß Diarii Convocationis hiemit abermahlen gehörsambst Communicieren.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 20. září 1696, TAMTÉŽ, fol. 239.

¹¹⁴ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 20. září 1696, TAMTÉŽ, fasc. 404, fol. 239.

privilegium příslušelo pouze králi. Dokonce kvůli tomu došlo k prodloužení a následnému odložení konvokačního sejmů.¹¹⁵

Ten se měl konat čtyři týdny a hlavním bodem jeho programu bylo sepsání Generální konfederace. Jednalo se o prohlášení, jež shrnovalo výsledky konvokačního sejmů.¹¹⁶ Generální konfederace obsahovala zejména instrukce, které přesně stanovovaly, co se mělo vykonat do začátku volebního sejmů, a usnesení o hlavních bodech jeho programu. Dále shrnovala všechny podmínky, jež musel splňovat každý kandidát.¹¹⁷ Podle Karla Julia Sedlnického z Choltic došlo k veřejnému vyhlášení Generální konfederace 29. září 1696.¹¹⁸ Jako výsledek konvokačního sejmů byla posléze její tištěná verze veřejně rozšířena. Jedna její kopie se prostřednictvím císařova vyslance v Polsku dostala i ke knížeti Ferdinandovi ze Schwarzenberku.¹¹⁹

Podle Generální konfederace konvokační sejm rozhodl o prozatímním pozastavení všech veřejných i soukromých jednání do doby, než bude zvolen nový král.¹²⁰ Rovněž zápis, že volitelé by ku prospěchu svobodné volby neměli přistoupit na praktiku brát peníze či jiné dary od zástupců jednotlivých kandidátů na trůn, svědčil o snaze potlačit úplatnost šlechticů.¹²¹ Nejdůležitějším bodem Generální konfederace se stalo stanovení přesného data volebního sejmů. Ten měl být zahájen 15. května roku 1697 a trvat šest týdnů do 26. června. V prvním týdnu konání volebního sejmů bylo jeho náplní vypracování „*Pact convent*“ pro budoucího krále.¹²² Jako místo volby určil sejm volební pole na Woli u Varšavy, kde se odehrávala i předchozí královská volba

¹¹⁵ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 30.

¹¹⁶ V pramenech k polskému interregnu v letech 1696-1697 figuruje však ještě pojem vojenská konfederace, což bylo označení pro vzbouřené královské vojsko, které již po několik let neobdrželo žold. Generální konfederace a vojenská konfederace představovaly dva různé objekty, jež vznikly v Rzeczpospolite ve stejnou dobu.

¹¹⁷ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 20. září 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 239.

¹¹⁸ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku 29. září 1696, TAMTÉŽ, fol. 237.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, fol. 389-400.

¹²⁰ Například svolávání řádných sejmů, vynášení rozsudků soudem a podobně. Více M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 64.

¹²¹ „[...] abó kogo przez praktykę, lub siebie samego, ku ubliżeniu wolney Elekcyei wszadzac ná krolestwo, biorąc álbo pieniądze, ták ku swemu pożytkowi, iáko tesz, y ku zbieraniu ludzi, álbo tesz obietnice, ná iákie rácye álbo authoryzácye u Páná przyszłego.” SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 389.

¹²² „Ażeby to negotium facilius effectuari mogło, vigore tey confederacyey postanowiamy żeby záras w pierwszym tygodniu záczęty Elekcyei, per Deputatos ex Senatu sześciu, á ex Equestri ordine ex gentibus po czterech in praesentia Ichm w PP Ministrum Status, ták Koronnych iáko y W. X. L. pomienione exorbitancye y Pacta conventa, cum futuro Regnante, spisane były.” TAMTÉŽ, fol. 390.

roce 1674.¹²³ Králem se mohl stát pouze katolík.¹²⁴ Současně nesmělo jít o „*Piasta*“.¹²⁵ Druh volby – všeobecná nebo „pod prapory“ – si sejmovníci upřesnili až při samotném volebním sejmu.¹²⁶ Po sečtení všech hlasů měl krále vyhlásit „*interrex*“ primas Michal Štefan Radziejowski, třikrát se zeptat všech přítomných, zda souhlasí s volbou, a poté nechat nově zvoleného krále přísahat na „*Pacta conventa*“. „*Neoelectus*“ pak měl být stvrzen „*Sejmovými konstitucemi*“ na korunovačním sejmu.¹²⁷

Z dalších závěrů konvokačního sejmu zachycených v Generální konfederaci je třeba zmínit snahu o vyřešení problému s vojenskou konfederací. Zástupci Polsko-litevského státu se nakonec zaručili za vyplacení žoldu vzbouřenému vojsku na začátku roku 1697 a označili to hned po volbě nového krále za druhý nejdůležitější problém, který bylo třeba vyřešit.¹²⁸

Ve svém dalším dopise z 3. října informoval Karel Julius Sedlnický z Choltic Ferdinanda ze Schwarzenberku o tom, že vyhotovenou Generální konfederaci již podepsali všichni účastníci konvokačního sejmu. Současně vyjádřil velké obavy, aby brzy nevypuklo nějaké další povstání, které by ohrozilo volbu krále. Jeho strach pramenil ze silné nervozity v řadách polské šlechty, jež údajně stála v bojové pohotovosti.¹²⁹ V další relaci z 10. srpna 1696 se věnoval oběma konfederacím. Na začátku se zmínil, že Generální konfederace měla jít každým dnem do tisku. Současně si neodpustil výtku, že text připravený k tisku prošel oproti první verzi silnou cenzurou.¹³⁰

¹²³ „*Mieysce Elekcyey zwyczajne między Wárszawą, a Wolą gdzie się pod przeszłe Interregnum, Elekcyą odprawowalą.*“ TAMTÉŽ. Wola, dnes jedna z částí Varšavy.

¹²⁴ „*Pro fundamento publicznegj szczęścia zakładamy, Regna, cum Deo, regni oportere, felicitatem, & stabilimentum Rzpty nászey, in vero Dei cultu, & religione, zásaddzaiąc.*“ TAMTÉŽ, fol. 389.

¹²⁵ TAMTÉŽ, fol. 390.

¹²⁶ Všeobecná volba znamenalo přesné sečtení všech volebních hlasů. Volba pod prapory byla její jednodušší variantou, kdy byl určitý počet voličů vždy na jeden prapor.

¹²⁷ „*Nie pierwey Iásnie Oświecony Imć przystąpi, áże wprzod po trzy kroć spyta, ieżeli iest wszystkich consensus, y ieżeli sie wszystkim exorbitancyom dosyć stáło, á ktemu z tákową pentą y miánowitą umową, isz nam Práwá wszystkie, Przywieleie, y wolności nászey, ktore są, y ktore mu podamy per Pacta Conventa ante nominationem & denuntiationem wprzod per oratores suos poprzysiąc ma, nie umniąc nic przysięgi Krolow Polskich Henryká, Stefaná, Zygmuntá Trzećiego, Władystáwá Czwartego, Janá Kázimirzá, Michalá, y Janá Trzećiego swiežo zesłego Krolow Ichnćiow Polskich, Koronie y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu, & annexis & incorporatis Provinciis, ná Koronáciey uczynioney, á po przyjeździe y przysiędze Konstytucyami to Seymowemi utwierdzić.*“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 389-390.

¹²⁸ TAMTÉŽ, fol. 391.

¹²⁹ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 3. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 231-232.

¹³⁰ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 10. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 227-228.

V korespondenci císařského vyslance s Ferdinandem ze Schwarzenberku je možné nalézt také velké množství informací o chování členů královského rodu Sobieských. Polský historik Michał Komarzyński ve svých studiích o polském interregnu předkládá zprávy o třenicích mezi členy královské rodiny, které vypukly hned po smrti krále Jana III. Sobieského.¹³¹ Rovněž Karel Julius Sedlnický z Choltic reflektuje tento rodinný spor ve své korespondenci adresované Ferdinandovi ze Schwarzenberku. Nejvyššímu hofmistrovi císařovny vylíčil, že princové si již rozdělili dědictví po otci a odjeli z Varšavy na rodný zámek v Žovkvě. Královna jim údajně chtěla zabránit v rozchvácení celého rodového majetku a vydala se za nimi. V tomto okamžiku začala do otázky královského majetku zasahovat i šlechta. Do Žovkvy se odebral korunní strážce pokladu Jeroným Lubomirski, aby královskou pozůstalost zapečetil jako majetek Rzeczypospolite.¹³² Na žádost královny se tam však vypravil také velký korunní maršálek Stanislav Jabłonowski, který měl zamezit zabavení majetku. Podle mínění Sedlnického se schylovalo k ozbrojenému střetu mezi Jeronýmem Lubomirským a Stanislavem Jabłonowským. Ačkoli princové měli náskok, Lubomirskému se podařilo je předejít a zapečetit celý majetek. Nakonec se však díky obratnému vyjednávání bratrů Sobieských a Stanislava Jabłonowského s Jeronýmem Lubomirským dohodli. Zámek s mobiliářem zůstal rodině Sobieských. Sedlnický však dodal, že na zámku nebylo tolik hotovosti, jak se doufalo, ale množství „*Raritäten*“ a cenností.¹³³ Hotovost prince Jakuba prý po tomto vyrovnání činila 90 000 dukátů ve zlatě a 50 000 rýnských tolarů ve stříbře. Současně si údajně odvezl ještě nějaké cennosti. Pozůstalost, kterou zdědila jeho matka, se podle Sedlnického mohla počítat na miliony.¹³⁴

Po prvních impulzivních akcích členů rodiny Sobieských se vnitropolitická situace v Polsku trochu zklidnila a Marie Kazimíra i princ Jakub začali spřádat plány pro následující dobu bezkráloví a královskou volbu. O tom svědčí i dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic z 20. září 1696. V něm se zmínil o tom, že královna ukončila svůj smutek a vydala se z Varšavy do Bilan, které leží asi hodinu od hlavního města

¹³¹ M. KOMARZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 28-29; Týž, *Maria Kazimiera*, s. 175-185; Srov. také výše kapitola II.1 d) *Odras bezkráloví v odborné literatuře*, s. 20.

¹³² Zajímavé je, že Karel Julius Sedlnický z Choltic nepoužívá pro Polsko-Litevský stát výraz Rzeczypospolita či Pohlen jako Kryštof Václav z Nostic, ale zásadně francouzský termín „*republique*“.

¹³³ „*Soviel aber an Baarschaften doch nicht, alß man verhoffet, hingegen so mehr Raritäten und Pretiosa.*“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 299.

¹³⁴ Tuto zvěst o ohromném bohatství Jana III. vyvrací M. KOMARZYŃSKI, *Maria Kazimiera*, s. 179.

Polského království.¹³⁵ Také princ Jakub Sobieski prý vyrazil na návštěvu královských statků v Prusku.¹³⁶ Posléze se oba dva začali více politicky vyhraňovat a každý z nich hledal oporu svých plánů jinde. O snažení královny se zmínil Karel Julius Sedlnický z Choltic v několika svých dopisech. Uvedl, že Marie Kazimíra Sobieská usilovně podporovala bavorského kurfiřta Maxmiliána Emanuela, v souvislosti s tím prý vynášela jakési velké sliby. Ovšem šance na zvolení bavorského kurfiřta polským králem byla i přes její snahu mizivá.¹³⁷ Dále 10. října informoval Sedlnický o návratu královny z Bilan, což podle něj mělo mít za následek její rozepří se sejmem.¹³⁸ Přinesl též zprávu o proslovu, který si na volební sejm sama připravila.¹³⁹

Dne 7. listopadu 1696 oznámil Karel Julius Sedlnický Ferdinandovi ze Schwarzenberku, že obdržel několik zpráv od witebského purkrabího – jakéhosi Kryšpína – a od vilnenského purkrabího Josefa Bohuslava Słuszky, že sama královna měla jistý podíl na vojenské konfederaci.¹⁴⁰ Navíc se mu zřejmě dostaly do rukou nějaké materiály, které svědčily o korespondenci vdovy po Janu III. Sobieském s francouzskými vyslanci.¹⁴¹

Interpretace této zprávy je obtížná. U historiků Michała Komarzyńskiego i Kazimierza Piwarského se lze dočíst, že Marie Kazimíra Sobieská i nadále podporovala bavorského kurfiřta Maxmiliána Emanuela, případně svého syna Jakuba

¹³⁵ „Die königin hatt sich denoch gemüßiget gefunden, daß Schloß zu quittiren, undt ist demenach vorgestert abends von hier nacher Bilau, eine stundt von hiergelegen aufgebracht.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 20. září 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 239. Bilany, v originálním textu uvedené jako Bilau. Dnes část Varšavy, na konci 17. století proslavená tamním kamaldulským klášteřem.

¹³⁶ TAMTÉŽ, fol. 239.

¹³⁷ „Die königin arbeithet nun wiederumb starck vor Chur Bayern undt der frantzösische geßandte vor den printz Conti, beide mit grossen promissen, und dennoch mit gleich schlechter hoffnung.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 29. září 1696, TAMTÉŽ, fol. 237.

¹³⁸ „Dieselbe [Königin] hatt sich nun gantz gählingß wiederumb resolviret, sich noch heünt von Bilan wieder herein zubegeben.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 10. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 227. Marie Kazimíra měla velký vliv na vnitřní politiku státu a mnoho šlechticů se obávalo, že by mohla zasahovat do jednání volebního sejmku. Srov. M. KOMARZYŃSKI, *Maria Kazimiera*, s. 185.

¹³⁹ „[...] denn auch waß dießer ahn die Comitiola Relationis nicht minder auch die Königin a eben die selbigen geschrieben, unterth. vortragen zulaßen.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 26. října 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 213.

¹⁴⁰ „Allermassen ein gantz frisches Schriebe auß Litthauen von dem Palatino Vitepscensi Kryspin untern 28.te passati an dem Castelanum vilnensem Sluska intercipiret worden, darinnen hiervor nichts erwehnet wohl aber dieses bekräftiget wirdt, daß die königin an selbiger Confoederation theil habe.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku ze 7. listopadu 1696, TAMTÉŽ, fol. 241. Vilno bylo hlavním městem Litevského velkovévodství a Vitebsk bylo též litevské město, centrum vitebského vojvodství.

¹⁴¹ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku ze 7. listopadu 1696, TAMTÉŽ, fol. 241.

Sobieského.¹⁴² Je proto nejasné, jak by mohlo být využito povstání vojska pro podporu jednoho z těchto kandidátů. Historik Markus Milewski dokonce tvrdí, že královna nakonec vyjádřila podporu svému krajanovi – princovi de Conti.¹⁴³ Lze zcela bezpečně doložit, že se osobně sešla s Melchiorem de Polignac, který požadoval, aby se veřejně vyslovila pro prince Françoise Louise de Conti. Výsledkem schůzky však byla ostrá roztržka a vzájemná nevraživost mezi královnou a francouzským vyslancem.¹⁴⁴ Nařčení Marie Kazimíry Sobieské ze spolupráce s konfederací a s Francouzi tak mohlo být pouze projevem vyostřeného sarmatismu dvou litevských purkrabích. Navíc korespondence mohla pocházet z doby, kdy se Melchior de Polignac ucházel o královninu podporu. Tomuto tvrzení však odporuje jiná argumentace. Podle historika Michała Komaczyńskiego jednání mezi Marií Kazimírou Sobieskou a Melchiorem de Polignac probíhala v srpnu 1696 a dopis od Karla Julia Sedlnického Choltic pochází až z listopadu 1696. Ačkoli rychlost přepravy korespondence mezi Varšavou a Vídní na konci 17. století závisela na rychlosti kurýra, je zřejmé, že jde o příliš – i na tehdejší poměry – dlouhý časový úsek. Proto je možné, že Marie Kazimíra měla ještě jiné plány, ve kterých skutečně vystupovala konfederace i francouzský vyslanec. Z dostupných pramenů však není možné tuto teorii potvrdit ani vyvrátit.¹⁴⁵

První relace Karla Julia Sedlnického, jež se týkala prince Jakuba Sobieského pochází z rozhodnutí konvokačního sejmku 29. září 1696, kdy se jeden z dohodnutých bodů Generální konfederace týkal vyloučení všech „*Piastů*“ z kandidatury.¹⁴⁶ Vzhledem k tomu, že za „*Piasta*“ – domácího kandidáta – lze považovat i prince Jakuba, kterého podporovala habsburská diplomacie, šlo o překvapující rozhodnutí.¹⁴⁷ Císařský vyslanec dospěl k závěru, že se před Jakubem Sobieským otevírala nejdůležitější část jeho kandidatury, v níž by mohl při své vytrvalosti změnit své postavení, neboť termín volby byl určen až na jaro příštího roku.

¹⁴² M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 43; K. PIWARSKI, *Das Interregnum*, s. 17.

¹⁴³ M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 50.

¹⁴⁴ M. KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera*, s. 184.

¹⁴⁵ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku ze 7. listopadu 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 241.

¹⁴⁶ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 29. září 1696, TAMTÉŽ, fol. 237.

¹⁴⁷ Odborná literatura se k tomuto paradoxu kandidatury „*Piasta*“ prince Jakuba, prozatím nijak uspokojivě nevyjádřila. Michał Komaczyński pouze lakonicky konstatuje, že „*Piasté*“ byli z volby předem vyloučení. Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 30. Markus Milewski se nad tímto faktem také příliš nepozastavuje. Jen dodává, že i přes toto prohlášení konvokačního sejmku princ Jakub i nadále patřil k vážným uchazečům o královskou korunu. M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 50.

Zajímavé vysvětlení nabízí tištěný spis „*Pioro wolne szlacheckie*“, který sepsal anonymní profrancouzsky smýšlející polský šlechtic v období těsně před volbou roku 1697. Anonym otevřeně probral všechny možné kandidáty a snažil se vylíčit jejich klady i zápory. Prince Jakuba Sobieského jednoznačně počítal mezi „*Piasty*“. To, že princ jako „*Piast*“ neměl být zvolen, autor spisu šalamounsky obešel. Nejdříve řekl, že nezná žádného tak velkého, pevného a bystrého „*Piasta*“, který by oplýval velkým bohatstvím. Současně však podotkl, že po Janu III. Sobieském zůstali tři synové, a společně vládnout nemohli. Pokud by snad někdo z nich byl zvolen ve volbě „*viritim*“, nestačily by mu k tomu peníze, jelikož po Janu III. Sobieském jim nezůstala taková finanční hotovost, aby si zaplatili kandidaturu v řádu několika milionů.¹⁴⁸ Na dalších stranách za spisem „*Pioro wolne szchlacheckie*“ pokračuje jiný text, orientovaný spíše protifrancouzsky. Ten také uvádí, že by nebylo vhodné volit panovníka z domácího královského rodu, protože královská koruna by se tímto krokem mohla stát znovu dědičnou, což by šlechta považovala za značné omezení vlastních svobod.¹⁴⁹

Jak už bylo řečeno výše, konvokační sejm se zaobíral i otázkou řešení vojenské konfederace. Ta vznikla díky tomu, že vojsko, kterému nebyl už několik let vyplacen žold a jehož situace během interregna se nijak nelepšila, využilo své právo na spravedlivou vzpuru (*rokosz*). Dne 3. září 1696 vytvořilo konfederaci pod vedením zvoleného maršálka Bohuslava Baranowského, aby se domohlo svých peněz.¹⁵⁰ Karel Julius Sedlnický z Choltic se o vzbouření korunního vojska zpočátku vůbec nezmiňoval. Až měsíc po vyhlášení vojenské konfederace se tomuto tématu poprvé obšírněji věnoval ve své zprávě z 3. října 1696. Psal o tom, že litevská vojska se chtěla přidat ke vzbouřeným polským konfederátům, ale velký litevský hetman Kazimír Jan Sapieha proti tomu zasáhl. Karel Julius Sedlnický z Choltic dokonce dodal, že velký

¹⁴⁸ „*O Piastách, ktorych powszechna po wszystkich Woiewodztwách przezornie y swiętobliwie exclusit zgodá, superstuum rozumiem wdyskurs wchodzić, y żadnego tesz wták wielką, pewną, y prętką gotowiznę bogatego nieznam y nie widzę. krolewiczowie Ichmśc wszyscy trzech rázem pánować nie mogą, á zaś viritim wyliczeniu prętkiemu y reálnemu kilkunastu millionow żadę cznih niewystárczy: bo ieżeli dada fides relacyom o pozostáley Krolá Imści s. p. gotowiznie, niemiała sie in plura capita podzielona dostác ták wielka ná iednę rękę...*“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 379.

¹⁴⁹ „*[...] z Kándidatem de Domo Regia oyczystym wolnościom, trzebá sie ile tych czásow obawiác, áby libera Electio Krolow w Polsce in successionem non vergat, kiedy z domu krolewskiego koroná wychodzić nie będzie.*“ TAMTÉŽ, fol. 380.

¹⁵⁰ M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 590.

litevský hetman byl dokonce vzbouřenci ponoukán, aby se k nim přidal, protože s jeho přispěním by sapiežský rod získal mnohem větší moc a vliv.¹⁵¹

Postupem času se informace o vojenské konfederaci začaly v Sedlnického zprávách objevovat stále častěji, neboť znamenala velké nebezpečí pro nadcházející sejmovní volbu. Velký korunní hetman Stanislav Jan Jablonowski se kvůli tomu dokonce vydal do Lvova, kde měl uzavřít dohodu s korunní konfederátskou milicí. V dopise ze 17. října 1696 již Karel Julius Sedlnický z Choltic referoval o tom, že se konfедераčním vojskům začaly vyplácet jejich žoldy; zřejmě kvůli nepokojům, které popisoval v předešlé relaci.¹⁵² Též zde naznačil, že samostatné vyplácení žoldů patřilo k ožehavým záležitostem, jíž se mohl chopit kdokoliv z kandidátů na královský trůn. Vyplácené částky však zřejmě nebyly dostačující, jelikož počátkem listopadu byli k vojenské konfederaci v Polsku Rzeczpospolitou vysláni další komisaři, kteří se však vrátili s nepořízenou. Jedinou podmínkou konfederátů totiž bylo úplné vyplácení žoldu. O ničem jiném nehodlali s komisaři diskutovat.¹⁵³

Ačkoli se Kazimírovi Janu Sapiehovi podařilo zamezit vzpouře litevských vojsk, později se znovu vzbouřila a konfederátská milice na Litvě údajně způsobila nějaké blíže nejmenované násilnosti.¹⁵⁴ Velký litevský hetman však věděl, že konfederátské oddíly na Litvě a v Polsku byly od sebe navzájem dostatečně vzdáleny a tak doufal, že případné nepokoje zvládne potlačit, než se konfederátské milice spojí.¹⁵⁵ Karel Julius Sedlnický z Choltic posléze informoval o tom, že vojsko konfederátů čítalo necelých 4000 mužů. Údajně však požádali o pomoc ještě kozáky. Kazimír Jan Sapieha se snažil s 8000 muži zabránit jejich drancování.¹⁵⁶ V dopise ze 14. listopadu 1696 císařský vyslanec Sedlnický tvrdil, že vojsko Kazimíra Jana Sapiehy obléhalo konfederáty

¹⁵¹ „Die Littauische armée solle nun auch begriffen sein eine Confoederation zu stiefften, dannenhero der großfeldherr Sapieha morgen eilfertig dahin zu revertiren entschlossen, umb dießen übel nach in zeiten abzuheiffen, wie wohl einige persuadiret sein, daß die selbe Directé wird daß Sapiehische hauß selbst undt dessen potenz gerichtet werden dörrfte.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 3. října 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 232. Sapiehové patřili mezi největší a nejvlivnější příznivce francouzského kandidáta Françoise Louise de Conti v Rzeczpospolite a všemožně se snažili, aby královský trůn získal právě on.

¹⁵² „Der Kronfeldherr Jablonowsky, undt die mit Deputirte, sollen theilß noch heünt gegen Leopoli aufbrechen, undt alldaher alle behörige mittel ergreifen, die Confoederirte Miliz zu quartalien in abschlag deß rückstandtß suchen zu ruhe zu stellen.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 10. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 227.

¹⁵³ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 21. listopadu 1696, TAMTÉŽ, fol. 184-187.

¹⁵⁴ „Die Confoederirte Littauische Miliz verursacht zwaren auch einige apprehension.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 10. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 227.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, fol. 227-228 .

¹⁵⁶ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 26. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 213.

v Brestu. Očekávalo se však, že jim mělo dorazit na pomoc ještě 1000 Tatarů.¹⁵⁷ Ty měli zastavit witebský purkrabí Kryšpín s vilnenským purkrabím Josefem Bohuslavem Sluszkou.¹⁵⁸ Sedlnický si neodpustil dodat, že úspěšné tažení by dalo velkému hetmanovi Kazimírovi Janu Sapiehovi příležitost prosadit se na sejmu jako vítěz nad konfederací.¹⁵⁹

Mimo problému vzbouřeného polského vojska reflektuje Karel Julius Sedlnický z Choltic ve svých zprávách i diplomatické aktivity francouzské strany. V relaci císařského vyslance Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 26. října 1696 lze vysledovat diplomatické tahy francouzského kandidáta očima Karla Julia Sedlnického z Choltic. Francouzské diplomatické taktice, jež předcházela samotné volbě, věnoval císařský vyslanec více než polovinu dopisu.¹⁶⁰ Podle něj byla francouzská propozice pro prince Francoise Louise de Conti otevřeně šířena mezi polsko-litevskou šlechtou. Francouzský vyslanec Melchior de Polignac činil urozeným jedincům nabídky, aby podpořili francouzského kandidáta.¹⁶¹ Údajně se zavázal, že vyplatí 3 000 000 rýnských tolarů v hotovosti konfederátskému vojsku, aby zajistil hladký průběh volebního sejmu. K tomu přislíbil dobýt ještě před volebním sejmem na Turcích pevnost Kamenec Podolský. Vrcholem byla veřejná nabídka na přerozdělení velké sumy peněz mezi shromážděnou šlechtu těsně před volbou.¹⁶² Tuto informaci Karel Julius Sedlnický z Choltic nijak blíže nekomentoval. Z nepřímých náznaků vysvítá, že ačkoli se v Rzeczipospolite uplácelo často a hodně, veřejné prohlášení Melchiora de Polignac vzbudilo značné pohoršení.¹⁶³

Srovnáním Sedlnického zprávy z 26. října 1696 s textem „*Piuro wolne szlacheckie*“, je možné dojít k mnohem objektivnějšímu závěru ohledně francouzských úplatků. Anonymní autor zde charakterizuje Francoise Louise de Conti v tom nejlepší

¹⁵⁷ „*Welcher gestalten verlängert von dene Sapiehischen (welche die Confoederirten nun in Brzest belägert halten, auch noch eines Renforts von etlich 1000 Lübkher Tartarn gewärtig seindt).*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku ze 14. listopadu 1696, TAMTÉŽ, fol. 188-207.

¹⁵⁸ „*Deß [Litauische Confoederirten] Kryspin Palatini Vitepescentis schreiben an den Littauschen unterfeldtherrn Sluska interceptet worden.*“ TAMTÉŽ, fol. 188.

¹⁵⁹ „*Was nun occasione dessen der Großfeldtherr Sapieha an die Comitiola ergehen lassen.*“ TAMTÉŽ.

¹⁶⁰ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 26. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 213-214.

¹⁶¹ „*Die frantzöbische Proposition vor den printz Conti, welcher nun ohne Dissimulation von dem Polignac promoviret wirdt und die gar Speciosen conditionen, welche dabey offeriret werden, von denen meusten allhier fast durchgehendts applaudiret.*“ TAMTÉŽ, fol. 213.

¹⁶² „*Sintemahlen erst besagter gefandte sich verobligiret, allein drey millionen reind zu vergnügung der confoederirten miliz dem publico zur hülfße ipso die electionis baar auß zuzahlen, zurdeme Camienez auf eigene kosten ante coronationem et sub millitare electionis zu recuperiren undt nebstnoch mehrern avantaguesen condition unter die privatos nahmhafftie summen geldes ante electionem zur vertheilen.*“ TAMTÉŽ.

¹⁶³ Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s.63.

světla. Mluví o tom, že se zavázal poskytnout několik milionů na vyplacení konfederátského vojska i o dobytí Kamence Podolského ještě před samotnou volbou. Ovšem o dalších penězích vyplácených jako úplatky šlechticům mlčí.¹⁶⁴ Z toho lze usoudit, že se zřejmě vědělo o ochotě abbého de Polignac učinit téměř vše pro podporu prince de Conti. Nejspíše však nešlo o žádné oficiální stanovisko francouzské strany. Zpráva Karla Julia Sedlnického z Choltic může svědčit o dvou věcech. Buď bylo uplácení veřejným tajemstvím a patřilo k obvyklým postupům téměř každého kandidáta, nebo se jednalo pouze o osobní antipatii císařského vyslance vůči francouzskému protivníkovi, jehož zřejmě nic finančně neomezovalo.¹⁶⁵

¹⁶⁴ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fascikl 404, fol. 378.

¹⁶⁵ Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 55.

II.3 Volba polského krále očima Ferdinanda ze Schwarzenberku

Ferdinand ze Schwarzenberku se narodil 23. května 1652 v Bruselu Janu Adolfovi ze Schwarzenberku a Marii Justině ze Starhemberku.¹⁶⁶ Už v dětství se mu dostalo výborného vzdělání, které si pak ještě upevnil na své kavalírské cestě. Během té se seznámil s prostředím Francie a Itálie, což mu pomohlo utvořit si obraz o těchto zemích i jejich obyvatelích.¹⁶⁷ Po návratu z kavalírské cesty se ucházel o službu u císařského dvora. V roce 1668 se mu podařilo získat komornické klíče.¹⁶⁸ Roku 1675 byl jmenován členem dolnorakouské zemské vlády a posléze 1677 říšským dvorním radou. Od roku 1685 zastával úřad nejvyššího dvorním maršálka. O rok později jej Leopold I. jmenoval nejvyšším štolmistrem císařovny-vdovy Marie Eleonory Gonzagové. Jeho dvorská kariéra vyvrcholila získáním úřadu nejvyššího hofmistra císařovny Eleonory Magdaleny Flacko-Neuburské v roce 1692. Ferdinand ze Schwarzenberku zemřel 22. října 1703.¹⁶⁹

V letech 1696-1697, kdy v Polsku došlo k interregnu, působil Ferdinand ze Schwarzenberku jako nejvyšší hofmistr třetí ženy Leopolda I. ve Vídni. Měl velmi dobrý přístup k informacím, které proudily k císařskému dvoru z Rzeczypospolite. Zřejmě proto si ho princ Jakub Sobieski nakonec vybral jako svého přímluvce u císaře. Již 14. ledna 1697 se u Ferdinanda ze Schwarzenberku ohlásil vyslanec prince Jakuba Sobieského – abbé Bernitz – a žádal o podporu a přímluvu knížete ze Schwarzenberku u panovníka. Chtěl dosáhnout toho, aby císař vyslal do Polska zvláštního legáta, který by prince Jakuba Sobieského zastupoval během královské volby.¹⁷⁰ Mimo to pro úspěšnou kandidaturu polského prince bylo důležité i finanční zajištění volby. Ferdinand ze

¹⁶⁶ Antonín MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, Třeboň 1936, s. 16.

¹⁶⁷ Anna KUBÍKOVÁ, *Ferdinand ze Schwarzenberku - 300 let od úmrtí*. Obnovená Tradice 14, 2003, č. 28, s. 30.

¹⁶⁸ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 108.

¹⁶⁹ K rodu Schwarzenberků výběrově Adam WOLF, *Fürst Ferdinand von Schwarzenberg. 1652-1703*, in: TÝŽ (ed.), *Geschichtliche Bilder aus Oesterreich II. Aus dem Zeitalter des Absolutismus und der Aufklärung (1648-1792)*, Wien 1880, s. 146-197; Karl Fürst zu SCHWARZENBERG, *Geschichte des reichständischen Hauses Schwarzenberg I-II*, Neustadt an der Aisch 1963; Jiří ZÁLOHA, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku*, Hluboká nad Vltavou 1991; Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – František STELLNER (edd.), *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001; Rostislav SMÍŠEK, "Dvorská" kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku, *Jihočeský sborník historický* 73, 2004, s. 94-120.

¹⁷⁰ „Illa quoque die hat sich der abbate Bernits bey mier als des prince Jacob Sobiesky¹⁷⁰ envoye angemeldet, mit dem vermelden, daß er nichts mehrer verlangen dete als ds ihro ml eist einen gesandten in Polen benennen undt schicken möchten.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 14. ledna 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sbíрка rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 761.

Schwarzenberku ve svém deníku napsal, že Leopold I. snad již brzy pošle do Polska peníze pro prince Jakuba, jak ústně slíbil.¹⁷¹

S Jakubem Sobieským zůstal Ferdinand ze Schwarzenberku v kontaktu i nadále. Dne 30. ledna císařovna nejvyššího hofmistra znovu navštívil posel prince Jakuba Sobieského, jímž tentokrát byl jeho podkoní – jakýsi Wolßky. Ten opět žádal, aby císař podpořil kandidaturu prince Jakuba Sobieského.¹⁷²

Ferdinandovi ze Schwarzenberku na princí Jakubovi Sobieském zřejmě hodně záleželo, jelikož se jeho situací ve svém deníku obšírně zaobíral. To, že se královský dědic nacházel v takovém neradostném postavení, přičítal náhlé smrti krále Jana III. Sobieského. Zesnulý panovník se za života těšil velké vážnosti, ale nestačil nashromáždit dostatečný majetek, jímž by zajistil polský trůn i svým potomkům. Ferdinand ze Schwarzenberku si dokonce povzdechl, že mrtvý polský král snad na své blízké ani nemyslel.¹⁷³ Obecně se prý předpokládalo, že Jakub neměl dost síly, aby si korunu sám udržel, a bylo nutné poslat na Woli někoho důvěryhodného, kdo by se stal císařským vyslancem pouze pro královskou volbu.¹⁷⁴

Vyslancům prince Jakuba Sobieského se zřejmě povedlo dostat až k císaři, jelikož Ferdinand ze Schwarzenberku si do svého deníku poznamenal, že mu samotný panovník řekl o snaze prince Jakuba Sobieského. Ten chtěl získat podporu habsburské monarchie během volby, a proto žádal o zaslání císařského vyslance do Polska, který by ho na volebním sejmu zastupoval.¹⁷⁵ Mezitím se však Jakub Sobieski dozvěděl, že císař ještě nebyl plně rozhodnut, koho by měl v následující volbě podporovat, což přijal s velmi poráženeckým přístupem. Ferdinand ze Schwarzenberku si k tomu ve svém deníku poznamenal, že syn Jana III. Sobieského jako kandidát do následující volby

¹⁷¹ „Unerdessen wurde er ihro ml der kay bitten sie wolte so gnedig sein undt bey dem kay intercediren, daß man balt ein groses stuck geldt in Polen remittiren wolte undt pro Pr. suo Jacobo employiren, damit man wucklete sehete, quod imp^{ior} et verbo et opere eum portet.“ TAMTÉŽ, s. 762.

¹⁷² „Auß Polen kame der stallmeister desprinzen Jacobi Wolßky...“ Zápís v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 30. ledna 1697, TAMTÉŽ, s. 817.

¹⁷³ „Diese reden weren zimblch observatu digne undt thun unß ein exemple vor dennen augen stellen, daß virtus post funera solte leben, weilten d konig Joannes aber mit seinen geits sehr seine schöne taten verfinstert, also auch nuhr einen ublen nachklang mit allen seinen geldt verlassen <undt zwar> als were seine posteritet so wenig beliebt ds dieselbe ad alias terras sich zu begeben gedencken müesen, so er auch in fine seiner redt vermeldete.“ Zápís v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 14. ledna 1697, TAMTÉŽ, s. 763-764.

¹⁷⁴ „Man hat vermeint daß wie der prinz Jacob nicht persuadiret werden kan, daß ihro ml für ihme alleinig solten in Polen pro obtinenda corona agiren, a propos were einen verdrauten nacher Vola abzusichthen der ihme alles dieses repetiren tete, was der Sednizky ex mandato cesareo gesagt unt vorgebracht hat.“ Zápís v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 31. ledna 1697, TAMTÉŽ, s. 822.

¹⁷⁵ „Ihr ml die kayl haben mier diesen tag verdrauhet, daß d prinz Jacob verlangte einen verdrauten von ihro ml dem kaysl zu sehen undt daß einer von hieauß alldahin geschicket werden solte.“ Zápís v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 4. února 1697, TAMTÉŽ, s. 843.

nechtěl nastoupit, protože císař plánoval podpořit ve volebním boji o polskou korunu někoho jiného.¹⁷⁶ Otázku, kterého z kandidátů se zastat, vyřešil svým psaním z Polska Karel Julius Sedlnický z Choltic. Jeho podporu si princ Jakub Sobieski zřejmě zajistil už dříve, a proto ho císařský vyslanec důrazně doporučil i císaři.¹⁷⁷ Sám Ferdinand ze Schwarzenberku ve vítězství Jakuba Sobieského pevně věřil, protože podle něj se tento kandidát vyznačoval osobními kvalitami, kterými se ostatní kandidáti pyšnit nemohli. Ferdinand ze Schwarzenberku tím zřejmě myslel původ z polského královského rodu a velmi dobrou znalost situace v Rzeczypospolite. Dodal však, že princ Jakub sám své kandidatuře přílišné naděje nedával.¹⁷⁸

Po výběru vhodného kandidáta na polský trůn císař rozhodoval o tom, jakého legáta vyšle na volební sejm do Rzeczypospolite. Jeho důvěru pro tuto diplomatickou misi získal pasovský biskup Jan Filip z Lamberku.¹⁷⁹ Ten se 21. února 1697 setkal během audience ve Vídni s císařem, kde přijal pověřovací listiny.¹⁸⁰ Jeho základním úkolem bylo v první řadě podporovat jako hlavního kandidáta Jakuba Sobieského. V případě neúspěchu pak Karla III. Filipa Falcko-Neuburského či Leopolda Josefa Lotrinského.¹⁸¹

Ferdinand ze Schwarzenberku vývoj polského interregna pečlivě sledoval, ačkoli v něm hrál pouze roli pozorovatele. V dubnovém zápisu se zmínil o problémech polské šlechty s vymezením, zda bude lepší zvolit cizince či „Piasta“.¹⁸² Čím více se blížilo

¹⁷⁶ „Auß Polen kame eigentliche nachricht, ds des hl pr. Jacob Sobießky kunfftige köniagl wall sach gahr nicht woll stehen solte, daher man ihro ml der kayl alleyundst ingeraten.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 9. února 1697, TAMTÉŽ, s. 862.

¹⁷⁷ „Dieser vorschlag hat aber nicht verfangen, sondern man hat sich auf die letzte schreiben des Sednizkyberueffen, der stett viel guetes für d pr Jacob verspricht undt hoffnung gibt.“ TAMTÉŽ, s. 863.

¹⁷⁸ „Man hat auch in der conferenz illa die gefunden, daß er prince Jacob mehr hoffnung zu d cron haben solte, als er selbsten ihme einbilden thue, zu malen seine guete qualiteten, ihme recommendiren, in deme er liberalis ingenii et eris est, in constitutionibus regni versatus, beneficus et magnificus creditur, sponsa sua ut octo propter qualitates quesitas et innatas consideratur et estimatur, weliche vortel gewißlich keiner von allen dennen candidatis nit hat undt pretendiren wirt, zu haben. Also woll zu wunschen were, daß er selbsten nicht wolte sich in liecht stehen undt glauben, was ihme woll anstendig were.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 27. února 1697, TAMTÉŽ, s. 897-898.

¹⁷⁹ „Er ist schon etliche mall gemeldet worden, daß man anstehen tete, wer in Polen zu dem walltag geschicket werden solte, woruber die losung auff den herrn bischoffen von Passau gefallen“ TAMTÉŽ, s. 870.

¹⁸⁰ „Der bischoff von Passaw hat eine audienz bey ihro ml den kay undt der kayl begeret, damit er seine servitia ad polonicam legationem anbieten könte, wie nuhn viel leut nicht genugsamb haben sich verwundern können...“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 21. února, TAMTÉŽ, s. 880.

¹⁸¹ „Daß Er [Johann Filip von Lamberk] in Polen von Ihro Ml auß als ein gesandter ad electionem futuram promouendam gehen solle, welchs dahin zu nemmen, quod non ad Remp.e sed primario ad Regem futurum mittatur, interea vero wolten Ihro Mt der Prinz Jacob Sobiezky pro primo candidato, den furst Carl Pfalzgraffy, undt Lotringen pro secundo“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 23. února 1697, TAMTÉŽ, s. 887.

¹⁸² „... ne daretur exclusio pro futura electio ne domui Sobiezkian, auff welche dieselbe an meisten gezielet, undt gespanet, damit ein außlander od ein Piast od einhamischer auß dem landt darzue gebracht

datum volby, tím se i útržkovité zprávy o dění v Polsku v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku měnily v podrobnější hodnocení situace. Z 29. června 1697 pochází zápis, ve kterém se snažil shrnout kvality všech kandidátů a následně jejich vyhlídky na polský trůn.¹⁸³ Právě toto hodnocení pretendentsů na polskou korunu pravděpodobně ovlivnil tisk nazývaný „*Pioro wolne szlacheckie*“, jenž měl Ferdinand ze Schwarzenberku jistě k dispozici.¹⁸⁴ Jako kandidáty s největšími šancemi na zvolení uvedl – stejně jako autor tisku – prince Henriho III. Julese de Condé a Françoise Louise de Conti, které podporovala Francie. Již jejich původ z vedlejší větve francouzského královského rodu jim podle předvolebního tisku předurčoval získat polskou královskou korunu. K dalším výhodám patřila ochota prince de Conti zaplatit několik milionů na výplatu vojenské konfederace a taktéž na své náklady dobýt Kamenec Podolský.

Podle deníkového zápisu Ferdinanda ze Schwarzenberku prý nemohl falckrabě Karel III. Filip Falcko-Neuburský ani doufat ve své zvolení. Naopak vévodovi Leopoldovi Josefu Lotrinskému připisoval podobné šance ke zvolení jako Jakubovi Sobieskému.¹⁸⁵ Ferdinand ze Schwarzenberku však dodal, že naděje byly sice velké, ale při tak obrovském množství voličů záleželo spíš na štěstí. V tomto bodě se s tiskem „*Pioro wolne szlacheckie*“ již neshodl. To je pochopitelné, neboť patřil ke straně podporující prince Jakuba Sobieského. Autor tisku se zásadně postavil za vyloučení členů rodu Sobieských z možnosti kandidovat. Po takové volbě by se podle něj stala koruna dědičnou jako za dynastie Vasovců a došlo by k potlačení šlechtické svobody v Rzeczypospolite.¹⁸⁶ Je však více než pravděpodobné, že Ferdinand ze Schwarzenberku

werden möchte.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 30. dubna 1697, TAMTÉŽ, s. 1036-1037.

¹⁸³ „*Auß Polen hat man vernommen, daß d dit Marsl. den 15. juni erwelet worden undt die wall auff den Bilinßky gefallen, welcher den Lisinßky mit m/9 stimmy uberdroffen hat, man zelete für die candidaten den prince de Conde undt Conti, weliche von Franckreich sehr recommendiret werden, doch d lezte vor d den ersten undt employirt d fr pottschaftl allen stein undt mühe darinnen zu reusciren, doch procedirt er h. mit aller behuetsambkeit.*“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 29. června 1697, TAMTÉŽ, s. 1180-1181.

¹⁸⁴ Při porovnání textu v deníku s tiskem „*Pioro wolne szlacheckie*“ je vidět, že si Ferdinand utvořil vlastní obraz všech kandidátů, ačkoli výklad v tisku zřejmě akceptoval.

¹⁸⁵ „*Der prince Carl Pfaltzgraaff von Neuburg, hatte nicht wenig hoffnung der herzog Leopoldt von Lothringen undt der furst Jacob Sobiezky stehen in gleicher gueter hoffnung, wohin also daß gluck undt die wag sich hinwenden undt vorschlugen wirt, lert die zeit, diese alle solle der card. primate archiep. Gnesny den hof in seiner harangue vorgeschlagen haben.*“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 29. června 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sbírka rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1180-1181.

¹⁸⁶ „[...] z Kándidatem de Domo Regia oyczystym wolnościom, trzebá sie ile tych czásow obawiác, aby libera Electio Krolow w Polsce in successionem non vergat, kiedy z domu krolewskiego koroná wychodzić nie będzie [...] y iákoby trzymáli in fraeno wszelákie domu krolewskiego wolnościom y pravom oyczyny przeciwne molimina, moglá sine metu zgłowę de generatione in generationem w iednym domu

znal i volební propozici prince Jakuba Sobieského a považoval ji za dostačující. To je patrné z velikosti šancí, které princovi při volbě připisoval. Jakub Sobieski se ve své propozici zavázal po zvolení králem zaplatit 5 000 000 zlatých na chod Rzeczypospolite, dobýt Kamenec Podolský z tureckých rukou, dát každý rok 100 000 zlatých na vykoupení katolických šlechticů z pohanského zajetí a zřídit výrobní soli na Krakovsku a Samborsku.¹⁸⁷

V přijaté korespondenci Ferdinanda ze Schwarzenberku – až na zmíněnou předvolební řeč – nebyl průběh volby popsán. Avšak ihned po volbě reflektoval tuto událost on sám ve svém deníku. Zápis z 1. července 1697 se nesl v radostném duchu. V tento den se nejvyšší hofmistr císařovny dozvěděl o nečekaném zvolení saského kurfiřta polským králem.¹⁸⁸ Jeho výhru ve volbě získáním 177 praporků z 262 bral jako velmi potěšující zprávu.¹⁸⁹ Také zaznamenal, jak Fridrich August Saský kvůli volbě konvertoval ke katolicismu.¹⁹⁰ Poznamenal si i císařovu reakci na výsledek volby – prý ho potěšil stejně, jako kdyby králem zvolili Karla III. Filipa Falcko-Neuburského či prince Jakuba Sobieského.¹⁹¹

przenosić sie korona. Iáko to było po śmierci Zygmunta III.“ TAMTÉŽ, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 380.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, fol. 384.

¹⁸⁸ „Dieser ist ein sehr memorabler undt ein unerwarteter tag gewesen, in welchen so viel guete als nachdenckliche zeitung eingeloffen undt zwar primo, daß die Polacken eine grose reflection auf die ungemeyne dugenden, valor, freygebigkeit undt unzelbaren anderen gueten siten des herrn cuhrfurst Frid. zu Sachsen gemacht undt ihme pro rege ex potiori parte voty auffgerueffen undt verkundiget.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 1. července 1697, TAMTÉŽ, Sbíрка rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1185.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ.

¹⁹⁰ „... daß den ersten tag des verwichenen monaths er professionem fidei catholicę inter manus Christiani Wilhelmi, staatthalter der baley Thuringen,¹⁹⁰ weliche nach seiner religions aenderung der cuhrfurst von Sachsen zwar eingezogen, iezunder aber restituiret.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 1. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1186.

¹⁹¹ Ferdinand ze Schwarzenberku zmínil jen malou poznámkou v celém rozsáhlém zápisu, že byli vlastně zvoleni kandidáti dva – tím druhým byl princ Francois Louis de Conti. „Es ist zwar der prince de Conty pro altera parte auch in die wall geraten, doch aber will man hoffen, das dieses kein groses bedencken haben wirt, in deme der herr churfurst nicht allein dem ganzen adel undt 177 stimmen von 262 für sich gehabt sondern auch des herrn cuhrf von Brandenburg undt eygene volcker pro suis defensoribus haben wirt“ TAMTÉŽ, s. 1185.

III. Období dvou králů

Poté, co byli volebním sejmem zvoleni dva panovníci, nikdo nevěděl, jak celá záležitost dopadne. Polský primas Michał Stefan Radziejowski se snažil nastalou situaci vyřešit tím, že poslal list Fridrichu Augustovi Saskému, ve kterém ho žádal, aby na svou kandidaturu rezignoval. Samotný list se však nesl v nepřátelském duchu, neboť vlivný duchovní označil příznivce saského kurfiřta za „*drobną garstkę, ośmielona powagą trzech hetmanów*“ (drobnou hrstku osmělenou opovážlivostí tří hetmanů).¹⁹² Kromě polského primase však žádný jiný politik v Rzeczpospolite nic nepodnikal.¹⁹³

Fridrich August Saský a Francois Louis de Conti přistupovali k nastalé situaci rozdílně. Fridrich August Saský se inspiroval úspěšnými pretendenty minulých polsko-litevských voleb a vyrazil do Polska ihned, jakmile se dozvěděl o svém zvolení.¹⁹⁴ Nečekal na žádný povolávací dopis, jak bývalo zvykem. Naproti tomu princ de Conti netrpělivě čekal, zda přijde oficiální pozvání od zástupců Rzeczpospolite. Je třeba poznamenat, že francouzský diplomat Melchior de Polignac vyslal do Francie posla se zprávou o výsledku volby ihned po zvolení prince de Conti. To však bylo den předtím, než kujavský biskup Stanisław Dąbski prohlásil králem Fridricha Augusta Saského.

Do Paříže dorazila radostná novina 11. července 1697, načež ji král Ludvík XIV. nechal veřejně vyhlásit. Komplikace však nastaly následující den, jelikož dorazil druhý posel. Ten přinesl zprávu o zvolení králem Fridricha Augusta Saského 28. června 1697. Král naléhal na prince de Conti, aby co nejdříve vyrazil do Polska a urovnal tam zjištěné poměry. Princ však nemohl dostatečně rychle sestavit vhodné poselstvo, které by ho doprovázelo. Navíc stále spoléhal na to, že mu přijde oficiální pozvání a oznámení o jeho zvolení. Polský historik Michał Komarzyński uvádí, že Francois Louis de Conti nijak netoužil vládnout Rzeczpospolite.¹⁹⁵ Nehledě na to, že si princ de Conti nemohl dovolit odmítnout trůn, který získal s pomocí usilovné francouzské diplomacie a vynaložení ohromné sumy peněz. Pro vyřešení nastalé situace ve prospěch francouzské strany byla nutná rychlá a spolehlivá komunikace mezi Versailles a Melchiorem de Polignac. Ta však Francouzům v té době scházela. Francouzskému vyslanci v Polsku

¹⁹² M. KOMARZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 75.

¹⁹³ TAMTÉŽ, s. 74-82.

¹⁹⁴ Když byli v Rzeczpospolite zvoleni dva kandidáti najednou, většinou se králem stal ten, který se dříve ujal svých povinností. Např. v letech 1574-1575 byli polským králem zvoleni Štěpán Báthory i císař Maxmilián II. Jako první se nechal korunovat sedmihradský vévoda, a tak se stal právoplatným polským králem. Více též M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 397.

¹⁹⁵ M. KOMARZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 72.

nepřišly žádné pokyny, jak by se měl dále zachovat. Navíc straníci prince de Conti se začínali bouřit a ptát po penězích slíbených pro vyplacení vojska a především po novém králi. Melchior de Polignac se snažil spojit s Francií, nebo si alespoň půjčit od gdaňských bankéřů finanční hotovost, aby mohl vyplatit zálohu polským straníkům prince de Conti. To se mu nepovedlo.¹⁹⁶

V době od 11. července do 19. srpna 1697 neobdržel Melchior de Polignac z Francie jediný dopis. Po čase zjistil, že jemu určené dopisy zabavila královna Marie Kazimíra Sobieská, která nechala obsadit poštu v Gdaňsku.¹⁹⁷ Mezitím se Fridrich August Saský 4. července 1697 vydal se svým doprovodem do Polska a díky nemalým úplatkům se mu podařilo koncem měsíce dosáhnout Krakova – korunovačního města polských králů. S ním přijelo ze Saska 8000 ozbrojenců, jež mu měli být nápomocní proti případným protestům „contišské“ strany.¹⁹⁸ Rychlost a neomalenost jednání Fridricha Augusta Saského všechny překvapila, ale počet jeho příznivců se s každým dnem zvětšoval.

Princ Francois Louis de Conti se nakonec také odhodlal k cestě do Polska. Dne 9. srpna 1697 mu přišel oficiální list od polského primase Michala Štefana Radziejowského, kterým ho z pozice místokrále zval do Polska a jménem Rzeczypospolite mu nabízel polský trůn.¹⁹⁹ Dne 1. září francouzský král Ludvík XIV. udělil princovi de Conti povolení k cestě na Východ. Polský historik Michal Komarzyński k události poznamenal, že „*Ludvík XIV. se chtěl svého příbuzného zbavit a proto ho do Polska poslal*“.²⁰⁰

Princ Louis Francois de Conti vyrazil z Francie navečer 3. září 1697.²⁰¹ Doprovázela ho Jean Bart s flotilou lodí. Ten ho měl do Polska dopravit severní cestou – kolem Nizozemí a Dánska. Flotila musela proplout kolem pobřeží Anglie a Nizozemí s nimiž Francie neměla přátelské vztahy. To výpravu zdrželo. Mezitím se postavení francouzského vyslance v Polsku zlepšilo, jelikož mu došel dopis od Ludvíka XIV. o brzkém příjezdu prince de Conti. Navíc sám francouzský претенdent napsal svému vyslanci, že se již blíží. Když příznivci francouzského kandidáta uslyšeli tyto zprávy, vyhlásili ve Velkopolsku vzpouru (*rokosz*) proti Fridrichu Augustovi Saskému.²⁰² Tito

¹⁹⁶ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 77.

¹⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 76.

¹⁹⁸ K tomu níže kapitola IV.1 „Contišská“ frakce očima císařských vyslanců.

¹⁹⁹ J. STASZEWSKI, *O miejsce w Europie*, s. 105.

²⁰⁰ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 73.

²⁰¹ TAMTÉŽ.

²⁰² K tomu více M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 34-35.

vzbouřenci domluvili na 15. září 1697 sjezd ve Varšavě. Na stejné datum však byla naplánována i korunovace Fridricha Augusta Saského polským králem v Krakově.

Francouzská strana se domnívala, že Fridrich August Saský nemohl být korunován. Podle starobylého zvyku musel být nejdříve pohřben starý král, jehož tělo stále spočívalo ve varšavském zámku – v rukou „contišské“ frakce.²⁰³ Stejně tak primas Polského království Michal Štefan Radziejowski, který měl krále korunovat, stál na straně prince de Conti. „Saská“ frakce neměla ani klíče od klenotnice v krakovském Wawelu a nemohla se dostat ke korunovačním klenotům. Žádný z těchto problémů však nebyl pro saskou stranu nepřekonatelný. Pohřeb starého krále „saská“ frakce zorganizovala symbolicky s prázdnou rakví, zatímco královo tělo dál zůstávalo ve Varšavě.²⁰⁴ Korunovačního obřadu se ujal Stanisław Dąbski – polský viceprimas a kujavský biskup. Korunovační klenoty pro potřebu korunovace Fridricha Augusta Saského polským králem Augustem II. Silným byly z jejich úkrytu ve Wawelu vyzvednuty skrze vybouranou zeď.²⁰⁵ „Saská“ strana se však musela vypořádat ještě s jedním problémem – s počasím. Celý obřad probíhal za velmi parného dne. Během slavnostní ceremonie v katedrále dokonce několik lidí omdlelo. Německá historička Jutta Bäuml dodává, že i nově korunovaný král August II. Silný stál na pokraji zhroucení.²⁰⁶

Po této události se hlavním cílem obou kandidátů stal Gdaňsk, protože bylo zřejmé, že zvítězí ten, koho město podpoří. Samotní měšťané se klonili spíše na saskou stranu, ale měli na paměti, co se stalo při obdobné situaci v roce 1575, kdy podpořili kandidáta, který nakonec nezmohl.²⁰⁷ Nakonec z Gdaňsku vyšlo důležité prohlášení, že se přikloní na stranu kandidáta, jenž se nechá dříve korunovat. Zatímco se princ de Conti potýkal s nástrahami moře, August II. Silný již jako korunovaný panovník poslal do města list, v němž oznámil svou korunovaci.²⁰⁸

²⁰³ K frakcionalismu více Ivo CERMAN, *Pojmy „frakce“, „strana“ a „kabala“ v komunikativní praxi dvořanů Leopolda I.*, ČČH 100, 2002, s. 33-54; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 333-388.

²⁰⁴ J. BÄUML, *Auf dem Weg zum Thron*, s. 121-122.

²⁰⁵ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiiego niefortunna wyprawa*, s. 81-82. Kurfiřt Fridrich August Saský si při své korunovaci polským králem změnil jméno na August II. Ještě později získal přídomek Silný. Tímto jménem se po své korunovaci oficiálně podepisoval.

²⁰⁶ Více k vlastní korunovaci J. BÄUML, *Auf dem Weg zum Thron*, s. 124-133.

²⁰⁷ V roce 1575 se město Gdaňsk postavilo za kandidáta na polský trůn císaře Maxmiliána II. Habsburského, ale králem se nakonec stal sedmihradský vévoda Štěpán Báthory, který město prohlásil za vzbouřené a v roce 1577 ho dobyl. Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiiego niefortunna wyprawa*, s. 103.

²⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 107.

Dne 26. září 1697 doplula flotila prince de Conti k ústí řeky Visly u Gdaňsku a salvami pozdravila město. Z něj však nevyplulo žádné uvítací poselstvo. Po obdržení listu o korunovaci Augusta II. Silného se totiž s konečnou platností přidalo na „saskou“ stranu. V neděli 29. září 1697 byla v Gdaňsku slavnostně vyhlášena korunovace Augusta II. Silného a 7. října 1697 ji uznal i princ de Conti. Proto se přestal snažit o dosažení polské koruny a vydal se zpět do Francie.²⁰⁹

²⁰⁹ K. PIWARSKI, *Das Interregnum*, s. 43-44; M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 107.

III.1 Reflexe politického vývoje v Polsku po ukončení volebního sejmu v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku

Poté, co se Ferdinand ze Schwarzenberku dozvěděl o zvolení Fridricha Augusta Saského polským králem, se intenzita zpráv z Polska neobvykle zvýšila. To je samo o sobě zajímavé, protože se v jeho pozůstalosti z tohoto období nedochoval ani jeden dopis. V deníkovém zápise z 3. července popsal Ferdinand ze Schwarzenberku již trochu detailněji vlastní královskou volbu v Rzeczpospolite. Všechny informace prý obdržel od kurýra císařského vyslance na volebním sejmu Jana Filipa z Lamberku. Konečně i nejvyšší hofmistr císařovny zjistil, že podvojná volba se nejspíš stane dlouhodobým problémem.²¹⁰

Do svého deníku si zapsal, jak se vlastní dvojitá volba udála. Zmínil se o dvou dnech, ve kterých polský primas Michal Štefan Radziejowski sbíral hlasy. Na jejich konci měl francouzský kandidát 60 hlasů oproti saskému, který jich získal 170.²¹¹ Jako důvod, proč nastal takový obrat voličů během jedné noci uvedl, že byla veřejně vyhlášena informace o konverzi Fridricha Augusta Saského ke katolictví.²¹² Toto je velmi zajímavá myšlenka, která se ovšem nevyskytuje v žádné odborné literatuře dotýkající se tématu volby polského krále v roce 1697. Všichni badatelé se přiklánějí k tomu, že Fridrich August Saský vyhrál volbu díky velmi vysokým a účelně použitým úplatkům.²¹³ Polský primas Michal Štefan Radziejowski však i přes výsledek volby vyhlásil králem Françoise Louise de Conti.²¹⁴ Ale i přes tuto nominaci se uplatnila šlechtická práva Rzeczpospolite, protože zemský maršálek Kazimír Ludvík Bieliński si

²¹⁰ „Mit anbrechenden tag erschiene des herrn bischoffen von Passau²¹⁰ abgeschichter mitbringendt, daß er unterwegs von einer party auffgefangen wordy w'd', welche ihme die brieff darumb endtnommen.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 3. července 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sběrka rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1190.

²¹¹ „Endtlich ist den 27. huius, nachdeme der nuntius apost[olicus] demnen gesambten, deren principalen sich eventualiter vor Chur Sachsen ercläret de abjuratiōne fidei acatholicae attestiret hat, dieser scrupel benommen undt in d election fortgefahren worden, welche zwar potiori ex parte vor erst gedachten cuhrfürsten außgeschlagen, die weilen aber doch die contischen fanen d 60, gegen 170 sachsischer gesetzet worden.“ TAMTÉŽ, s. 1192.

²¹² „Den 26, dito ist gegen mittag daß wall wesen continuirt worden undt anfenglich von zimblch viely palatinatibus der Pr de Conti undt gar balt darauff zwar dem cuhrfürsten von Sachsen der meister theill acclamirt doch aber allein wegen zweiffhafft angenohmmener catholischer religion die grose difficultet endtstanden.“ TAMTÉŽ.

²¹³ M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 64; K. PIWARSKI, *Das Interregnum*, s. 41; J. STASZEWSKI, *O miejsce w Europie*, s. 97.

²¹⁴ „... die weilen aber doch die contischen fanen d 60, gegen 170 sachsischer gesetzet worden, sich vor ihren candidaten eüfferigst opiniirt, d cardinal Raschoffsky, primas regni, auch den Pr. de Conti wider aller legalitet nominirt.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze dne 3. července 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sběrka rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1192-1993.

Reflexe politického vývoje v Polsku po ukončení volebního sejmu v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku

stěžoval na primasův postup.²¹⁵ Den poté kujavský biskup Stanislav Dąbski prohlásil králem Fridricha Augusta Saského.²¹⁶

V následujícím zápise z 5. července 1697 ve svém deníku napsal, že po odzpívání prvního „*Te Deum laudamus*“ na pozdravení nově zvoleného krále si už všichni mysleli, že rok trvajících bezkráloví konečně pominulo. Současně však vyjádřil zřetelnou obavu, či spíše pragmatické konstatování, že kvůli zvolení dvou králů zřejmě vypukne občanská válka.²¹⁷ O několik dní později si zapsal nejvyšší hofmistr císařovny do deníku o velkém poselstvu z Rzeczpospolite, které se vydalo naproti svému novému králi Fridrichu Augustovi Saskému do Tarnovic, města nedaleko Krakova.²¹⁸ Podle dopisu Jana Filipa z Lamberka reflektovaného v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku za Fridrichem Augustem stálo celé Polské království, pouze kardinál Radziejowski stále podporoval prince de Conti.²¹⁹

²¹⁵ „... cardinal Raschoffsky, primas regni, auch den Pr. de Conti wider aller legalitet nominirt, so hette man zu einem einmüetigen schlus nicht gelangen können, sondern nach dem der landtbott March. Bilinsky, wider des primatis nomination, als welche gegen die iura undt freyheit d Republique lieffe, zu protestiren undt sich zu opponiren von d pospolitta gezwungen worden“ TAMTÉŽ.

²¹⁶ „Hat dieser den bischoffy v Cujavien alß deme die vices ex lege geburen zu gleicher zeit observiret offt obermelten churfursten dreymalen, wie gebreulch zu nominiren, welches dan <nne> nemine contradicente abgegangen undt hierauff die acclamation undt daß *Te Deum laudamus* in campo erfolgt, die malcontenten aber haben sich mit Ihren vermeinten könig abgesendy und der S. Joannis pfarrkirch mit <s>einen grosen applausu daselbst ihr *Te Deum* zu celebriren zugeaillet.“ TAMTÉŽ, s. 1193.

²¹⁷ „Daß *Te Deum* gesungen undt damit der elections actus ist geschlossen worden. Wie wollen nuhn solcher gestallten zwey könig gewelt worden, wie wollen zu sein undt folgbahr diese scission ein bellum civile nach sich zu ziehen geschiene“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 5. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1197.

²¹⁸ „Mit einen eygenen courire ist von herrn bischoffen Passau bedeutet undt ihro ml benachrichtiget worden, daß die grose gesandtschaft auß Polen dem konig zu Darnowitz abzuholen verreiset worden were. Die in 60 principales personas bestunde.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 11. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1211.

²¹⁹ „Gegen den abendt ist ein expresser von den herrn graaffen von Lamberg nuhn bischoffen von Passaw undt kayl gesandten in Polen ankommen mitbringendt, daß alldorten alles still were undt schier daß gantze konigreich für dem churfurst sich erklaret hette. Doch aber were der card Raschoffsky bestendig für dem pr. von Conty undt wolte er niemandt als diesem herrn für seinem herrn erkennen.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku ze 17. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1220.

III.2 Kryštof Václav z Nostic a jeho zprávy

Kryštof Václav pocházel z rokytnicko-planské linie Nosticů.²²⁰ Tento rod je známý od poloviny 12. století z Budyšínska, avšak o větvi, jejímž pokračovatelem byl Kryštof Václav, se dochovaly první zmínky v Horním Slezsku až v roce 1620. Přímým zakladatelem české rokytnické linie se stal otec Kryštofa Václava – Otto mladší z Nostic. Otto ve třicátých letech 17. století konvertoval na katolickou víru – zřejmě kvůli možnosti kariérního postupu.²²¹ Dne 18. května 1631 se dočkal povýšení do panského stavu Království českého.²²² Roku 1642 si vzal za manželku Barboru Kateřinu Wachtelovou z Pantenova, se kterou měl několik dětí. Kryštof Václav z Nostic se narodil 14. září 1648 a jako nejstarší syn se stal pokračovatelem rodu.²²³

Během svého života byl hrabě z Nostic dvakrát ženatý. Poprvé s Marií Juliánou Mettichovou z Čečova. Nedlouho po jejím úmrtí vstoupil do manželského svazku s Marií Eliškou ze Schönau.²²⁴ Se svou první ženou měl několik dětí, avšak dospělosti se dožili pouze dvě dcery a dva synové, z nichž pokračovatelem rodu se stal Jan Karel Kryštof.

Ve veřejném životě se Kryštof Václav z Nostic soustředil – stejně jako jeho otec – na kariéru ve slezských zemských úřadech. Současně působil jako císařský vyslanec v Braniborsku, Polsku a Nizozemí. V roce 1675 obdržel za své diplomatické služby hraběcí titul. V letech 1677-1685 zastával úřad lehnického hejtmana, který od roku 1686 do 1697 vyměnil za hejtmanství v Hlohovsku a posléze v letech 1697-1703 za hejtmanství ve Svídnicku a Javorsku.²²⁵ V roce 1686 působil jako císařský vyslanec

²²⁰ Portrét Kryštofa Václava z Nostic níže kapitola VII. *Obrazová příloha*, s. 98, obr. 13.

²²¹ Jiří HÁŠ – Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Genealogie Nosticů z Nostic*, Heraldika a genealogie 35, 2002, s. 3-34.

²²² TAMTÉŽ, s. 6.

²²³ V dopise z 22. září 1697 výslovně uvádí den svého narození větou, že se císařský dvůr přestěhoval zrovna na den jeho narození 14. září kdy v roce 1649 přišel na svět. „*Den 14. hujus nachdem Kaye: hoff überbracht worden, an welchem ich Ad: 1649 geboren bin*“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 133. Díky této informaci je možné vyvrátit datum jeho narození, které je uvedeno v rodokmenu Nosticů od Jiřího Háse a Jaroslava Tovačovského J. HÁŠ – J. TOVAČOVSKÝ, *Genealogie Nosticů z Nostic*, s. 7. Pro tuto práci je důležité zmínit jednu z jeho sester - Annu Terezii. Ta se poprvé provdala za hraběte Jana Jiřího Götze. Po jeho smrti v roce 1681 se stala manželkou hraběte Karla Julia Sedlnického z Choltic, na kterého ve svých zprávách Kryštof Václav z Nostic nejdříve odkazoval.

²²⁴ Srov. Jiří KUBEŠ (ed), *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004, s. 23.

²²⁵ V této souvislosti je zajímavá je poznámka z deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 26. května 1697, kdy si kníže zapsal, že císař přijal hraběte z Nostic do úřadu Svídnického a Javorského hejtmana. „...*haben Ihro Ml dem grl von Nostiz landtßhaubman zu schweinitz undt Jawer für dero hoffdama an undt*

v Braniborsku, kde se jeho hlavním úkolem stalo uzavření aliance s braniborským kurfiřtem Fridrichem Vilémem. Jako vynikajícího znalce polsko-litevských poměrů jej Leopold I. v roce 1693 vyslal jako císařského vyslance na generální sejm do Grodna v Rzeczypospolite. Ve službách císaře se vydal v roce 1705 do Nizozemí.²²⁶

Kryštof Václav z Nostic se mohl pyšnit vynikajícím vzděláním. Jako barokní šlechtic a řádný katolík byl velmi sečtělý. Pozůstatky jeho donátorské činnosti a sběratelství je dodnes možné obdivovat v polské Svídnici.²²⁷ Hlavním sídlem syna Otty mladšího z Nostic se stal zámek Lobris, který nechal přestavět v barokním stylu.²²⁸ Jeho korespondenční síť byla velmi rozsáhlá. Jako skvělý informátor o dění ve Slezsku a Polsku aktivně vystupoval mimo jiné i v korespondenci Ferdinanda z Ditrichštejna i Ferdinanda ze Schwarzenberku.²²⁹ Je možné, že s knížetem ze Schwarzenberku navázal písemný kontakt prostřednictvím svého švagra Karla Julia Sedlnického z Choltic. Seznámit se s ním však mohl i v druhé polovině osmdesátých let 17. století, kdy Ferdinand ze Schwarzenberku držel lehnické panství ve Slezsku jako zástavu za finanční pomoc císaři Leopoldu I.²³⁰ V dopise z 22. září 1697 Kryštof Václav z Nostic uvedl, že Schwarzenberkův list ho zastihl zrovna u snídaně, přičemž ho velmi potěšily došlé zprávy.²³¹ Díky tomuto konstatování je možné říci, že celá vzájemná komunikace nebyla pouze jednosměrná, ale že i kníže Ferdinand ze Schwarzenberku zasílal Nosticovi různé informace.

Většinu dopisů zaslanych Ferdinandovi ze Schwarzenberku Kryštofem Václavem z Nostic psal jeho písař, pouze ve dvou případech lze najít vlastnoruční listy hraběte.²³² Listy Kryštofa Václava z Nostic se na rozdíl od zpráv Karla Julia

auffgenommen.“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sbírka rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1096.

²²⁶ J. KUBEŠ (ed), *Kryštof Václav z Nostic*.

²²⁷ Kryštof Václav z Nostic byl donátorem kapucínského kláštera ve Svídnici, ve kterém byl po své smrti v roce 1712 pohřben. Po svém otci Ottovi zdědil velmi dobře zásobenou knihovnu. Otta též vytvořil obsáhlou kunstkornu, jejíž část odkoupil i s knihovnou v roce 1670 jeho bratr, nejvyšší kancléř království českého, Jan Hartvík z Nostic. K tomu více Lubomír SLAVÍČEK, *Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách – sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706)*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 483-513.

²²⁸ K tomu níže kapitola VII. *Obrazová příloha*, s. 100, obr. 15.

²²⁹ Ferdinand z Ditrichštejna byl nejvyšším hofmistrem císaře a jeho důvěrníkem. Kryštofa Václava z Nostic si prý velmi cenil pro jeho přehled. K tomu více J. KUBEŠ (ed), *Kryštof Václav z Nostic*, s.21.

²³⁰ A. MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, s. 17.

²³¹ „Ich schätze mich recht unglüesere: das die vorgestrige post von Euer fürste. gnade eine weide nichts mitgebracht, doch anderwertes her, als ich gleich die Erstere mahlzeit in Jauer gegeße, umb zu meiner installation die letzte hand angelaget, die fröhliche nachricht über konne.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 22. září 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 116.

²³² K tomu níže kapitola VII. *Obrazová příloha*, s. 104, obr. 19.

Sedlnického z Choltic vyznačovaly mnohem větší neformálností. Zatímco císařský vyslanec v Polsku podával pouze stručné faktografické zprávy, či stručné komentáře, javorský hejtman neváhal uvést i postřehy z jeho osobního života.²³³ Každé psaní většinou začínal shrnutím aktuálních činností. Naznačil, kdo byl u něj na návštěvě, nebo naopak kde pobýval on. Kryštof Václav z Nostic si též dovolil subjektivně hodnotit rozličné události. Celou korespondenci od tohoto barokního šlechtice, jež se dochovala v pozůstalosti knížete ze Schwarzenberku, lze tematicky rozdělit do několika okruhů. Pro Ferdinanda ze Schwarzenberku byl zřejmě informačně nejcennější okruh, který se týkal stavu a vývoje dění v Rzeczypospolite během dvoukráloví. Další témata, jež se objevila v Nosticových dopisech představovaly zprávy ze zahraničí, popisy různých událostí z jeho osobního života a v neposlední řadě i postřehy a vnímání okolního světa. Nechyběla zde ani reflexe přírodních krás, života poddaných či dlouholetého přátelství.

Alespoň několik poznámek k složité situaci v Polsku uvedl v každém dopise. První dopis zasláný Kryštofem Václavem z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku pochází z 25. srpna 1697, což bylo téměř dva měsíce po volbě. Právě v tomto listě informoval svého komunikanta o věcech, které se děly těsně po ní. Psal o zhoršených poměrech v Polsku, jež se snadlepší po nástupu silného krále. S velkou radostí oznamoval, že nový polský král Fridrich August Saský konvertoval těsně před svým zvolením od luteránství ke katolicismu. Tento důležitý životní krok prý nechal veřejně vyhlásit. Kryštof Václav z Nostic jízlivě poznamenal, že nevěřil v srdečnost kurfiřtovy konverze, kterou provedl spíše z pohodlnosti, než z religiózního zájmu.²³⁴ Dodal, že po tomto zásadním kroku se neofyt vydal do Polska i se svou kavalerií.²³⁵

Další dopis obsahuje více informací o událostech, které souvisely s královskou volbou. Už 19. července 1697 byl vyhlášen pevný termín pro korunovaci Fridricha Augusta v Krakově na 15. září 1697.²³⁶ Přičemž byly dohodnuty i další formality, jež se týkaly korunovace. Fridrich August Saský žádal skrze svého sekretáře Antona Egona

²³³ Například v dopise ze 7. října 1697 píše: „ich gehe künftige freytag in daß warme baad umb weniges noch 14 tag dessen mich bediene zu könne, aber weil ich es wege meiner stein schwarzer Jahre zu thun gewohnt“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fascikl 404, fol. 129.

²³⁴ „So glaube ich doch nicht das Ihne die Veränderung daß Churfürstens Von Herzen angenehm seye, sich gleich gestalt zu der Wahre Religion bequeme würd.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 25. srpna 1697, TAMTÉŽ, fasc. 404, fol. 153. Je poněkud zvláštní, že takhle ostře vystupujesyn konvertity proti konverzi někoho jiného.

²³⁵ „Auß Sachsen sind 150 pferde vergebhe, aus hiesigen landen verlangt worde, mit dergleiche an und zumuthunge, dörfte Künftig SchlöBies öftters angegange werde. man ist sonste sehr bescheftiget das quantum das noh postulati von mehr als 600/m s. so uns zugeischlage einzubringe.“ TAMTÉŽ.

²³⁶ „Ihre Maye[stat] der König in Pohle hat den konig[liche] oberambt den auf den 15. 7bris fest gestelte Crönungs termnium in Cracau den 19. Aug[ust] intimiret.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 28. srpna 1697, TAMTÉŽ, fol. 151.

z Fürstenberku, aby během obřadu šlo před jeho trabanty 100 mužů a před nimi delegáti jednotlivých krajů Rzeczpospolité. Čtvrtina této pěchoty prý dostala nové uniformy a také prapor s vyšitým královským znakem. K následné korespondenci, jež postrádá jakoukoliv dataci, přiložil Kryštof Václav z Nostic několik německy a latinsky psaných novin. Celá příloha zřejmě pochází z konce října, či listopadu 1697, jelikož obsahuje zprávy, které javorskému hejtmanovi došly v průběhu října téhož roku. Mezi nimi i jednu, v níž se tvrdilo, že polská svoboda úzkostlivě očekávala svůj poslední den, kdy ji původem saský panovník poruší.²³⁷

Ze zpráv Kryštofa Václava z Nostic se lze dozvědět další informace o druhém pretendentovi na polského krále a jeho frakci. Hrabě z Nostic knížeti ze Schwarzenberku podával zprávy o „contišské“ frakci, která se soustředila kolem varšavského zámku a chtěla uspořádat novou volbu krále. Princ Francois Louis de Conti se svou flotilou stále kotvil jeden a půl míle od Gdaňsku, avšak zdráhal se vejít do města, neboť Gdaňsk přijal za krále Fridricha Augusta Saského. Přestože lze vycítit z Nosticových zpráv jistou rezignaci Francoise Louise de Conti na královskou korunu, kardinál Michal Štefan Radziejowski připravoval tvrdou odvetu proti Sasům ve Varšavě.²³⁸

O následném vývoji referoval Kryštof Václav 11. října 1697. Prý mu sice přišly zprávy z Krakova, ale zdály se mu málo důvěryhodné. Dodával však, že rozepři mezi „saskou“ a „contišskou“ frakcí se dá věřit. V tomto případě označil soupeřící strany jako „*der Könige und Contische Partey*“.²³⁹ Z rétoriky dopisu jednoznačně vysvítá, že Fridricha Augusta Saského považoval za právoplatného krále Rzeczpospolite, ačkoliv ještě nebyl korunován.²⁴⁰ Hned ovšem dodal, že „*die Contische noch halstärige und hochmüthiger werde dürften*“.²⁴¹ Čím více se blížila korunovace nového krále, tím ekonomičtěji začal javorský hejtman uvažovat. Den před korunovací Fridricha Augusta

²³⁷ „*Libertas Polona Sub Saxo recondita Extremum diem anxie hic expectat*“ TAMTÉŽ, fol. 140.

²³⁸ „*Der Kardinal hat die aus den Warschauische zeug hauffe entführte Stückh und Muniton auf sein Schloß in Lowitz bringen lassen welcher er narcks mit Pallisaden zur defension umbgebe lassen.*“ TAMTÉŽ, fol. 142.

²³⁹ „*Machtet man von einer grossen ruptur zwische der Könige und Contische Partey*“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 11. září 1697, TAMTÉŽ, fol. 138.

²⁴⁰ Korunovace proběhla v Krakově až 15. září 1697, zatímco dopis, ve kterém Nostic Fridricha Augusta takto reflektuje pochází už z 11. září.

²⁴¹ „*Pohlen noch schlechte inclinaon zu den Neo. Electo Augusto zeiges thun und solte der friede mit franckhkonis so geschweide erfolgen, alß man fast geweiß mache will so ist woll zu besorge; daß die Contische noch halstärige und hochmüthiger werde dürften.*“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 11. září 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 138.

polským králem se Nostic zaobírá vyhlídkami na finanční a hospodářské poměry, které by mohly nastat po jeho nástupu na trůn.

Podle Nosticových zpráv se budoucí královna Kristýna Eberhardina z Hohenzollernu den před Augustovou korunovací stále ještě zdržovala v saském Turgau. Měla se rozhodnout, zda dorazí alespoň na korunovací do Gdaňsku.²⁴² V následném dopise však psal, že manželka saského kurfiřta se na cestu nevydala, a zůstala v Turgau.²⁴³ Rovněž matka Fridricha Augusta Saského se nezúčastnila slavnostního rituálu a podle všech zpráv zůstala s mladým princem v Drážďanech.²⁴⁴ Vojsko, které doprovázelo Fridricha Augusta do Polska se po korunovací stáhlo zpět do Saska a pouze pěchota zůstala s Augustem II. Silným v Rzeczipospolite.

Dne 7. října Kryštof Václav z Nostic shledal, že se situace v Polsku již uklidnila. Korunovace Augusta II. Silného proběhla v pořádku a princ de Conti by měl odtáhnout.²⁴⁵ Avšak o dva dny později referoval o tom, že francouzský претенdent stále do Gdaňsku nevstoupil, i když se ve městě zatím nenacházeli Sasové. Znovu tuto situaci upřesnil v příloze, která se v pozůstalosti Ferdinanda ze Schwarzenberku nedochovala.²⁴⁶ Javorský hejtman se po těchto zprávách opět obával domácí války mezi „saskou“ a „contišskou“ frakcí. Podle zpráv, které měl od svého švagra, dělal Francoisem LouiSEM de Conti problémy při jednání ještě několik dní potom. Později to však vypadalo, že je ochoten se brzy vrátit do Francie.²⁴⁷ Následně však Kryštof Václav z Nostic psal, že se prý ke Karlu Juliovi Sedlnickému doneslo, že princ de Conti se 5. prosince nalézal ve Varšavě a připravoval se na převrat. Podle zprávy z 11. prosince odcestoval král August II. Silný z Varšavy do Gdaňsku, který ho konečně přijal.²⁴⁸

²⁴² Kristýna Eberhardina Hohenzollernová byla manželkou saského kurfiřta Fridricha Augusta. Nostic ji ve svých zprávách označuje rovnou jako královnu, ačkoli Polsko nikdy nenavštívila. K tomu více Andrzej GARLICKI, *Poczet królów i ksiązat polskich*, Warszawa 1980, s. 414.

²⁴³ „Alles zur gloria undt avantage das Khurfürstens außschlage werde die königin befinder sich in deste noch zu turgau, undt soll resoliret sein, nach der krönung bies dantzig zu gehe, von der selbige die persuasoriae wohl vollents bie 8 krakau begleite werde.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku ze 14. září 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 136.

²⁴⁴ „Die Khönige: Frau. Mutter bleibt in deste mit dem Churprintze in dreßden.“ TAMTÉŽ.

²⁴⁵ „Zu Pohle muß alles gar gurt nun ruhig stehe, und würd daß Königes ankunft nacher Warschau der Contische Parti der letzte Stoß gebe.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku ze 7. října 1697, TAMTÉŽ, fol. 129.

²⁴⁶ „Ohne große rucke ist der Prinz Conti nicht auf dantzig komme, obschon diese Stadt pro Sasso feste stehet, wie euer fürste: gnade auß der beylag ein mehrers zur schon beliebe werde.“ TAMTÉŽ.

²⁴⁷ „Nach meines schwagere graffe Sedlnitzky leztere briefe auß Krakau, thun der Prinz Conti noch schlachte thate, doch aber besorgen die selbe, das mehrere schiffe unterwanges, Ihm bey zustehet.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 30. října 1697, TAMTÉŽ, fol. 112.

²⁴⁸ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku ze 22. prosince 1697, TAMTÉŽ, fol. 107-110.

Zvolený pretendent musel ovládnout Gdaňsk, chtěl-li být opravdu vládnoucím králem. Gdaňsk bylo svobodné město a největší přístav v Rzeczpospolite. Skrze něj se Polákům otvíraly námořní cesty do celého světa a jeho bohatství bylo i v tak obrovské zemi jako Rzeczpospolita nezanedbatelné.²⁴⁹ Nakonec Kryštof Václav z Nostic ve svém psaní uvedl jako dovětek za celým polským interregnem prorockou myšlenku. Podle něj bude Německý národ Polsku větším přítelem, než ono samo. Hned za tím však uvedl, že samozřejmě se může mýlit.²⁵⁰

²⁴⁹ M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 238-239.

²⁵⁰ „... *das die deutsch nation amitze mehr als einmal bey der Pohlen Versaget werde, gott gabe, das ich irren möge.*“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 14. září 1697, TAMTÉŽ, fol. 105.

IV. Obraz Francouzů, Poláků a důležitých aktérů při královské volbě 1696-1697 v Rzeczipospolite

Obraz toho druhého je představa, kterou si jisté individuuum utváří o někom jiném. Skrze ní je možné postihnout mezilidské a společenské vztahy v minulosti i současnosti. Této problematice je věnováno mnoho publikací.²⁵¹ Pro předkládanou práci si autorka vybrala teoretické vymezení Luďy Klusákové, Markéty Křížové, Karla Kubiše, Miloše Řezníka a Daniely Tinkové.²⁵² Tento kolektiv autorů se věnuje „jinakosti“ jako základu sociálního vymezení jedince i celých společností. Celou problematiku dělí na čtyři části. Jsou jimi vztah individua ke svému životnímu prostředí a společnosti, formování kolektivních identit v rámci vybraného územního celku, vnímání „jiného/odlišného“ uvnitř jedné společnosti a střet dvou odlišných kulturních systémů. Pro tuto práci jsou z hlediska vypovídací hodnoty důležité zejména první dvě kategorie.

V první části, jež se zabývá vztahem individua ke svému životnímu prostředí, se projevuje individualita jedince, který se vymezuje oproti jiné kultuře či společnosti. Vzniká rozlišení na „já“ a „oni“. Termíny, klíčové pro tuto problematiku, jsou stereotyp a obraz. Obraz je spojený s osobním zážitkem a poznáním toho, co je vytyčeno jako „cizí“ („oni“). Vždy je subjektivní a závisí na mnoha faktorech, jimiž jsou například sociální místo pozorovatele, jeho znalosti a schopnosti. Stereotypem se oproti tomu rozumí jednoduchá schémata, skrze které jsou nahlíženy celé společnosti nebo jejich zástupci. Jako příklad je možno uvést zažitě národní charakteristiky. Zpravidla stačí vyslovit název národu a jedinec si ihned vybaví všeobecně rozšířený stereotyp spojený s řečeným národem. Tuto metodiku je však možno aplikovat pouze na prameny pocházející od osoby, jemuž není daný národ či etnické prostředí vlastní. Autorka ji uplatnila při rekonstrukci vnímání francouzských vyslanců a polsko-litevského národa očima Karla Julia Sedlnického z Choltic, Kryštofa Václava z Nostic a Ferdinanda ze Schwarzenberku.

Druhý typ vymezení „jinakosti“ a „cizosti“ je založen na zformování kolektivní identity, prostřednictvím níž se daná společnost vymezuje od zbytku světa. Tato skupina je velmi široká, jelikož se může jednat o omezení v oblasti materiální i imaginární. Lze do nich zahrnout vše, čím se skupina vyznačuje a liší od ostatních. V této práci je to

²⁵¹ Srov. výše kapitola I.1 *Metodologická východiska, pramenná základna, badatelské cíle*, s. 7-9.

²⁵² L. KLUSÁKOVÁ – M. KŘÍŽOVÁ – K. KUBIŠ – M. ŘEZNÍK – D. TINKOVÁ, *Namísto úvodu*, s. 11-28.

Obraz Francouzů, Poláků a důležitých aktérů při královské volbě 1696-1697
v Rzeczpospolite

především sarmatismus polské šlechty, vlastní sebereflexe a také její skutečná či domnělá nadřazenost nad ostatní společností.

IV.1 „Contišská“ frakce očima císařských vyslanců

„Contišská“ frakce se v Rzeczipospolite stala nástrojem francouzského vlivu na Polsko-litevský stát.²⁵³ Začala se formovat již předtím, než zemřel král Jan III. Sobieski. Její hlavní představitel – francouzský vyslanec Melchior de Polignac – působil v Rzeczipospolite již od roku 1693. Zpočátku se těšil přízni královny Marie Kazimíry Sobieské, ale na konci roku 1695 se jejich vztahy zhoršily. Od té doby se polská královna od francouzského vyslance distancovala a naopak stranila jeho politickým protivníkům. K těm během bezkráloví 1696-1697 patřili i habsburští diplomaté.²⁵⁴

Vztah mezi císařskými vyslanci a „contišskou“ frakcí nebyl příliš přátelský. Strany během celého interregna zastupovaly největší mocenské rivaly a všemi prostředky se snažily dosáhnout vítězství svého kandidáta. Sám Karel Julius Sedlnický z Choltic přicházel jako císařský vyslanec v Polsku s příznivci francouzského kandidáta do styku, nebo alespoň věděl o jejich diplomatických tazích. Lze předpokládat, že i „contišská“ frakce měla informace o dění v císařském táboře, protože mezi její zástupce patřilo mnoho nejvyšších úředníků Rzeczipospolite.

Hlavní představitel „contišské“ frakce – princ Francois Louis de Conti – se v Polsku osobně objevil až v průběhu září 1697. Avšak druhý nejdůležitější muž strany – francouzský vyslanec Melchior de Polignac – byl v Rzeczipospolite přítomný po celou dobu bezkráloví. Velmi často se vyskytoval i ve zprávách Karla Julia Sedlnického z Choltic, stejně jako jiní polští straníci francouzského kandidáta. Na jejich vrcholu stál polský primas kardinál Michal Štefan Radziejowski. Mezi vlivné profrancouzsky orientované magnáty též patřili sourozenci Lubomirští. Jeroným Augustin Lubomirski zastával úřad velkého korunního hetmana, který stál v čele korunního vojska. Jeho bratr Stanislav Herakliusz Lubomirski jako velký korunní maršálek soustředil ve svých rukou nemalou moc. Tato hodnost odpovídala postavení prvního ministra vlády.²⁵⁵ Kromě tohoto významného polského šlechtického rodu patřili

²⁵³ K frakcionalismu srov. I. CERMAN, *Pojmy „frakce“, „strana“ a „kabala“*; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 333-388.

²⁵⁴ K tomu více M. KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera*, s. 135-142.

²⁵⁵ K úřadům v Rzeczipospolite více též M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 72-84. Sedlnický zmiňuje Jeronýma Lubomirského v souvislosti s konfiskací majetku po zemřelém králi Janu III. Sobieském v zámku v Žovkvě. Současně zastával též úřad strážce královského pokladu.

ke „contišské“ frakci i litevští Sapiehové. Z nich nejdůležitějšími byli Kazimír Jan Sapieha, velký litevský hetman, a Alexandr Pavel Sapieha, velký litevský maršálek.²⁵⁶

Chování francouzského diplomata Melchiora de Polignac reflektoval Karel Julius Sedlnický ve své korespondenci velmi často. Jako zástupce prince Françoise Louise de Conti nejednou zkřížil císařskému vyslanci cestu. Propagoval francouzského kandidáta a nijak nešetřil sliby, které podle mínění Sedlnického nebylo možné splnit.²⁵⁷ Habsburský ambasador rovněž vyjadřoval své pohoršení nad neomaleným chováním francouzského zástupce. Ten ve veřejně vedené korespondenci s kujavským biskupem Stanislavem Dąbskim neodpověděl na předchozí dopis duchovního, jenž se v něm vyjadřoval proti kandidatuře prince de Conti.²⁵⁸ Ještě větší pohoršení však u Karla Julia Sedlnického z Choltic roznítilo Polignacovo jednání se šlechtici před volebním sejmem, kdy zcela otevřeně nabízel úplatky výměnou za jejich hlasy na sejmu. Tuto skutečnost mohl jen stěží přijmout, jelikož jako habsburský vyslanec neměl k dispozici tolik finančních prostředků jako diplomat Ludvíka XIV. „Contišská“ frakce se stala v očích Karla Julia Sedlnického z Choltic mocenským seskupením, které se nemilosrdně snažilo dosáhnout svého cíle. Strana neváhala uplácet a dávala sliby, jež nemohla splnit. Je možné, že z morálního hlediska habsburský vyslanec „contišskou“ frakcí pohrdal. Na druhou stranu mohl Francouzům závidět, co všechno s pomocí svých peněz dokázali.

Ferdinanda ze Schwarzenberku samozřejmě věděl, co si o „contišské frakci“ myslel habsburský vyslanec v Polsku. K Sedlnického zprávám však přistupoval velmi rezervovaně. Snad proto, že s „contišskou“ frakcí nepřišel osobně do styku. Neměl tak důvod cítit zášť vůči profrancouzské skupině, jejíž členy znal pouze zprostředkovaně. Navíc dostával zprávy z více stran a mohl si tak utvořit objektivnější pohled na „contišskou“ frakci než Karel Julius Sedlnický z Choltic. Dne 15. dubna 1697 si do svého deníku poznamenal, že Tataři nabídli Polsku separátní mír. Z toho vyvodil, že při jeho přijetí by splnění předvolebního slibu dobýt Kamenec Podolský bylo pro

²⁵⁶ V Sedlnického relacích vystupuje Kazimír Jan Sapieha v roli zastánce Rzeczypospolite proti vzbouřeným litevským konfederátům. Aby však jeho pozitivní roli zmírnil, dodává Sedlnický, že konfederáti se snažili získat velkého litevského hetmana na svou stranu.

²⁵⁷ „*Der frantzösische geßandte vor den printz Conti, beide mit grossen promissen, und dennoch mit gleich schlechter hoffnung*“ Dopis Karla Julia Sedlnického Ferdinandu ze Schwarzenberku z 29. září 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 237.

²⁵⁸ „*So der Frantzöbische geßandte an der Bischoff von Cujavien aufein vorhero ahn ihm abgelasseneß in antwort gelangen lassen.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického Ferdinandu ze Schwarzenberku z 26. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 213. K přesnému obsahu korespondence mezi Melchiorem de Polignac a Stanislavem Dąbským více M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 47-49.

„contišskou“ stranu nemožné.²⁵⁹ Těsně před vlastní volbou si Ferdinand ze Schwarzenberku do diáře zapsal, že Francois Louis de Conti měl mnohem větší naději na úspěch než kandidát podporovaný císařem.²⁶⁰ Poté, co skončil volební sejm, se však francouzským pretendentem ve svých zápiscích již skoro nezabýval. To lze ukázat na příkladě dlouhého popisu volby Fridricha Augusta polským králem, kdy se jen okrajově zmínil, že kromě něj byl králem zvolen i francouzský kandidát.²⁶¹ V jednom z následujících zápisů reflektuje Ferdinand ze Schwarzenberku polské dvoukráloví očima Jana Filipa z Lamberku – habsburského vyslance. Ten napsal, že za Fridrichem Augustem Saským stálo celé Polsko a prince de Conti podporoval pouze kardinál Michal Štefan Radziejowski.²⁶²

V korespondenci Kryštofa Václava z Nostic se poprvé objevil i samotný Francois Louis de Conti, když se svou flotilou připlul ke Gdaňsku. Slezský hrabě popsal prince de Conti jako muže, který se již předem vzdal, ale za nějž tvrdohlavě bojovali jiní.²⁶³ U javorského hejtmana lze postihnout i jeho vnímání Francouzů obecně. Ve svém zámku v Lobrisu si tento umění milující muž nechal v devadesátých letech 17. století vymalovat na strop rodové galerie apoteózu Leopolda I. a jeho syna Josefa. Ti v roli hrdinů poráželi Turky a Francouze.²⁶⁴ Významově tak Kryštof Václav z Nostic

²⁵⁹ „Die Tartaren einen particular frieden mit Polen offeriren, weilen aber die Moscovitter dennenselben starck in dennen eysen ligen, nicht geacht. 2° hat eben diese staffetta mitgebracht, das wan diese nation den Pr. de Conti erwelen wolte, dieselbe ipso momento die vestung Caminetz in statu moderno ubergeben undt restituiren wurd, welchs widerumb nicht zu glauben, quod fiat seu in agente, neque patiente.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 15.dubna 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sbírka rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1013.

²⁶⁰ „...man zelete für die candidaten den prince de Conde undt Conti, weliche von Franckreich sehr recommendiret werden, doch d lezte vor d den ersten undt employirt d fr pottschaftl allen stein undt mühe darinnen zu reusciren, doch procedirt er h. mit aller behuetsambkeit, der prince Carl Pfaltzgraaff von Neuburg, hatte nicht wenig hoffnung der herzog Leopoldt von Lothringen undt der furst Jacob Sobiezký stehen in gleicher gueter hoffnung.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 29. června 1697, TAMTÉŽ, s. 1180.

²⁶¹ „Dieser ist ein sehr memorabler undt ein unerwarter tag gewesen, in welichen so viel guete als nachdenckliche zeitung eingeloffen undt zwar primo, daß die Polacken eine grose reflection auf die ungemeyne dugenden, valor, freygebigkeit undt unzelbaren anderen gueten siten des herrn cuhrfurst Frid. zu Sachsen gemacht undt ihme pro rege ex potiori parte voty auffgerueffen undt verkundiget. Es ist zwar der prince de Conty.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 1. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1185.

²⁶² „Gegen den abendt ist ein expresser von den herrn graaffen von Lamberg nuhn bischoffen von Passaw undt kayl gesandten in Polen ankommen mitbringendt, daß alldorten alles still were undt schier daß gantze konigreich für dem churfurst sich erklaret hette. Doch aber were der card Raschoffsky bestendig für dem pr. von Conty undt wolte er niemandt als diesem herrn für seinem herrn erkennen.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 17. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1220.

²⁶³ Srov. výše kapitola III.3 Kryštof Václav z Nostic a jeho zprávy, s. 47.

²⁶⁴ J. KUBEŠ, *Kryštof Václav z Nostic*, s. 22; K apoteózním výmalbám v šlechtických sídlech srov. Jaroslav SEDLÁŘ, *K ikonografii fresky F.Ř. I. Ecksteina v zámku Miloticích u Kyjova*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity F 5, 1961, s. 341-348; Michal ŠRONĚK – Lubomír KONEČNÝ, *Malířská výzdoba Lobkovického paláce*, Umění 43, 1995, s. 435-441; Milada VILÍMKOVÁ, *Dějiny Lobkovického paláce na Pražském hradě*, Umění 43, 1995, s. 395-410; Tomáš JEŘÁBEK, *Barokní zámek*

postavil Turky, jehož „jinakost“ byla obecně uznávaná, vedle křesťanské evropské velmoc. Toto vymezení samo o sobě znamenalo snížení úrovně Francie v očích javorského hejtmana.

V záznamech všech tří šlechticů z podunajské monarchie se odrážela větší i menší antipatie k francouzským vyslancům. Ta vyplývala z válečného stavu mezi Francií a habsburskou monarchií. Královská volba v Polsku pro ně byla jen dalším válečným polem.²⁶⁵ Zpočátku vnímali habsburští šlechtici „contišskou“ frakci jako velmi nebezpečného mocenského konkurenta, který je dráždil svým neomaleným jednáním. Takto na francouzské straníky nahlíželi až do vyhlášení dvou králů. Po ukončení volebního sejmů však došlo ke zřetelné proměně jejich obrazu. Většina veřejného mínění se přiklonila na stranu kandidáta, jehož podporovali Habsburci. Šlechtici z podunajské monarchie vnímali „contišskou“ frakci – kdysi velmi nebezpečného soupeře – jen jako nepříjemnou společnost, která měla již brzy přestat obtěžovat legitimního krále.²⁶⁶

Francouze samotné však nevnímali jako cizí osoby pouze habsburští vyslanci. Polský historik Michal Komarzyński přinesl ve své knize velmi rozsáhlý rozbor vztahu Poláků a Francouzů v době interregna v letech 1696-1697.²⁶⁷ V druhé polovině 17. století Francie mocensky a kulturně expandovala a ovlivnila i Polsko-litevský stát. Avšak společnost Rzeczpospolite se nových francouzských mravů obávala. Neshodovaly se totiž se polským sarmatismem a přinášely novinky, proti kterým veřejně vystupovali polští moralisté.²⁶⁸ Obzvláště kritizovaným projevem „pofrancouzštění“ se stalo celkové zženštění módy. Do Polska se dostaly například dámské barokní šaty ve francouzském stylu, či mužské oděvy s alonžovými parukami a botami na podpatku. Na konci 17. století došly tyto projevy v Polsku tak daleko, že

Milotice, Brno 1998, s. 7-11, 20-26; Pavel PREISS – Mojmír HORYNA – Pavel ZAHRADNÍK, *Zámek Trója u Prahy. Dějiny, stavba, plastika a malba*. Praha 2000, s. 172-251; Václav BŮŽEK, *Nach dem “Weißen Berg”. Selbstreflexion und Selbststilisierung des Adels der böhmischen Länder im 17. Jahrhundert*, in: Martin WREDE – Carl HORST (edd.), *Zwischen Schande und Ehre. Erinnerungsbrücke und die Kontinuität des Hauses. Legitimationsmuster und Traditionsverständnis des frühneuzeitlichen Adels in Umbruch und Krise*, Mainz 2007, s. 269-285; Olivier CHALINE, *Sály předků na zámcích Království českého*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13), s. 5-21; Štěpán VÁCHA – Irena VESELÁ – Vít VLNAS – Petra VOKÁČOVÁ, *Karel VI. a Alžběta Kristýna*, s.437-441, obrazová příloha XVII-XXIV.

²⁶⁵ K tomu srov. výše kapitola II.1 a) *Důsledky smrti Jana III. Sobieského*.

²⁶⁶ „Zu Pohle muß alles gar gurt nun ruhig stehe, und würd daß Königes ankunft nacher Warschau der Contische Parti der letzte Stoß gebe.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku ze 7. října 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 129.

²⁶⁷ M. KOMARZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 46-55.

²⁶⁸ M. KOMARZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 51, Satirická báseň Woiciecha Chróscińskiego.

muži sice stále nosili klasický polský kroj, avšak ženský úplně vymizel a urozené dívky se oblékaly pouze do šatů podle francouzské módy.²⁶⁹

²⁶⁹ Srov. Magdalena BARTKIEWICZ, *Polski ubiór do 1864 roku*, Wrocław 1979, s. 102-125; Ludmila KYBALOVÁ, *Dějiny odívání. Barok a rokoko*, Praha 2009, s. 95-107.

IV. 2 Poláci očima Karla Julia Sedlnického, Václava Kryštofa z Nostic a Ferdinanda ze Schwarzenberku

Rzeczpospolita byla velmi zvláštním státním útvarem, což všichni tři šlechtici z podunajské monarchie dobře věděli a respektovali. Poláci jim nepřipadali nijak cizí, ačkoli se jim nejednou jejich chování zdálo podivné či nevhodné. Karel Julius Sedlnický z Choltic během interregna zmínil například rozpory mezi královnou Marií Kazimírou a jejím nejstarším synem Jakubem. Tato epizoda mu připadala podivná, jelikož v období po smrti Jana III. Sobieského měli pozůstalí držet při sobě, jestliže si chtěli zachovat nezmenšený vliv i v budoucnu. Navíc to, jak zacházel s ostatky mrtvého panovníka jeho syn, bylo v očích habsburského vyslance nemyslitelné a nepochopitelné.²⁷⁰ Kromě rodinných problémů královské rodiny habsburský vyslanec reflektoval i kolektivní smýšlení polské šlechty. Z konvokačního sejmku se mu zdál zajímavý výnos o vyloučení všech „Piaštů“ z volby.²⁷¹ Protože Poláci byli tolik hrdí na svou příslušnost k Rzeczpospolite, přišlo mu poněkud nezvyklé, že si chtěli zvolit panovníka z cizí země.

Během problémů s vojenskou konfederací reflektoval Karel Julius Sedlnický z Choltic nervozitu polské šlechty, jež stála v bojové pohotovosti. Jejím zmírnění navíc nijak nepřispívaly zprávy, že s vojenskou konfederací by se měli spojit Kozáci a Tataři. Tato dvě etnika, která žila na hranicích Rzeczpospolite, se během 17. století stala jejími významnými soupeři. Také kvůli jejich povstání v letech 1648-1655 byla země tolik rozvrácená.²⁷²

Válečného konfliktu se obával také Ferdinand ze Schwarzenberku, ovšem ne v souvislosti s vojenskou konfederací, ale kvůli podvojně volbě. Je to pochopitelné, protože Ferdinand ze Schwarzenberku byl vychovávaný ve stavovském systému, kde měl panovník rozhodující slovo. Proto si zřejmě nedokázal představit, že by někde

²⁷⁰ V noci po smrti Jana III. Sobieského se vydal jeho syn Jakub do Varšavy kvůli ošetření pozůstalosti. Ovšem druhý den ráno tam odmítl pustit matku s tělem otce. Rakev s ostatky krále tak zůstala několik hodin před varšavským zámkem. Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 28.

²⁷¹ „Die Confoederation mit so bessern Success den 28 te eiusdem angefangen worden; Vermöge deren alle Piasten oder Incolae sub aequalitate existentes excludiret sein.“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku ze 29. září 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 237.

²⁷² V letech 1648-1655 probíhalo povstání Bohdana Chmelnického, ve kterém bojovali na jedné straně Kozáci a Tataři proti Polsko-litevským vojskům. Nakonec skončilo připojením Levobřežní Ukrajiny k ruskému státu. Více též M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 492-519.

Poláci očima Karla Julia Sedlnického, Václava Kryštofa z Nostic a Ferdinanda ze Schwarzenberku

mohla nastat situace dvoukráloví, aniž by byla řešena vojensky.²⁷³ Nemálo se podivoval polské šlechtě, která se na konvokačním sejmku dohadovala, zda měla zvolit kandidáta ze svého středu, nebo příslušníka významného zahraničního panovnického domu.²⁷⁴

Přímo při vlastní volbě představil Ferdinand ze Schwarzenberku konkrétní obraz Poláků, který si o nich utvořil. Polský primas Michal Štefan Radziejowski sice prohlásil Françoise Louise de Conti králem, ale práva šlechty v Rzeczypospolite skýtala netušené možnosti. Hned druhý den po vyhlášení francouzského kandidáta králem podalo několik šlechticů na průběh volby stížnost.²⁷⁵ Tu ovšem nemohl řešit polský primas, jenž se podle nich chyby dopustil, ale místo něj ji přijal polský víceprimas kujavský biskup Stanislav Dąbski. Ten také ještě týž den prohlásil králem Fridricha Augusta Saského.²⁷⁶ Tuto událost je možné reflektovat i v dopisech Schwarzenberkových korespondentů. Kryštof Václav z Nostic se zmínil i o pocitech svého švagra – Karla Julia Sedlnického z Choltic – které měl z rok trvajících interregna. Nedávná volba polského panovníka ho prý velmi roztrpčila. Javorský hejtman mu dával za pravdu, jelikož polský národ podle něj činil vše podle prvního dojmu.²⁷⁷ Hodnotil též neschopnost Poláků zvolit si jednoho krále, když už takovou možnost měli.²⁷⁸

Celkově byli Poláci hodnoceni očima tří šlechticů z habsburské monarchie podle zaběhnutých stereotypů, kterým vévodí sarmatismus a individuálnost jednotlivých mocenských klik šlechtického národa. Ten se pak nemohl shodnout ani na tom, koho si zvolit králem. I přes tuto shodu si každý ze tří šlechticů vytvořil vlastní obraz polského národa, který více či méně koresponduje se známými stereotypy.

²⁷³ „Wie wollen nuhn solcher gestallten zwey könig gewelt worden, wie wollen zu sein undt folgbahr diese scission ein bellum civile nach sich zu ziehen geschienen, so werden doch vermütlich wenig tåg diese ungelegenheit zu befurchten sein, weilen taglich von der contischer parteye viel heruber sich geben.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 5. července 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sbírka rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1197.

²⁷⁴ „... pro futura electio ne domui Sobiezkianae, auff welche dieselbe an meisten gezeiet, undt gespanet, damit ein außlander od ein Piast od einhamischer auß dem landt darzue gebracht werden möchte.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 30. dubna 1697, TAMTÉŽ, s. 1036-1037.

²⁷⁵ „Cardinal Raschoffsky, primas regni, auch den Pr. de Conti wider aller legalitet nominirt, so hette man zu einem einmüetigen schlus nicht gelangen können, sondern nach dem der landtbott March. Bilinsky, wider des primatis nomination, als welche gegen die iura undt freyheit d Republique lieffe, zu protestiren undt sich zu opponiren von d pospolitta gezwungen worden.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 3. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1192-1193.

²⁷⁶ Srov. M. MILEWSKI, *Die polnische Königswahl*, s. 142-151.

²⁷⁷ „Meines schwagers lezte briefe außerschaw seint vom 7te hujus, die verbitterung undt Confusion muß bey dem sogenante Fulcumento liberae electionis sehr groß gewesen sein, er hat aber in diesem Recht, das dieser nation thun undt lassen in der ersten Furie bestehe.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 14. září 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 136.

²⁷⁸ „Das die deutsch nation amitze mehr als einnaske bey der Polluh Versaget werde, gott gabe, das ich irren möge.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 29. prosince 1697, TAMTÉŽ, fol. 105.

Jakub Sobieski byl nejstarším synem „velkého krále“, očekával se od něj tedy alespoň pokus o kandidaturu na polský trůn. V pozůstalosti Ferdinanda ze Schwarzenberku vystupoval v několika rolích. Nejvyšší hofmistr císařovny na něj ve svém deníku pohlížel nejprve jako na zchudlého dědice trůnu a prosebníka o habsburskou podporu.²⁷⁹ Postupem času se Jakub Sobieski jevil jako stále slabší osobnost. V zápise z 9. února 1697 si Ferdinand ze Schwarzenberku dokonce poznamenal, že princ Jakub chtěl svou kandidaturu na polského krále odvolat.²⁸⁰ Avšak poté, co ho v Polsku začal zastupovat habsburský vyslanec Jan Filip z Lamberku, se názor Ferdinanda ze Schwarzenberku na polského prince zlepšil.²⁸¹ Dosáhl od něj dokonce takového uznání, že ho považoval za ideálního kandidáta, který měl přednosti, jimiž se jiný pretendent nevyznačoval. Na druhou stranu si poznamenal, že Jakubovou nevýhodou byla nízká sebedůvěra.²⁸² Ještě těsně před volbou dával nejvyšší hofmistr císařovny Jakubu Sobieskému vysoké šance na zvolení, avšak opět uvedl jako problém velký počet voličů a potřebu štěstí.²⁸³

Matka Jakuba Sobieského Marie Kazimíra Sobieská byla velmi energická žena, která se nebála zasahovat do politiky.²⁸⁴ Původem pocházela z francouzského rodu de La Grange d'Arguien. Zpočátku spolupracovala s francouzskými vyslanci na polském dvoře a snažila se uplatňovat francouzský kulturní vliv na svou novou zemi. Ovšem po rozepři s Ludvíkem XIV., který nechtěl jejímu otci udělit vévodský titul, se od

²⁷⁹ „Illa quoque die hat sich der abbate Bernits bey mier als des prince Jacob Sobiesky envoye angemeldet, mit dem vermelden, daß er nichts mehrer verlangen dete als ds ihro ml eist einen gesandten in Polen benennen undt schicken möchten, welicher allda rempubl. et status persuadirete ds ihro ml d kay einzig u. allein den ged. P. Jacob pro rege verlangeten.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 14. ledna 1697, TAMTÉŽ, Sbíрка rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 761-762.

²⁸⁰ „Auß Polen kame eigentliche nachricht, ds des hl pr. Jacob Sobießky²⁸⁰ kunfftige köniogl wall sach gahr nicht woll stehen solte, daher man ihro ml der kayl alleundst ingeraten.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 9. února 1697, TAMTÉŽ, s. 862.

²⁸¹ „Er [Jan Filip z Lamberku] in Polen von Ihro Ml auß als ein gesandter ad electionem futuram promouendam gehen solle, welchs dahin zu nemmen, quod non ad Remp.e sed primario ad Regem futurum mittatur, interea vero wolten Ihro Mt der Prinz Jacob Sobießky pro primo candidato, den furst Carl Pfalzgraffy, undt Lothringen pro secundo, et 3o recommendirter haben.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 23. února 1697, TAMTÉŽ, s. 887.

²⁸² „Man hat auch in der conferenz illa die gefunden, daß er prince Jacob mehr hoffnung zu d cron haben solte, als er selbsten ihme einbilden thue, zu malen seine guete qualiteten, ihme recommendiren, in deme er liberalis ingenii et eris est, in constitutionibus regni versatus, beneficis et magnificis creditur, sponsa sua ut octo propter qualitates quesitas et innatas consideratur et estimatur, weliche vortel gewißlich keiner von allen dennen candidatis nit hat undt pretendiren wirt, zu haben. Also woll zu wunschen were, daß er selbsten nicht wolte sich in liecht stehen undt glauben, was ihme woll anstendig were.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 27. února 1697, TAMTÉŽ, s. 897-898.

²⁸³ „...der herzog Leopoldt von Lothringen undt der furst Jacob Sobießky stehen in gleicher gueter hoffnung, wohin also daß gluck undt die wag sich hinwenden undt vorschlugen wirt, lert die zeit, diese alle solle der card. primate archiep. Gnesny den hoft in seiner harangue vorgeschlagen haben.“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 29. června 1697, TAMTÉŽ, s. 1181.

²⁸⁴ Srov. výše kapitola II.2 Karel Julius Sedlnický z Choltic a jeho zprávy o interregnu, s. 26-29.

Francouzů odvrátila.²⁸⁵ Od roku 1695 již nechtěla být v očích veřejnosti Francouzskou, ale „polskou“ královnou Rzeczpospolite.²⁸⁶ Po smrti svého manžela měla stále velkou politickou moc a podle habsburského vyslance i obrovské dědictví.²⁸⁷ Karel Julius Sedlnický ji ve svých relacích velmi barvitě vyobrazil jako ženu, která se starala o ochranu svého majetku a práv svých synů.²⁸⁸ Další tváří této mocichtivé a cílevědomé ženy byly její diplomatické snahy ve prospěch bavorského kurfiřta Maxmiliána Emanuela.²⁸⁹ Ale kromě toho též intriky, pomocí nichž se snažila dosáhnout co nejvýhodnějšího postavení po volbě nového krále.²⁹⁰ Naopak lze na Marii Kazimíru Sobieskou nahlížet jako na milující matku na základě psaní císařského vyslance z 21. listopadu 1696. Tehdy se zmínil o návratu princů Alexandra a Konstantina z Weselu od bavorského kurfiřta Maxmiliána Emanuela. Karel Julius Sedlnický z Choltic zřejmě byl u jejich návratu, jelikož poznamenal, že královna prince přijala velmi citlivě.²⁹¹

Fridrich August Saský sice nebyl rodilým Polákem, ale podobně jako Marie Kazimíra Sobieská se do polské společnosti začlenil skrze své postavení v čele Rzeczpospolite. O jeho kandidatuře na uprázdněný polsko-litevský trůn se poprvé zmínil Ferdinand ze Schwarzenberku ve svém deníku 10. června. Tehdy přinesl zprávy o kurfiřtově vojsku, které by mohlo zasáhnout v případě občanské války v Polsku po

²⁸⁵ Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera*, s. 135-142.

²⁸⁶ Srov. TÝŽ, *Księżca Contiego niefortunna wyprawa*, s. 53.

²⁸⁷ „*Sie in Unterscheiden dem könig gethanen verehrungen wiederumb repetiret, auch erhalte, gegen anderthalb Million-ferner die Retenta auf allen denen Gütern, als am baahrem gelde, und vorräthigen Wirtschafts-Effecten sambt der gestüttere y nahe bey 2. Millionen, und also zusamben auf 3. und ein halb Million Pohnisch oder ein Million 50/m (50 000) Th reinl. belauffen solle.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 8. srpna 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 300.

²⁸⁸ „*Verlassenschaft daselbsten zu obligilliren, dergleichen der Cron-großfeldther Jablonowski auf Requisition der Königin Vorhero schon gethan-anbey auch den Schloss besetget hatte.*“ TAMTÉŽ, fol. 299.

²⁸⁹ „*...die Königin a eben die selbigen geschrieben, unterthe. vortragen zulaßen [...]Der Churbaye. Envoye Abbe Scarlatti, ist vor drey Tagen allhier arriviret, undt hatt nach dem er sich noch selbigen tages in dem Carmeliter Closter, allwohin er nun der Königin beschiede worden, mit derselben über 2 stunden lang abouchiret, sich zwey tage incognito gehalten, heünt aber erst mir seine ankunfft Notificiren lasse.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 26. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 299-300.

²⁹⁰ „*Die königin arbeithet nun wiederumb starck vor Chur Bayern, undt der frantzöstische geßandte vor den printz Conti, beide mit grossen promissen, und dennoch mit gleich schlechter hoffnung.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 29. září 1696, TAMTÉŽ, fol. 237; „*Envoye Abbe Scarlatti, ist vor drey Tagen allhier arriviret, undt hatt nach dem er sich noch selbigen tages in dem Carmeliter Closter, allwohin er nun der Königin beschiede worden, mit derselben über 2 stunden lang abouchiret, sich zwey tage incognito gehalten, heünt aber erst mir seine ankunfft Notificiren lasse.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 26. října 1696, TAMTÉŽ, fol. 214; Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 7. listopadu 1696, TAMTÉŽ, fol. 241.

²⁹¹ „*So die königin starckh apprehendiret, die beiden Printzen auch höchst empfindtlich aufgenommen.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 21. listopadu 1696, TAMTÉŽ, fol. 185.

volbě nového krále.²⁹² Nejvyšší hofmistr císařovny nazýval Fridricha Augusta Saského polským králem již ve dnech, kdy byla vlastní korunovace v Krakově ještě v nedohlednu.²⁹³ To lze reflektovat jako neochvějnou víru, že jediným správným a legálně zvoleným kandidátem byl Fridrich August Saský. Současně to může svědčit o loajalitě k císaři Leopoldu I., jenž saského kurfiřta podporoval. Ovšem Ferdinand ze Schwarzenberku se zmínil i o tom, že sám Fridrich August Saský se hned po volbě začal podepisovat jako „*Fridrich erwelter konig in Polen, cuhr[fürst] vo[n] Sachs[en]*“, čímž chtěl potvrdit své distinktivní postavení.²⁹⁴ Nového polského krále si jeho poddaní velmi považovali. Už od doby před vlastní korunovací, když se poprvé osobně setkal s polským poselstvem v Tarnovicích nedaleko Krakova.²⁹⁵

Kryštof Václav z Nostic také označoval Fridricha Augusta Saského jako právoplatného krále Rzeczypospolite již před jeho korunovací. Ve své korespondenci rozlišoval javorský hejtman mezi „královskou“ (rozuměno Augustovou) a „contišskou“ frakcí.²⁹⁶ Byla-li to u Schwarzenberka spíše víra v legitimitu kurfiřtova zvolení, u Nostice pak spíše prohabsburská loajalita. Tento slezský šlechtic si na svém vztahu k habsburské monarchii totiž velmi zakládal. Jak už bylo řečeno výše, nechal si ve své rezidenci v Lobrisu vymalovat apoteózu císaře Leopolda I. a jeho syna Josefa, kteří zvítězili nad úhlavními nepřáteli habsburské monarchie – Francouzi a Turky.²⁹⁷ Na druhou stranu je třeba říci, že Kryštof Václav z Nostic choval k Fridrichu Augustovi Saskému určitou antipatii. Ve svých dopisech několikrát zmínil, že saský kurfiřt zřejmě

²⁹² „*Ihro Ml dem kayl ist eingeraten worden, per raggion di buon governo in dieser polnischer werender wall ein corpo von manschafft mehr zu halten, dahero haben dieselbe dem herrn cuhrf von Sachsen ansprechen lassen.*“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 10. června 1697, TAMTÉŽ, Sbíрка rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1121.

²⁹³ „*Ob wollen man niemallen an des card. Roschioffsky arglistigkeit gezweyffelt, so ist doch niemallen die praesumption so weit eingegangen, daß <man> geglaubt worden were, daß die unverschammigkeit so weit <ge>kommen mochte dem könig Friderico einen nachdencklichen brieff zu ubersenden, alß nemblich auß dem nachfolgenden zu ersehen ist.*“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 23. července 1697, TAMTÉŽ, Sbíрка rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená, s. 1234.

²⁹⁴ „*Undterschreiben tete er sich Fridrich erwelter konig in Polen, cuhr vo Sachs.*“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 2. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1189.

²⁹⁵ „*Auß Polen kame die avis, daß der könig von der groser gesandtschafft were complimentiret undt für einen konig erkennen worden undt zwar folgendy weiß, so balt als ihro ml vernömmen, ds die senatores undt ubrige herrn da weren, so haben selbe einen stadel mit herrlichen tapeden belegen, bezieren undt behencken lassen, in den oberen platz aber wurde ein tron auffgemacht...*“ Zápis v deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku z 28. července 1697, TAMTÉŽ, s. 1250.

²⁹⁶ „*...machtet man von einer grossen ruptur zwische der Könige und Contische Partey schriebet und endet...*“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 11. září 1697, TAMTÉŽ, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 138.

²⁹⁷ J. KUBEŠ (ed), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 22.

Poláci očima Karla Julia Sedlnického, Václava Kryštofa z Nostic a Ferdinanda ze Schwarzenberku

nebyl nejvhodnějším králem pro Rzeczpospolitou „*schlacheckou*“.²⁹⁸ Psal o zhoršení situace v Sasku poté, co saská armáda odešla podpořit Fridricha Augusta při korunovaci do Rzeczpospolite. Strach saských poddaných z nedostatku ochrany však podle něj měla uklidnit královská vojska, jež se vracela z korunovace do Saska.²⁹⁹

²⁹⁸ „So glaube ich doch nicht das Ihne die Veränderung daß Churfürstens Von Herzen angenehm seye, sich gleich gestalt zu der Wahre Religion bequeme würd“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 25. srpna 1697, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 153; „*Libertas Polona Sub Saxo recondita Extremum diem anxie hic expectat*“, TAMTÉŽ, fol. 140.

²⁹⁹ „Der gemeine Man sohl in diesen Khurlände noch sehr Consterniret sein, auch viel familie gesame sich auß denselbig zubegebe; man ist der gedanken das die Sachsische Cavallerie gleich nach der Krönung wieder noch hauß Marchize die infanterie aber in Pohlen bleibe soll, wo es aber binne dieser gut nichtruhiger dereine wirdt als es einige ist, wirdt man wohl dieser undt mehrerer vermöthe habe.“ Dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandu ze Schwarzenberku z 14. září 1697, TAMTÉŽ, fol. 136.

IV.3 Zrcadlo minulosti. Polská identita na konci 16. a na sklonku 17. století

Polsko na konci 17. století, to byla Rzeczpospolita – netradiční šlechtická republika; státní útvar, který se sestával z Polského království a Litevského velkovévodství. Na severu ho obtékalo Baltské moře, na východě hraničilo s Ruskem, na jihu s Osmanskou říší a na východě s Římsko-německou říší.³⁰⁰ Jeho obyvatelé se nedělili na tři společenské stavy jako v jiných částech Evropy. K plnoprávními občanům se přičítali pouze urození jedinci. Šlechtic v Rzeczpospolite vlastnil pouze šlechtický erb.³⁰¹ Ostatní výhody – často spojované se šlechtickým stavem v jiných zemích – se v Polsku nestaly samozřejmostí. Polská nobilita byla velice hrdá. Svůj původ odvozovala od starověkých Sarmatů, kteří prý žili někde v oblasti Rzeczpospolite a patřili k vynikajícím bojovníkům. Poláci chtěli pokračovat v jejich stopách; sami sebe považovali za výspu křesťanstva a bojovníky s nevěřícími. Jako národ Sarmatů se vymezovali oproti svým sousedům hned v několika rovinách.³⁰² V 17. věku byla již celá Rzeczpospolita křesťanská a křesťanství se stalo jedním z jejích základních hodnotových pilířů. Tím se jednoznačně vymezovala vůči pravoslavnému Rusku i islámské Osmanské říši. Její „jinakost“ oproti západní Evropě se odrážela především v jejím společenském uspořádání, právní rovnosti veškeré šlechty a volitelnosti krále.³⁰³ V Rzeczpospolite se mísily východní a západní vlivy, avšak ještě na konci 17. století – v době barokní módy a alonžových paruk – se naprostá většina polských šlechticů odívala do národních polských krojů, které tvořil dlouhý kaftan, polská šavle a zvláštní účes. K dosažení patřičného výsledku se mužský účes podhloval a vlasy tak zůstávaly pouze na temeni hlavy.³⁰⁴

Během interregna v letech 1696-1697 se ukázalo, že samotní urození jedinci stáli na rozcestí. Jejich kulturní identitu představoval sarmatismus – odmítání všeho nového a velebení „starých pořádků“. Zároveň s tím se však projevila touha po změně.

³⁰⁰ Srov. M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 20-23.

³⁰¹ Srov. Robert FROST, *The Nobility of Poland-Lithuania 1569-1795*, in: Hamish SCOTT (ed), *The European Nobilities in the Seventeenth and Eighteenth Centuries II*, London-New York 1995, s. 266-310.

³⁰² K polskému sarmatismu srov. Krzysztof BACZKOWSKI, *Der polnische Adel und das Haus Österreich. Zur zeitgenössischen Diskussion über die habsburgische Kandidatur für die polnischen Thron während des Ersten und Zweiten Interregnums*, in: Friedrich EDELMAYER – Alfred KOHLER (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert*, Wien-München 1992, s. 74; Jaroslav PÁNEK, *Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 38-40.

³⁰³ Srov. M. MARKIEWICZ, *Historia Polski*, s. 27-35.

³⁰⁴ Viz dále kapitola VII. *Obrazová příloha*, s. 102, obr.č. 17, s. 103 obr. č. 18.

Už na konvokačním sněmu si polsko-litevská šlechta odhlasovala, že králem nezvolí nikoho ze svého středu, nýbrž cizince.³⁰⁵ Otázkou je, proč k takovému rozhodnutí došli. Ztratili snad víru v sebe sama? Nebo se báli přílišného posílení konkrétního domácího rodu na úkor ostatních? Nebo je přitahovali zahraniční mocnáři ověnění aureolou moci? Takový rozbor by si zasloužil samostatné zpracování. V této kapitole se autorka pokusí o srovnání zde již citovaného pramenu „*Pioro wolne schlacheckie*“ s obdobným pramenem, který nese název „*Zrcadlo Království polského*“. Ten byl napsán jako satira na volbu polského krále v roce 1576. Za autory obou textů lze považovat blíže neurčené polské šlechtice. Záměrem je zjistit, jak se změnila polská identita a sebereflexe na příkladu královské volby.³⁰⁶

Vlastní volitelnost polského trůnu se počala plně uplatňovat až po vymření Jagellonské dynastie v roce 1572.³⁰⁷ S možností volby panovníka se na úkor královské moci začal zvětšovat vliv šlechty na řízení Rzeczypolite. V prvních několika královských volbách se zdála situace poměrně zmatená. Například roku 1575 byli zvoleni dva panovníci – sedmihradský vévoda Štěpán Báthory a habsburský císař Maxmilián II. Nástupnictví vyřešil až vojenský střet a úmrtí jednoho z pretendentů.³⁰⁸ O více než 100 let později se situace opakovala. Opět došlo ke zvolení dvou králů. O vítězi rozhodovala pouze rychlost a odvaha postavit se obecně uznávaným formám jednání.³⁰⁹

V „*Zrcadle Království polského*“ se kladl důraz na to, aby byl budoucí král spřízněn s královským rodem Jagellonců, uměl polsky a nezaváděl žádné novoty do vnitřního uspořádání společnosti.³¹⁰ V „*Pioru wolnem schlacheckiem*“ se již o polštině vůbec nemluvilo. Šlechta zavrhl kandidáta z krve zemřelého panovníka, protože neměl

³⁰⁵ „*Vermöge deren alle Piasten oder Incolae sub aequalitate existentes excluderet sein.*“ Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandu ze Schwarzenberku ze 29. září 1696, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 237.

³⁰⁶ Pro potřeby komparace autorka využívá článek od Václava Bůžka, ve kterém vyzdvihuje nejdůležitější body „*Zrcadla Království polského*“. Václav BŮŽEK, „*Od Rakous a od Moskvy zbav nás, Pane Bože, všecky*“. *K projevům sarmatismu v polsko-litevské unii po vymření Jagellonců*, Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica 1, Studia Historica LV, 2003, s. 137-143.

³⁰⁷ Polský trůn byl formálně volitelný už od roku 1290, avšak dodržovala se volba krále v rámci panující dynastie. Až po vymření mužské linie Jagellonců v roce 1572 se stal polský trůn plně volitelný. Srov. Adam ZAMOYSKI, *The polish way. A Thousand-year History of the Poles and their Culture*, New York 1998, s. 35, 95-96.

³⁰⁸ Srov. J. MACŮREK, *Čechové a Poláci*, s. 232-240.

³⁰⁹ Srov. M. KOMASZYŃSKI, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa*, s. 65-153.

³¹⁰ V. BŮŽEK, „*Od Rakous a od Moskvy*“, s. 138.

potřebný finanční obnos ke zvolení.³¹¹ Hodnota, která přetrvala, nařizovala nepřipouštět žádné novoty. Obměnili se kandidáti na královský trůn, avšak země, z nichž pocházeli, zůstaly stejné. Změnila se ale Rzeczpospolita. Habsburkové byli v „*Zrcadle Království polského*“ reflektováni jako nedůvěryhodná dynastie, která by zatáhla Polsko do válek s Turky a polské šlechtě ubrala její svobody podobně jako Čechům. K dobru se jim však přičítala jejich náboženská snášenlivost. V „*Pioru wolnem schlacheckiem*“ habsburský rod stále neměl důvěru polské šlechty. Již ne však kvůli válce s Turky, ale kvůli tomu, že uzavíral dohody s heretiky. Pod těmi si představoval neznámý autor například knížata Římsko-německé říše.³¹²

Autor „*Zrcadla Království polského*“ zmínil též saského kurfiřt, shodou okolností též Augusta, jenž byl podle autora spisu moc mladý a tíhnul spíše k Němcům než k Polákům. Oproti tomu autor „*Piora wolnego schlacheckiego*“ saského kurfiřta zobrazoval jako nejhoršího možného kandidáta. Hlavně kvůli jeho luteránství, jež se neslučovalo s polským bigotním katolictvím.³¹³ Volbu „Piasta“ hodnotily oba texty překvapivě negativně. Avšak v „*Zrcadle Království polského*“ stála argumentace na vzájemném příbuzenství polských šlechtických rodin. Pokud by se někdo z domácího rodu stal králem, byl by spřízněn s tolika jinými šlechtici, že by se nástupnictví muselo řešit velmi složitě. V „*Pioru wolnem schlacheckiem*“ se na tuto situaci nahlíželo z jiné perspektivy. Zvolení domácího kandidáta znamenalo závazek a možnost, že by se snažil zajistit trůn pro svou dynastii.³¹⁴ Autor „*Zrcadla Království polského*“ viděl ideálního panovníka v muži, který by pocházel z mocné panovnické dynastie, nebyl moc mladý, měl vojenské dovednosti a uměl polsky. „*Pioro wolne schlacheckie*“ kandidáta více konkretizovalo. Požadovalo bigotního katolíka z mocné panovnické dynastie, který by oplýval bohatstvím a dokázal velet vojskům. Autor spisu takového ideálního kandidáta spatřoval ve francouzském pretendentovi princí de Conti.

Na tomto příkladu je vidět, že se polská identita v průběhu téměř 100 let proměnila. Sarmatismus v ní dospěl vrcholu a pozice katolictví ve společnosti se

³¹¹ „*Krolewiczowie Ichmśc wszyscy trzech rązem pánować nie mogą, á zaś wiritim wyliczeniu prętkiemu y realnemu kilkunastu millionow żadé cznih niewystárczy: bo ieżeli dada fides relacyom o pozostáley Krolá Imści s. p. gotowiznie, niemiála sie in plura capita podzielona dostác ták wielka ná iednę rękę...*“ SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, RA Schwarzenberků, fasc. 404, fol. 379.

³¹² „*Nie możemy quid simile obiecować sobie po Krolu, któryby miał iákążkolwiek kombinacyą cu domo Austriaca, bo tá wszedzsy in arclum faedus z Heretyckiemí Pánstwy, potrzebowałyby po swoim subiectum remissionem in pio zelo, żeby colligatom iey niebyło okazyey do resentimentu.*“ TAMTÉŽ, fol. 378.

³¹³ „*Mnie brzmi w sercu przestroga Augustyna S. [...]*“ TAMTÉŽ, fol. 376.

³¹⁴ „*Z Kándidatem de Domo Regia oyczystym wolnościom, trzebá sie ile tych czásow obawiać, áby libera Electio Krolow w Polsce in successionem non vergat, kiedy z domu krolewskiego koroná wychodzić nie będzie.*“ TAMTÉŽ, fol. 380.

upevnila. Kromě těchto dvou základů polského státu hrály velkou roli také peníze. Tato skutečnost se však příliš nezměnila. Jen v roce 1672 se nikdo neodvážil takové věci provádět veřejně. Volba krále v letech 1696-1697 se tak stala zrcadlem minulosti, jelikož pouze odrážela a zvětšovala problémy, se kterými se Rzeczpospolita potýkala již o více než století dříve.

V. Závěr

Předkládaná práce se pokusila pohlédnout na interregnum v Rzeczypospolite v letech 1696-1697 z pohledu císařské strany na základě dochované korespondence a deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku. Členění práce odpovídá skutečnému chronologickému vývoji situace v Polsku. Proto je rozdělena na tři celky, z nichž první dva reflektují vývoj v Polsku během let 1696 a 1697. Každý z nich je opatřen úvodem o politickém dění na základě odborné literatury, aby byly poznatky vyvozené z pramenů přehlednější. V třetí části práce jsou konstruovány „obrazy“ různých aktérů volebního období 1696-1697 v Rzeczypospolite.

První ucelenější celek tvoří reflexe období od smrti krále Jana III. Sobieského do zvolení Fridricha Augusta Saského a Francoise Louise de Conti. V rámci této části byla rozebrána korespondence Ferdinanda ze Schwarzenberku s Karlem Juliem Sedlnickým z Choltic a též část deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku. Oba habsburští šlechtici reflektovali dobu interregna svými vlastními pohledy, které byly odlišné a osobité. Ve zprávách Karla Julia Sedlnického z Choltic se objevovalo mnoho faktografických informací o průběhu konvokačního sejmu. On sám je příliš nehodnotil, spíš nechával na čtenáři, aby si je vyložil po svém. Důležité místo v Sedlnického relacích měly i zprávy o domácích polských politicích, mezi něž patřila vdova po králi Janu III. Sobieském – Marie Kazimíra Sobieská – a syn krále Jakub Sobieski. Císařský vyslanec ve svých psaních pečlivě věnoval i chování profrancouzsky orientované „contišské“ strany. Reflektoval však i jednání vojenské konfederace. Z jeho zpráv byly cítit obavy, aby vojenská konfederace nepřerostla v otevřené vojenské povstání, které by zahájilo občanskou válku v Rzeczypospolite.

Na zprávy Karla Julia Sedlnického z Choltic, časově navazuje deník Ferdinanda ze Schwarzenberku, jenž odráží obrovské množství událostí nejen z Polska. Avšak pro polskou otázku je velmi důležitý, jelikož přináší přímo reflexi volebního sejmu, který jinde zachycen není. Ferdinand ze Schwarzenberku se ve svém deníku zabýval nejdříve možnou podporou prince Jakuba Sobieského jako habsburského kandidáta na polský trůn. Poté se už jeho zájem tříštil a ztrácela se ucelenost zpráv. Ovšem celou dobu bylo možné sledovat informace o jednání prince Jakuba Sobieského, popřípadě habsburského vyslance na volebním sejmu Jana Filipa z Lamberku. Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku je i spojujícím prvkem dvou velkých částí, druhé a třetí kapitoly. Jako jediný reflektuje rovněž období v Rzeczypospolite po zvolení dvou králů. Během něho

stál nejvyšší hofmistr císařovny zřetelně na straně saského kandidáta Fridricha Augusta. Ovšem přinesl zprávy i o tom, jak jednala během vypjaté doby opoziční strana, jež podporovala druhého zvoleného kandidáta – Francoise Louise de Conti.

Politicko-diplomatickou reflexi polského interregna v letech 1696-1697 završuje korespondence Kryštofa Václava z Nostic. Ta chronologicky navazuje na deník Ferdinanda ze Schwarzenberku. Javorský hejtman popisoval celou situaci velmi květnatě. Vývoj dvoukráloví v Rzeczypospolite jeho očima představoval politické dějiny, avšak zachytil i marginální věci spojené s volbou.

Poslední část předkládané práce tvoří kapitola, ve které se autorka pokusila o konstrukci „obrazů“ různých představitelů polského interregna a dvoukráloví na základě pramenů dochovaných v Rodinném archivu Schwarzenberků. V těchto „obrazech“ jsou reflektovány názory a pocity tří šlechticů z podunajské monarchie. Je v nich vidět, jak tito šlechtici nahlíželi na Poláci či Francouze obecně. Nutno říci, že jejich hodnocení obou těchto národů bylo veskrze negativní. Kromě kulturních skupin však z jejich zpráv vysvítají i obrazy jednotlivých aktérů volby polského krále. Velmi zajímavý je obraz polské královny-vdovy Marie Kazimíry Sobieské jako matky, političky a intrikánky. Stejně tak i obraz pretendenta na polský trůn – korunního prince Jakuba Sobieského, který se snažil udržet otcovu korunu, avšak neměl k tomu potřebné schopnosti ani dostatečnou podporu v řadách domácí šlechty. Další osobou, která zřetelně vystupuje z korespondence a deníku Ferdinanda ze Schwarzenberku je Fridrich August Saský. Jeho kandidatura byla vyhlášena až těsně před samotnou volbou, ale i přes problémy s dvoukrálovím v ní uspěl. V pramenech se saský kurfiřt jevil jako velmi energický muž, jenž šel za svým cílem. Mimoto oplýval rozhodností a štědrostí. Jako pretendent habsburské monarchie byl jejími šlechtici uznávám jako právoplatný král už od chvíle, kdy polský volební sejm v podvojně volbě zvolil.

Na závěr svého výkladu se autorka pokusila srovnat myšlení polské šlechty během interregna 1696-1697 s obdobnou situací na konci 16. století. Z tohoto porovnání vyplynulo, že hrdé polské šlechtě nejvíce záleželo na vlastních svobodách, jež si chtěly vydobýt a zachovat i na úkor královské moci. Nejednou si zástupci Rzeczypospolite zvolili slabého panovníka, který jim ovšem slíbil udělit ještě více pravomocí a samozřejmě si své zvolení zaplatit. I to bylo možná příčinou, proč si nečekaně v roce 1697 zvolil hrdý katolický národ do svého čela říšského lutherána.

Téma volby polských králů je velmi zajímavým společenským fenoménem, který si zaslouží celistvější zpracování. V zahraniční literatuře patří k dobře zmapovaným jevům, ale stále je možný další výzkum. V první řadě lze upřít pozornost ke šlechtickým rodinným archivům významných dvorských hodnostářů Leopolda I.³¹⁵ Na prvním místě je třeba zmínit nejvyššího hofmistra císaře Ferdinanda z Ditrichštejna.³¹⁶ Ten vedl též korespondenci s Karlem Juliem Sedlnickým i Kryštofem Václavem z Nostic. Nabízí se tak možnost porovnat, jak moc se lišila od korespondence, kterou s těmito dvěma slezskými hrabaty vedl Ferdinand ze Schwarzenberku. Pokračovat by se dalo i v polských archivech, jelikož polští badatelé se většinou habsburskými vyslanci nezaobírají.³¹⁷ Nejvhodnější by bylo začít od archivů, ve kterých se nachází záznamy konvočních a volebních sejmů, a od těch postupovat dále až k informacím o císařských vyslancích. Zatímco činnost Kryštofa Václava z Nostic je celkem dobře zmapovaná, o Karlu Juliovi Sedlnickém neexistuje mnoho informací. V jeho případě by bylo možné začít bádáním u jeho syna Karla Sedlnického, který se stal velkým korunním strážcem pokladu v Rzeczpospolite právě za panování Augusta II. Silného. Další možností, jak nahlížet na volby polských králů v raném novověku je prozkoumat císařský dvorský archiv, ve kterém je ukryto mnoho materiálů z diplomatických cest císařských vyslanců v Polsku.³¹⁸ K volbám polských králů na konci 16. století je poměrně dobrým pramenem archivní sbírka Historica Třeboň, ta je však již poměrně dobře prozkoumaná.³¹⁹

³¹⁵ Např. MZA Brno, G 436 – RA Kouniců, inv. č. 1867, sign. 54, kart 218, volba polského krále po smrti Jana III. Sobieského roku 1696. Zvolení Fridricha Augusta Saského (diáře, tisky, korespondence) 1696-1698, 329 fol.

³¹⁶ MZA Brno, G 140 – RA Ditrichštejnů, inv. č. 64.

³¹⁷ Pouze výběrově, autorka ještě neměla možnost se s polskými archivy seznámit. Archiwum Państwowe w Gdańsku, Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Archiwum Państwowe m. st. Warszawy, Archiwum sejmowe.

³¹⁸ Österreichisches Staatsarchiv/ Haus, Hof und Staatsarchiv, Staatenabteilungen, Polen I; TAMTÉŽ, Staatskanzlei, Konferenzprotokolle und Vorträge 1695-1697, Karton 9, Konvolut 1696.

³¹⁹ SOA Třeboň, Historica Třeboň.

VI. Seznam použitých pramenů a literatury

VI.1 Archivní prameny

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenberků, fascikl 404.

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Sbíрка rukopisů č. 21 (158), sign. 19 červená.

VI.2 Vydané prameny

BITTNER, Ludwig – GROß, Lothar (edd.), *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden I. (1648-1715)*, Oldenburg – Berlin 1936.

CZĘŚCIK, Łucja (ed.), *Pamiętnik sekretarza ambasady francuskiej w Polsce pod koniec panowania Jana III oraz w okresie bezkrólewia i wolnej elekcji po jego zgonie (1694-1698) / Monsieur de Mongrillon*, Wrocław 1982.

KLUSÁKOVÁ, Luďa (ed.), *Cestou do Cařihradu. Osmanská města v 16. století viděná křesťanskýma očima*, Praha 2003.

KUBEŠ, Jiří (ed.), *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004.

MICHALSKI, Jerzy (ed.), *Historia sejmu polskiego I*, Warszawa 1984.

MILEWSKI, Markus (ed.), *Die polnische Königswahl von 1697*, Wien 2008.

RILLE, Albert (ed.), *Aus dem letzten Jahren der Regierung des polnischen Königs Johann Sobieski (1689-1696). Berichte des kaiserlichen Ministers Geörge von Schiemunsky an Ferdinand Fürst von Dietrichstein, Präsidenten der geheimen Konferenz, im Archiv von Nikolsburg*, Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 15, 1911, s. 312-338, 430-465.

RILLE, Albert (ed.), *Aus dem Briefwechsel des Kurfürsten Phillip Wilhelm von der Pfalz mit dem Fürsten Ferdinand von Dietrichstein während der Jahre 1681-1690 über die ungarischen Aufstand, den großen Türkenkrieg und die französischen Angriffe auf Deutschlands Westgrenze*, Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 19, 1915, s. 192-247.

VI.3 Literatura

- ABRAMSKI, Andrzej, *Sądownictwo podczas konfederacji w Polsce 1672-1793*, Katowice 1987.
- AUGUSTYNIAK, Urszula, *HISTORIA POLSKI 1572-1795*, Warszawa 2008.
- BACZKOWSKI, Krzysztof, *Der polnische Adel und das Haus Österreich. Zur zeitgenössischen Diskussion über die habsburgische Kandidatur für die polnischen Thron während des Ersten und Zweiten Interregnums*, in: Friedrich EDELMAYER – Alfred KOHLER (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert*, Wien-München 1992.
- BARTKIEWICZ, Magdalena, *Polski ubiór do 1864 roku*, Wrocław 1979.
- BASTARD D'ESTANG, Léon de, *Négociations de l'abbé de Polignac en Pologne concernant l'élection du prince de Conti comme roi de Pologne 1696-1697*, Auxerre, 1864.
- BATTAGLIA, Otto Forst de, *Jan Sobieski*, Graz-Wien-Köln 1982.
- BÄUMEL, Jutta, *Auf dem Weg zum Thron. Die Krönungsreise Augusts des Starken*, Dresden 1997.
- BICANOVÁ, Kateřina, *Problematika sarmatismu v polské historiografii*, Slovanský přehled 93, 2007, č. 1, s. 23-34.
- Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder IV.*, München-Oldenbourg 2003.
- BLOCH, Marck, *Králové divotvůrci. Studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci, zejména ve Francii a Anglii*, Praha 2004.
- BLUCHE, François, *Za časů Ludvíka XIV., Král Slunce a jeho století*, Praha 2006.
- BOBRZYŃSKI, Michał, *Přehled dějin polských*, Praha 1895.
- BORATYŃSKI, L., *Don Livio Odeschalchi kandydatem do korony polskiej*, in: Przegląd Polski, Zeszyt 2, Kraków 1908, s. 207-239, 484-513.
- BUES, Almut, *Die habsburgische Kandidatur für den polnischen Thron während des Ersten Interregnums in Polen 1572/73*, Wien 1984.
- BŮŽEK, Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006.
- BŮŽEK, Václav, „*Od Rakous a od Moskvy zbav nás, Pane Bože, všechny*“. *K projevům sarmatismu v polsko-litevské unii po vyměření Jagellonců*, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1, Studia Historica LV, 2003, s. 137-143.

- BŮŽEK, Václav (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5).
- BŮŽEK, Václav, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229-264.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.
- CERMAN, Ivo, *Pojmy „frakce“, „strana“ a „kabala“ v komunikativní praxi dvořanů Leopolda I.*, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 33-54.
- CERMAN, Ivo, *Od klienta k občanovi? Kritika "kabal" a změna sociální imaginace tereziánských dvořanů*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr*, České Budějovice 2002 (= Opera historica 10), s. 101-120.
- CIEŚLAK, Edmund, *Stanisław Leszczyński*, Wrocław 1994.
- CIEŚLAK, Edmund, *W obronie tronu króla Stanisława Leszczyńskiego*, Gdańsk 1986.
- CLASSEN, Albrecht, *Das Fremde und das Eigene*, in: DIEZELBACHER, Peter (ed.), *Europäische Mentalitätsgeschichte. Hauptthemen in Einzeldarstellungen*, Stuttgart 1993, s. 429-450.
- COUFALOVÁ, Iveta, *Sine experientia nihil. August Silný na dvorském portrétu i v loupežnickém románu*, *Dějiny a současnost* 30, 2008, č. 12, s. 12.
- CZAJA, Herbert – KAFKA, Gustav Eduard, *Deutsche und Polen. Probleme einer Nachbarschaft*, Recklighausen 1960.
- CZĘŚCIK, Łucja, *Pamiętnik sekretarza ambasady francuskiej w Polsce pod koniec panowania Jana III oraz w okresie bezkrólewia i wolnej alekcji po jego zgonie (1694-1698) / Monsieur de Mongrillon*, Wrocław 1982.
- CZOK, Karl, *Am Hofe Augusts des Starken*, Leipzig 1990.
- CZOK, Karl, *August der Starke und Kursachsen*, München 1988.
- CZOK, Karl, *August der Starke und seine Zeit. Kurfürst von Sachsen, König in Polen*, Leipzig 1997.
- CZOK, Karl, *August der Starke. Sein Verhältnis zum Absolutismus und zum sächsischen Adel*, Berlin 1991.
- DAVIES, Norman, *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*, Praha 2003.
- DELAU, Reinhard, *August der Starke. Bilder einer Zeit*, Leipzig 1989.
- DIBELKA, Jaroslav, *Příběh Johany Peřkové. Každodenní život tulačky a zlodějky v první polovině 18. století*, in: BŮŽEK, Václav – DIBELKA, Jaroslav (edd.), *Člověk a*

- sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12).
- DRESSEL, Gert, *Wissenschaftspraxis – Biographien – Generationen. Ein paar facetten einer Reflexiven Historischen Anthropologie*, in: Václav BŮŽEK – Dana ŠTEFANOVÁ (edd.), *Menschen – Handlungen – Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*. České Budějovice 2001 (= Opera historica 9), 27-69.
- DUCHHARDT, Heinz (ed.), *Herrscherweihe und Königskrönung im frühneuzeitlichen Europa*, Wiesbaden 1983.
- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- DÜLMEN, Richard van, *Bezectní lidé. O katech, děvkách, mlynářích*, Praha 2003.
- EKES, Janusz, *Złota demokracja*, Warszawa 1959.
- ERNST, Hildegard, *Madrid und Wien 1632-1637. Politik und Finanzen in den Beziehungen zwischen Philips IV. und Ferdinand II.*, Münster 1991.
- EVANS, Robert John Weston, *Vznik Habsburské monarchie 1550-1700*, Praha 2003.
- FELDMAN, Josef, *Antagonizm polsko-niemiecki w dziejach*, Toruń 1934.
- FELDMAN, Josef, *Czasy Saskie*, Kraków 1928.
- FELDMAN, Josef, *Problem polsko-niemiecki w dziejach*, Katowice 1946.
- FELDMAN, Josef, *Stanislaw Leszczynski*, Warszawa 1984.
- FOUCAULT, Michel, *Dějiny šílenství v době osvícenství. Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*, Praha 1994.
- FOUCAULT, Michel, *Dohlížet a trestat*, Praha 2000.
- FRANCEK, Jindřich, *Dějiny loupežnictva. Zloději, loupežníci, lapkové, pytláci a žháři v českých zemích*. Praha 2002.
- FRENZEL, Gottlieb Abraham, *Die Kupferstich-Sammlung Friedrich August II. König von Sachse*, Leipzig 1854.
- FROST, Robert, *The Nobility of Poland-Lithuania 1569-1795*, in: SCOTT, Hamish (ed), *The European Nobilities in the Seventeenth and Eighteenth Centuries II*, London-New York 1995.
- GARLICKI, Andrzej, *Poczet królów i ksiązat polskich*, Warszawa 1980.
- GAŽI, Martin (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.
- GIEROWSKI, Józef Andrzej (ed.), *Rzeczpospolita w dobie upadku 1700-1740*, Wrocław 1955.

- GIEROWSKI, Józef Andrzej, *Historia Polski 1505 – 1764*, Warszawa 1984.
- GIEROWSKI, Józef Andrzej, *Między saskim absolutyzmem a zlatou wolnością. Z dziejów wewnętrznych Rzeczypospolitej w latach 1712-1715*, Wrocław 1971.
- GIEROWSKI, Józef Andrzej, *Rzeczpospolita w dobie złotej wolności 1648-1763*, Kraków 2001.
- GINSBURG, Carlo, *Benandanti. Čarodějnictví a venkovské kultury v 16. a 17. století*, Praha 2002.
- GINSBURG, Carlo, *Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*, Praha 2005.
- GMITEREK, Henryk, *Wilhelm z Rožmberka w Lubelskiem w latach 1572-1573*, Rocznik Lubelski 31-32, 1989-90, s. 103-110.
- GMITEREK, Henryk, *Adelsresidenzen in polnischen Reisen Wilhelms von Rosenberg*, in: J. PÁNEK (ed.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3), s. 101-112.
- GMITEREK, Henryk, *Lubelskie zakupy cesarskiego poselstwa z czasów pierwszego bezkrólewia*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 43, 1995, s. 485-489.
- GMITEREK, Henryk, *Zjazd w Steżycy w 1575 roku*, Steżycza 1995.
- GMITEREK, Henryk, *Czechy wobec starań Habsburgów o koronę polską w drugiej połowie XVI wieku*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin, sectio F, 50, 1995, s. 91-102;
- GOFF, Jacques le, *Paměť a dějiny*, Praha 2007.
- GÓRALSKI, Zbigniew, *Urzędy i godności w dawnej Polsce*, Warszawa 1987.
- GÓRALSKI, Zbigniew, *Zur Kandidatur des bayerischen Kurfürsten Maximilian Emmanuel für die polnische Krone (1696-1697)*, Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 34, 1971, s. 385-390.
- GÓRALSKI, Zbigniew, *Die Beziehungen zwischen den Höfen der Wittelsbacher und dem von Sobiesky in der zweiten Hälfte des XVII. Jahrhunderts*, Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 46, 1983, s. 313-328.
- GÓRALSKI, Zbigniew, *Die Kandidatur des bayerischen Kurfürsten Maximilian Emmanuel im polnischen Thron – Folgestreit*, Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 53, 1990, s. 249-263.
- GURLITT, Cornelius, *August der Starke. Ein Fürstenleben aus dem deutschen Barock*, Dresden 1924.
- HAAKE, Pavel, *August der Starke*, Berlin-Paetel 1927.
- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996.

- HANZAL, Jiří , *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Dějiny etnika na okraji společnosti*, Praha 2004.
- HÁS, Jiří – TOVAČOVSKÝ, Jaroslav, *Genealogie Nosticůz Nostic*, Heraldika a genealogie 35, 2002, s. 3-34.
- HELD, Wieland, *Der Adel und August der Starke. Konflikt und Konfliktaustrag zwischen 1694 und 1707 in Kursachsen*, Köln 1999.
- HIML, Pavel, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.
- HOLČÍK, Štefan, *Korunovačné slávnosti. Bratislava 1563-1830*, Bratislava 1986.
- HONC, Jaroslav, *Cestovní účet diplomatické mise Viléma z Rožmberka do Polska r. 1588/89 a budget šlechtické domácnosti a dvora*, Archivum Trebonense 1973, s. 44-83.
- HRBEK, Jiří, *České barokní korunovace*, Praha 2010.
- IGGERS, Georg, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002.
- IHNATOWICZ, Ireneusz – MAĆZAK, Antoni – ZIENTARA, Benedykt, *Spółeczeństwo polskie od X do XX wieku*, Warszawa 1979.
- JANISZEWSKA-MINCER, Barbara, *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1515-1772. Wybrane zagadnienia*, Bydgoszcz 1997.
- JARREN, Volker, *Die Vereinigten Niederlande und das Haus Österreich 1648-1748. Fremdbildwahrnehmung und politisches Handeln kaiserlicher Gesandter und Minister, Kaufleute und Fürsten*, in: GABEL, Helmut – JARREN, Volker (ed.), *Kaufleute und Fürsten. Außenpolitik und politisch-kulturelle Perzeption im Spiegel niederländisch-deutscher Beziehungen 1648-1748*, Münster 1998, s. 39-354.
- JASIENICA, Paweł, *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Calamitatis regnum*, Warszawa 1999.
- JASIENICA, Paweł, *Rzeczpospolita Obojga narodów. Srebrny wiek*, Warszawa 1982.
- JASIENICA, Paweł, *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Dzieje agonii*, Warszawa 1972.
- KALISCH, Johannes – GIEROWSKI, Józef Andrzej, *Um die polnische Krone*, Berlin 1962.
- KAMIŃSKI, Andrzej Sulima, *Historia Rzeczpospolitej wielu narodów 1505-1795*, Lublin 2000.
- KAMIŃSKI, Andrzej Sulima, *Republic vs. Autocracy. Poland-Lithuania and Russia 1686-1697*, Cambridge 1993.
- KAMLER, Marcin, *Świat przestępny w Polsce XVI i XVII stulecia*, Warszawa 1991.
- KAMLER, Marcin, *Władza i społeczeństwo w 16 i 17 wieku*, Warszawa 1989.

- KLECKER, Christiane (ed.), *Sachsen und Polen zwischen 1697 und 1765*, Dresden 1998.
- KLUSÁKOVÁ, Luďa (ed.), *Cestou do Cařihradu. Osmanská města v 16. století viděná křesťanskýma očima*, Praha 2003.
- KLUSÁKOVÁ, Luďa (ed.), *Obraz druhého v historické perspektivě. Tisk a historická beletrie při formování historického vědomí v 19. a 20. století*, Praha 1997, Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica 1, Studia Historica XLI.
- KLUSÁKOVÁ, Luďa – KŘÍŽOVÁ, Markéta – KUBIŠ, Karel – ŘEZNÍK, Miloš, „My“ a „oni“ – náčrt teoretické reflexe problematiky, in: KUBIŠ, Karel (ed.), *Obraz druhého v historické perspektivě II. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, Praha 2003, s. 11-28.
- KNESCHKE, Ernst Heinrich a kol. (edd.), *Neues Allgemeines Deutsches Adels-Lexicon VIII*, Leipzig 1868.
- KOLÁR, Jaroslav (ed.), *Zrcadlo rozděleného království. Z politických satir předbělohorského století v Čechách*, Praha 1963.
- KOLLER, Alexander, *Kurie und Politik. Stand und Perspektiven der Nuntiaturberichtsforschung*, Tübingen 1998.
- KOMASZYŃSKI, Michał, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa po koronę Sobieskiego*, Warszawa 1971.
- KOMASZYŃSKI, Michał, *Maria Kazimiera D'Arquien Sobieska królowa Polski 1641-1716*, Kraków 1983.
- KOMASZYŃSKI, Michał, *Polska w polityce gospodarczej Wersalu (1661-1715)*, Wrocław 1968.
- KONOPCZYŃSKI, Władysław, *Fryderyk Wielki a Polska*, Poznań 1947.
- KONOPCZYŃSKI, Władysław, *Reforma elekcji czyli naprawa Rzeczypospolitej. Wybór źródeł 1630-2*, Kraków 1949.
- KOŘÁN, J. J., *Vilém z Rosenberka, kandidát trůnu polského, a jeho poselství do Polska*, Časopis Musea království Českého 40, 1866, s. 197-202.
- KOVÁŘ, Martin, *Anglie posledních Stuartovců 1658-1714*, Praha 1998.
- KRADL, Manfred – WITTLIN, Jozef – MALINOWSKI, Władysław, *The Democratic heritage of Poland. "For your freedom and ours"*, London 1944.
- KRIEGSEISEN, Wojciech, *Ewangelicy polscy i litewscy w epoce saskiej (1696-1763). Sytuacja prawna, organizacja i stosunki międzywyznaniowe*, Warszawa 1996.
- KRZYŻANOWSKI, Wojciech, *Stanislaus Leszczyński*, Tübingen 1977.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Ideální město v divočině*, Praha 2007.

- KUBEŠ, Jiří, *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou 1675-1658. Volby a korunovace ve Svaté říši římské v raném novověku*, České Budějovice 2009.
- KUBEŠ, Jiří – MAREŠOVÁ, Marie – PANOCH, Pavel, *Rodová paměť a „sebe-představení“ v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648-1712). Příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty*, in: DÁŇOVÁ Helena – KLÍPA Jan – STOLÁROVÁ Lenka (edd.), *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300 – 1740*, Praha 2008, s. 347-374.
- KUBIŠ, Karel (ed.), *Obraz druhého v historické perspektivě II. Identity a stereotypy při formování moderní společnosti*, Praha 2003.
- KUTHAN, Jiří – ŠMIED, Miroslav, *Korunovační řád českých králů. Ordo ad coronandum Regem Boemorum*, Praha 2009.
- KYBALOVÁ, Ludmila, *Dějiny odívání. Barok a rokoko*, Praha 2009.
- LABUDA, Gepard – BISKUP, Marian, *Historia dyplomacji polskiej*, Warszawa 2002.
- LEŚNIAK, Franciszek, *Wielkorządcy XVI-XVIII w. Gospodarze zamku wawelskiego i majątku wielkorządowego*, Kraków 1996.
- LINK-LENCZOWSKI, Andrzej, *Rzeczpospolita na rozdrożu 1696-1736*, Kraków 1994.
- LOEWENSTEIN, Bedřich, *My a ti druzí. Dějiny, psychologie, antropologie*, Brno 1997.
- LUHMANN, Niklas, *Sociální systémy. Nárys obecné teorie*, Brno 2006.
- MACŮREK, Josef (ed.), *Češi a Poláci v minulosti I.*, Praha 1964.
- MACŮREK, Josef, *Čechové a Poláci v 2. pol. XVI. století*, Praha 1948.
- MACŮREK, Josef, *Dějiny polského národa*, Praha 1948.
- MAĆZAK, Antoni, *Rządzący i rządzoni. Władza i społeczeństwo w Europie wczesnonowożytnej*, Warszawa 1986.
- MAĆZAK, Antoni (ed.) *Klientelsysteme im Europa der früher Neuzeit*, München 1988.
- MAREK, Pavel, *Klientelní strategie španělských králů na pražském císařském dvoře konce 16. a počátku 17. století*, Český časopis historický 105, 2007, s. 40-87;
- MAREK, Pavel, *Komunikace šlechticů mezi Prahou a Madridem v 16. a 17. století*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13), s. 427-466.
- MARKIEWICZ, Mariusz – SKOWRON, Ryszard (edd.), *Theatrum ceremonialne na dworze księżąt i królów polskich*, Kraków 1999.
- MARKIEWICZ, Mariusz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2007.
- MARKIEWICZ, Mariusz, *Rady senatorskie Augusta II*, Wrocław 1988.
- MARKUS, Antonín, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, Třeboň 1936.

- MAŘA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.
- MELICHAR, Václav (ed.), *Dějiny Polska*, Praha 1975.
- MORAWSKI, Kazimierz Marian, *Z bezkrólewia po Sobieskim*, *Przegląd Współczesny* 66, 1938.
- MUIR, Edward, *Ritual in Early Modern Europe*, Cambridge 1997.
- MÜLLER, Klaus, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden (1648-1740)*, Bonn 1976.
- OLSZEWSKI, Henryk Anastazy, *Doktryny prawnoustrojowe czasów saskich (1697-1740)*, Warszawa 1961.
- OLSZEWSKI, Henryk Anastazy, *Sejm polski epoki oligarchii 1652-1763*, Poznań 2002.
- OLSZEWSKI, Henryk Anastazy, *Sejm Rzeczypospolitej epoki oligarchii (1652-1763)*, Poznań 1966.
- OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila, *Schwarzenbergové 1615-1789*, České Budějovice 2009.
- PÁNEK, Jaroslav, *Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= *Opera historica* 5), s. 38-40.
- PÁNEK, Jaroslav, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998.
- PILARCZYK, Zbigniew, *Fortyfikacje na ziemiach koronnych Rzeczypospolitej w XVII w.*, Poznań 1997.
- PIWARSKI, Kazimierz, *Das Interregnum 1696/97 in Pohlen und die politische Lage in Europa*, in: KALISCH, Johannes – GIEROWSKI, Józef Andrzej, *Um die polnische Krone*, Berlin 1962.
- POHL, Walter – VOCELKA, Karl, *Historie jednoho evropského rodu*, Praha 1996.
- POLIŠENSKÝ, Josef, *Třicetiletá válka a evropské krize XVII. století*, Praha 1970.
- PORAZIŃSKI, Jarosław, *Epiphania Poloniae. Orientacje i postawy polityczne szlachty polskiej w dobie wielkiej wojny północnej (1702-1710)*, Toruń 1999.
- PORAZIŃSKI, Jarosław, *Selm lubelski w 1703 e. i jego miejsce w konfliktach na początku XVIII w.*, Toruń 1988.
- PRZYBOŚ, Kazimierz, *Sejmik województwa krakowskiego w czasach saskich (1697-1763)*, Kraków 1981.
- RADOŃ, Sławomir, *Z dziejów polemiki antyariańskiej w Polsce XVI-XVII w.*, Kraków 1993.

- RACHUBA, Andrzej, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569-1763*, Warszawa 2002.
- RAKOVÁ, Svatava, *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe*, Praha 2005.
- RAKOVÁ, Svatava, *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni. Angličané v Novém světě*, Praha 1998.
- RATAJ, Tomáš, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002.
- REINHARDT, Wolfgang, *Freunde und Kreaturen. „Verflechtung“ als Konzept zur Erforschung historischer Führungsgruppen. Römische Oligarchie um 1600*, München 1979.
- ROHRSCHNIEDER, Michael – Strohmeyer, Arno (edd.), *Wahrnehmungen des Fremden. Differenzerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert*, Münster 2007.
- ROOSEN, William, *The Origins of the War of the Spanish Succession*, in: BLACK, Jeremy (ed.), *The Origins of War in Early Modern Europe*, Edinburgh 1987.
- ROUX, Jean-Paul, *Král. Mýty a symboly*, Praha 2008.
- RUDOLF, Karl, *Spanien und Österreich*, Wien 1991.
- ŘEZNÍK, Miloš, *Polsko*, Praha 2002.
- ŘEZNÍK, Miloš, *Pomoří mezi Polskem a Pruskem. Patriotismus a identity v Královských Prusech v době dělení Polska*, Praha 2001.
- SALABA, J., *Třetí legace Viléma z Rožmberka do Polska r. 1589*, Časopis Musea království Českého 101, 1927, s 35-49.
- SALABA, J., *Dozvuky polského bezkráloví z roku 1587. Příspěvek k osvětlení snah rodu habsburského o získání koruny polské v letech 1588-1594*, Praha 1929.
- SALABA, J., *Diplomatické posláni Jana Duckera v Polsku roku 1591. Příspěvek k dějinách snah rodu Habsburského o nabytí koruny polské koncem 16. století*, Praha 1930.
- SCHWARZENBERG, Karl, *Geschichte des reichständischen Hauses Schwarzenberg I-II*, Neustadt an der Aisch 1963.
- SIENKIEWICZ, Witold – OLCZAK, Elżbieta, *Dzieje Polski. Atlas ilustrowany*, Warszawa 2007.
- SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648-1914*, Praha 1999.
- SLACH, Miroslav, *Kandidatura Viléma z Rožmberka na polský trůn v l. 1573-1575*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 130-148.

- SLAVÍČEK, Lubomír, *Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách – sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706)*, in: BŮŽEK, Václav (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 483-513.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009 (= Monographia historica XI).
- SMÍŠEK, Rostislav, *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*, Časopis Matice Moravské 123, s. 47-76.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání. (Příspěvek k poznání mobility císařského dvora na sklonku 17. století)*. In: *Šlechtic na cestách v 16.-18. století. Sborník příspěvků (nejen) ze 3. adventního kulatého stolu, který se na téma "Prameny k dějinám šlechtického cestování, 1550-1800" konal na půdě Katedry historických věd FF UPa dne 28. listopadu 2005*, Pardubice 2007, s. 129-161.
- SMÍŠEK, Rostislav, *"Dvorská" kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku*, Jihočeský sborník historický 73, 2004, s. 94-120.
- SOBIESKI, Jan III., *Dopisy Maryšence*, Praha 1974.
- SOBIESKI, Waclaw, *Vilém z Rožmberka a Jan Zamojski*, in: *Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi k 60. narozeninám*, Praha 1928, s. 287-292.
- SOWA, Andrzej Leon, *Świat ministrów Augusta II.*, Kraków 1995.
- STASZEWSKI, Jacek, *„Jak Polskę przemienić w kraj kwitnący...“ Szkice i studia z czasów saskich, i XVIII w.*, Warszawa 1973.
- STASZEWSKI, Jacek, *August II. Mocny*, Wrocław 1998.
- STASZEWSKI, Jacek, *August III. – Kurfirst von Sachsen und König von Polen*, Berlin 1996.
- STASZEWSKI, Jacek, *August III. Sas*, Wrocław 1989.
- STASZEWSKI, Jacek, *O miejsce w Europie: Stosunki Polski i Saksonii z Francją na przełomie XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1973.
- STROHMEYER, Arno, *Wahrnehmungen des Fremden. Differenzerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert. Forschungsstand – Erträge – Perspektiven*, in: ROHRSCHNIEDER, Michael – STROHMEYER, Arno (edd.),

- Wahrnehmungen des Fremden. Differenzenerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert*, Münster 2007, s. 1-50.
- SUCHENI-GRABOWSKA, Anna – ŻARYN, Małgorzata (edd.), *Między monarchią a demokracją. Studia z dziejów Polski XV-XVIII w.*, Warszawa 1994.
- TAZBIR, Janusz, *Kultura szlachecka w Polsce*, Poznań 2002.
- TAZBIR, Janusz, *Polen an den Wendepunkten der Geschichte*, Herne 2000.
- TAZBIR, Janusz, *Prace wabrane 1-6. Państwo bez stosów. Szkice z dziejów tolerancji w Polsce XVI i XVII w.*, Warszawa 1967.
- TINKOVÁ, Daniela, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004.
- TINKOVÁ, Daniela, *Člověk na okraji společnosti*, in: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s.190-215.
- TOPOLSKI, Jerzy (ed.), *Dzieje Polski*, Warszawa 1978.
- VÁCHA, Štěpán – VESELÁ, Irena – VLNAS, Vít – VOKÁČOVÁ, Petra, *Karel VI. a Alžběta Kristýna. Česká korunovace 1723*, Praha-Litomyšl 2009.
- VESELÁ-PRUDKOVÁ, Lenka, *Židé a česká společnost v zrcadle literatury . Od středověku k počátkům emancipace*, Praha 2003.
- VITOŇ, Jan, *Úvod do dějin a kultury Polska I.*, Praha 1995.
- VOREL, Petr, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 191-206.
- VYBÍRAL, Zdeněk, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005 (= Monographia historica VI).
- VYBÍRAL, Zdeněk, *Die frühneuzeitliche Aristokratie als strukturelles Modell für die Erforschung der Geschichte der Macht in Mitteleuropa. Zu der anthropologisch-soziologischen Auffassung der Geschichte der Macht*, in: Václav BŮŽEK – Dagmar ŠTEFANOVÁ (edd.), *Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*, České Budějovice 2001 (= Opera historica 9), s. 239-253.
- VYBÍRAL, Zdeněk, *Partnerství nebo poslušnost? "Zemská" aristokracie mezi zemskou obcí a panovnickým dvorem na počátku konfesijního věku 1547-1619*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr*, České Budějovice 2002 (= Opera historica 10), s. 235-248.
- WAGNER, Marek, *Stanisław Jabłonowski (1634-1702). Polityk i dowódca*, Siedlce 1997.

- WIERZBOWSKI, T., *Dve kandidatury na pol'skij prestol', Vil'gel'ma iz Rozenberga i ercgercoga Ferdinanda 1574-1575*, Warszawa 1889.
- WIDORN, Helga, *Die spanischen Gemahlinnen der Kaiser Maximilian II., Ferdinand III. und Leopold I.*, Wien, 1959 (disertační práce).
- WIMMER, Jan, *Wojsko Polskie w drugiej połowie XVII w.*, Warszawa 1965.
- WISNER, Henryk, „*Najjaśniejsza Rzeczpospolita*“. *Szkice z dziejów Polski szlacheskiej XVI-XVII w.*, Warszawa 1987.
- WISNER, Henryk, *Król i car. Rzeczpospolita i Moskwa w XVI i XVII w.*, Warszawa 1995.
- WÓJCIK, Zbigniew (ed.), *Historia dyplomacji polskiej, t. II. 1572-1795*, Warszawa 1982.
- WÓJCIK, Zbigniew, *Jan III Sobieski, 1629-1696*, Warszawa 1976.
- WOLF, Adam, *Fürst Ferdinand von Schwarzenberg. 1652-1703*, in: TÝŽ (ed.), *Geschichtliche Bilder aus Oesterreich II. Aus dem Zeitalter des Absolutismus und der Aufklärung (1648-1792)*, Wien 1880, s. 146-197.
- WYCZAŃSKI, Andrzej, *Dogonić Europę*, Kraków 1987.
- ZAHORSKI, Andrzej, *Warszawa za Sasów i Stanisława Augusta*, Warszawa 1970.
- ZÁLOHA, Jiří, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku*, Hluboká nad Vltavou 1991.
- ZÁLOHA, Jiří, *Vztahy Schwarzenbergů k panovnickému rodu v 18. století*, *Obnovená tradice* č. 19-20, 1999, s. 30-32.
- ZAMOYSKI, Adam, *The polish way. A Thousand-year History of the Poles and their Culture*, New York 1998.
- ZIEKURSCH, Johannes, *Die Kaiserwahl Karl VI. (1711)*, Gotha 1902.
- ZIELIŃSKA, Teresa, *Magnateria polska epoki saskiej*, Wrocław 1977.
- ZIELIŃSKA, Zofia, „*O sukcesji tronu w Polsce*“, Warszawa 1991.
- ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal – STELLNER, František (edd.), *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001.

VII. Obrazová příloha

1. Mapa Rzeczypospolite v raném novověku [převzato z Mariusz Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2007, s. 20].
2. Jan III. Sobieski [převzato z Otto Forst de BATAGLIA, *Jan Sobieski król Polski*, Wrocław 1983].
3. Marie Kazimíra Sobieská [převzato z Otto Forst de BATAGLIA, *Jan Sobieski król Polski*, Wrocław 1983].
4. Jakub Sobieski [převzato z Otto Forst de BATAGLIA, *Jan Sobieski król Polski*, Wrocław 1983].
5. Francois Louis de Bourbon princ de Conti [převzato z Michał KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera D'Arquien Sobieska, królowa Polski 1641-1716*, Warszawa 1983].
6. Melchior de Polignac [převzato z Michał KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera D'Arquien Sobieska, królowa Polski 1641-1716*, Warszawa 1983].
7. August II. Silný [převzato z Michał KOMASZYŃSKI, *Maria Kazimiera D'Arquien Sobieska, królowa Polski 1641-1716*, Warszawa 1983].
8. Korunovace Augusta II. Silného polským králem [převzato z Michał KOMASZYŃSKI, *Ksiecia contiego niefortunna wyprawa po korone sobieskiego*, Warszawa 1971].
9. Slavnostní vjezd Fridricha Augusta Saského na korunovaci do Krakova [převzato z Mariusz MARKIEWICZ, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2007, s.44].
10. Karel Sedlnický Odrowaž, syn Karla Julia Sedlnického z Choltic [převzato z Teresa ZIELIŃSKA, *Magnateria polska epoki saskiej*, Wrocław 1977].
11. Erb Karla Julia Sedlnického z Choltic [převzato z <http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Datei:WpSedlnitzky.jpg&filetimestamp=20100524011257>, odkaz funkční k 19. červenci 2010].
12. Ferdinand ze Schwarzenberku [převzato z Martin GAŽI (ed), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008].
13. Kryštof Václav z Nostic [převzato z Jiří KUBEŠ (ed), *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004].
14. Erb Kryštofa Václava z Nostic [převzato z Jiří HÁS – Jaroslav TOVAČOVSKÝ, *Genealogie Nosticůz Nostic*, Heraldika a genealogie 35, 2002, s. 7].

15. Zámek Lobris - dnešní stav
[převzato z <http://www.dolnyslask.org/palace/obiekty/luboradz/?zdjecie=02#pkt>, odkaz funkční k 19. červenci 2010].
16. Alianční erb Kryštofa Václava z Nostic a Marie Juliány Metychové z Čečova na zámku v Lobrisu [převzato z <http://www.dolnyslask.org/palace/obiekty/luboradz/index.php?zdjecie=12#pkt>, odkaz funkční k 19. červenci 2010].
17. Kazimír Jan Sapieha s typickým polským účesem a bulavou na znamení hodnosti vojevůdce [převzato z http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Kazimierz_Jan_Pawe%C5%82_Sapieha.PNG, odkaz funkční k 19. červenci 2010].
18. Princ Alexandr Sobieski v typickém polském šlechtickém oděvu [převzato z http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Aleksander_Benedykt_Sobieski.jpg&filetimestamp=20080129152948, odkaz funkční k 19. červenci 2010].
19. Vlastnoručně psaný dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 9. října 1697 [SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenberků, fascikl 404, fol. 123].
20. Dopis Karla Julia Sedlnického z Choltic Ferdinandovi ze Schwarzenberku ze 7. listopadu 1697 [SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenberků, fascikl 404, fol. 241].

Obr. 1 Mapa Rzeczypospolite v raném novověku

Obr. 2 Jan III. Sobieski

Obr. 3 Marie Kazimíra Sobieská

Obr. 4 Jakub Sobieski

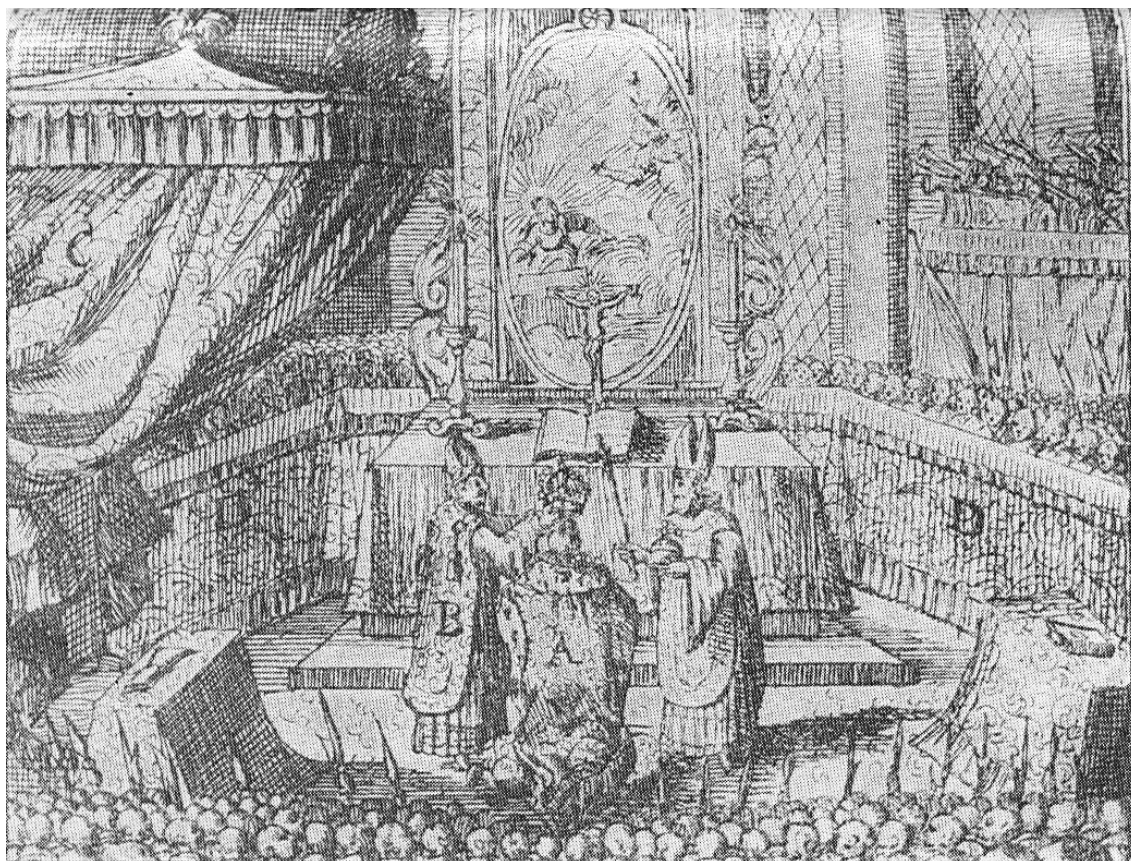
Obr. 5 Francois Louis de Bourbon princ de Conti

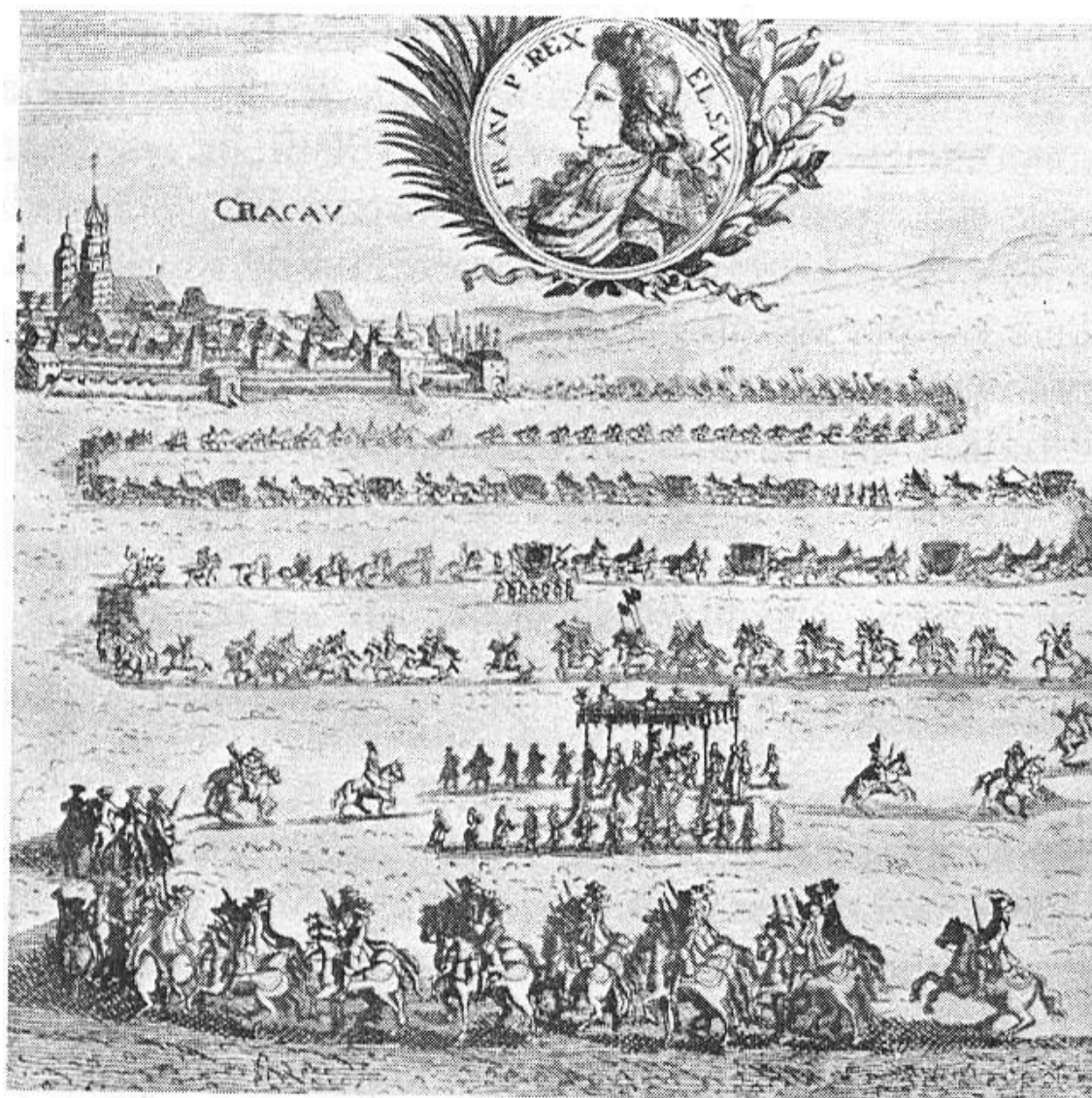
Obr. 6 Melchior de Polignac

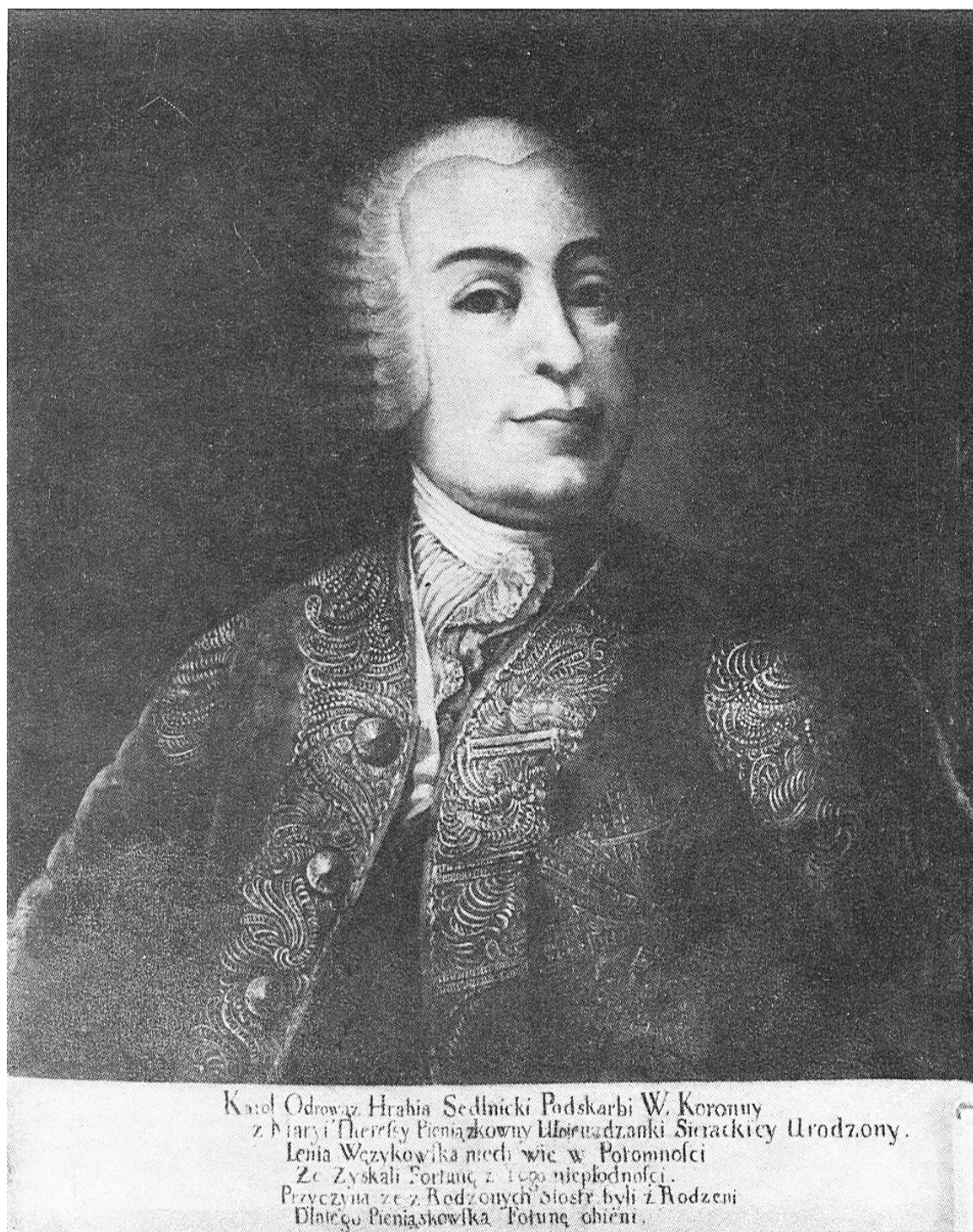
Obr. 7 August II. Silný

Obr. 8 Korunovace Augusta II. Silného polským králem

Obr. 9 Slavnostní vjezd Fridricha Augusta saského na korunovaci do Krakova

Obr. 10 Karel Sedlnický Odrowaž, syn Karla Julia Sedlnického z Choltic

Obr. 11 Erb Karla Julia Sedlnického z Choltic

Obr. 12 Ferdinand ze Schwarzenberku

Obr. 13 Kryštof Václav z Nostic

Obr. 14 Erb Kryštofa Václava z Nostic

Obr. 15 Zámek Lobris - dnešní stav

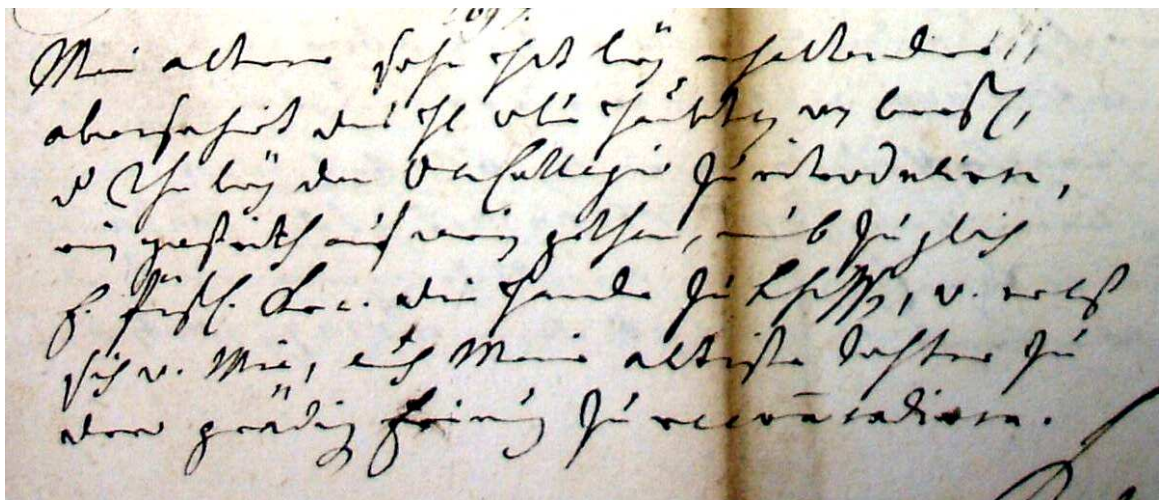
Obr. 16 Alianční erb Kryštofa Václava z Nostic a Marie Juliány Metychové z Čečova na zámku v Lobrisu

Obr. 17 Kazimír Jan Sapieha s typickým polským účesem a bulavou na znamení hodnosti vojevůdce

Obr. 18 Princ Alexandr Sobieski v typickém polském šlechtickém oděvu

Obr. 19 Vlastnoručně psaný dopis Kryštofa Václava z Nostic Ferdinandovi ze Schwarzenberku z 9. října 1697

